

Kuulokojeen käyttöönotto kuntoutumisprosessina

– uhka vai mahdollisuus?

SUSANNA KOSKI

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

KOSKI, SUSANNA: Kuulokojeen käyttöönotto kuntoutumisprosessina – uhka vai mahdollisuus?

Pro gradu -tutkielma, 93 sivua + 2 liitesivua.

Sosiaalipsykologia

Ohjaaja: Johanna Ruusuvaori

Maaliskuu 2013

TIIVISTELMÄ

Tarkastelen tutkimuksessani huonokuuloisten asennoitumista kuulokojeen käyttöönottoon. Lähestyn aihetta tutkimalla pitkittäisasetelman avulla tapoja, joilla huonokuuloiset neuvottelevat identiteetistään saadessaan kuulokojeen käyttöönsä ja käytettyään sitä jonkin aikaa. Tutkimusten mukaan kuulokojeen käytön tarpeellisuudesta huolimatta suuri osa huonokuuloisista ei käytä kuulokojetta. Yhtenä syynä tähän pidetään huonokuuloisuuteen ja kuulokojeen käyttöön liitettyä stigmaa eli sosiaalisen ympäristön lyömää poikkeavuuden leimaa. Tästä johtuen kuulokojeen käyttöönoton katsotaan uhkaavan huonokuuloisen sosiaalista identiteettiä ja aiheuttavan tarpeen identiteetin uudelleenmäärittelylle.

Pro gradu -tutkielmani on osa Suomen Akatemian ja Työsuojelurahaston rahoittamaa Kommunikointi kuulokojeen avulla -tutkimushanketta. Tutkimusaineistoni koostuu hankkeen aikana kerätyistä videoiduista kuulokeskuskäynneistä ja haastatteluista. Aineiston avulla tarkastelen asennoitumisen muuttumista eri konteksteissa ja eri ajankohtina. Tutkimukseni kohteena ovat kuulokojetta käyttävät työikäiset, joilla on todettu vähintään lievä kuulon alenema molemmissa korvissa. Aineiston analysoinnissa sovellan kerronnallisuuden ja positiointiteorian käsitteitä.

Käsittelen kuulokojeen käyttöönottoa tapauskohtaisena kuntoutumisprosessina. Tutkimustulosten perusteella huonokuuloiset sijoittivat itsensä kuntoutumisprosessin aikana kuuteen eri positioon, joita nimitän seuraavasti: vastaanottavainen, erilaisuuden haastaja, tyytyjä, oman elämänsä asiantuntija, neuvottelija sekä varautunut. Positiot ilmentävät huonokuuloisten asennoitumista kuulokojeen käyttöön tilanteesta ja ajankohdasta riippuen. Näistä positioista käsin huonokuuloiset arvioivat kuulokojeen käytön myönteisenä tai kielteisenä: mahdollisuutena kuulla ja toimia paremmin, tai jonkinasteisena uhkana identiteetilleen. Huonokuuloiset neuvottelivat usein näiden kahden ääripään välillä. Kuntoutumisprosessit havainnollistavat sitä, miten kuulokojeen käyttöönoton seurauksena huonokuuloiset neuvottelevat identiteetistään eri tavoin kontekstin ja ajankohdan vaihtuessa. Aktiivinen ja toisiinsa nähden ristiriitaisiinkin positioihin asettuminen voidaan nähdä huonokuuloisten pyrkimyksenä normaalistaa eli lieventää huonokuuloisuuteen ja kuulokojeen käyttöön liitettyä leimautumisen kokemusta ja haastamaan siitä seuraavaa uhkaa identiteetilleen. Kuntoutujien kerronta prosessin kuluessa vihjaa siitä, että heidän sopeutumisensa kuulokojeen käyttöön on vielä meneillään. Tilanteen ja ajan mukaan vaihteleva asennoituminen kuuluu osaksi prosessia ja on osa kojeen käyttöön sopeutumista.

Avainsanat: huonokuuloisuus, kuulokojeen käyttöönotto, kuntoutumisprosessi, identiteetti, positio, kerronta

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Tutkimuskohteena huonokuuloisuus ja kuulonkuntoutus	3
3 Kuulonkuntoutusprosessi identiteettineuvottelun kontekstina	5
3.1. Näkökulmia kuulokojeen käyttöönottoprosessiin	5
3.2. Kuulokojeen käyttöön liittyvät haasteet ja niiden hallinta	8
4 Kerronnallisuus konstruktioistisena lähestymistapana	13
4.1. Kerronnallinen tutkimusote.....	13
4.2. Kerronnassa rakentuvat positiot identiteetin rakennusvälineinä.....	17
5 Tutkimuksen toteutus	20
5.1. Tutkimustehtävä	20
5.2. Aineistona kuulokeskuskäynnit ja haastattelu	21
5.3. Tarinan konstruointi analyysin lähtökohtana	28
5.4. Tarinassa ilmenevät positiot analyysin syventäjänä	30
6 Tarinoita huonokuuloisten kuntoutumisprosesseista	32
6.1. Jeren tarina	34
6.2. Pekan tarina	43
6.3. Jennin tarina	50
6.4. Juhon tarina	57
6.5. Maijan tarina	65
7 Johtopäätökset	74
7.1. Positioiden vaihtelut kuntoutumisprosessin aikana	74
7.2. Kuulokojeen käyttöönotto uhkana vai mahdollisuutena?	79
8 Pohdinta	83
Lähteet	87
Liite 1	94
Liite 2	95
Taulukko 1. Tutkimusasetelma	24

Kiitokset

Suomen Akatemian rahoittama hanke *Kommunikointi kuulokojeen avulla*.

Vertaileva tutkimus kuulovikaisten henkilöiden kuulokojekuntoutuksen tuloksellisuudesta ja kuulokojeen käytöstä vuorovaikutustilanteissa (SA 140317), vastuullinen johtaja dosentti Minna Laakso, hankkeen tutkijat FL Eila Lonka, YTT Tarja Aaltonen, professori Johanna Ruusuvuori ja FM Inkeri Salmenlinna sekä aineiston kerääjät /litteroijat Vappu Carlson, Mervi Karhunen, Vilma Martikainen, Tiina Pakka, Juha Ranta, Kati Turunen ja Teija Vaittinen.

Työsuojelurahaston tuella toteutettu hanke *Kuulovikaisten työssäolon tukeminen*.

Kuulokojeen käytön esteet ja edisteet työelämässä, vastuullinen johtaja Päivi Husman, tieteellinen johtaja Johanna Ruusuvuori, tutkija Inka Koskela, asiantuntijat Nina Nevala ja Pirjo Juvonen-Posti sekä aineiston kerääjät/litteroijat Sanna Mäkynen, Aija Logren ja Juha Ranta.

Erityiskiitos avopuolisolleni Juhalle tuesta, kannustuksesta ja inspiroivista ajatuksista.

1 Johdanto

En mä ainakaan yhtään niinku kärsi siitä että jos nyt joku keksii sen niin siitä vaan, et mulla ei tuu mieleenkään et mun täytyis niinku yrittää kätkee sitä, kyllä mä liikun ihan mielelläni tän kanssa ja mielelläni hyödyn sen mitä tästä saa irti.

Kuulokojeen käyttöönotto voi olla suuri helpotus huonokuuloisen arkielämään. Sen avulla on mahdollista kuulla paremmin ja kommunikointi sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa helpottuu. Kuten yllä olevassa katkelmassa on nähtävissä, kuulokojeen käyttöä ei kuitenkaan aina arvioida yksinomaan kuulemisen, vaan myös sosiaalisten tekijöiden kautta. Kuulokojeen näkyvyyttä ja muiden arvioita sen käytöstä saatetaan pohtia. Kuulokojeen elämänlaatua parantavista vaikutuksista huolimatta vain noin puolet (56,6 %) sen ensikäyttäjistä käyttää sitä säännöllisesti (Vuorialho 2006, 39). On myös havaittu, että vain alle 20 prosenttia huonokuuloisista käyttää kuulokojetta, vaikka siitä olisi heille hyötyä (Kuuloliitto ry, 2013). Yhtenä syynä kuulokojeen käyttämättä jättämiselle pidetään sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä, kuten ympäristön asenteita ja sosiaalisen leimaamisen pelkoa, jossa kuulokojeen käyttäjä leimataan ympäristön odotuksista poikkeavaksi (esim. Kochkin 2007; Wallhagen 2010). Kuulokoje tekee huonosta kuulosta muille näkyvän. Huonokuuloisuuden pystyy kätkemään muilta, mutta kuulokojetta ei välttämättä kokonaan, vaikkakin teknologian kehittymisen seurauksena hyvin huomaamattomien kuulokojeiden käyttäminen on mahdollista. Kuulokojeen käyttöönoton seurauksena huonokuuloisen sosiaalinen identiteetti, se millaisen käsityksen haluamme itsestämme muille näyttää, saatetaan tulkita uhatuksi ja aiheuttaa tarvetta identiteetin uudelleenmäärittelylle (Hindhede 2012; Hetú 1996).

Tutkimukseni tarkoituksena on lisätä ymmärrystä siitä, miten kuulokeskuksella tapahtuvasta kuulokojeen luovutuksesta ei välttämättä seuraa suoraviivaisesti sen aktiivinen käyttäminen, vaan kuulokojeen käyttöönotto asettaa haasteita huonokuuloisen identiteetin rakentumiselle. Aiempi sosiaalitieteellinen tutkimus huonokuuloisuudesta on keskittynyt suurelta osin yksilön leimaantumisen kokemuksiin ja tekijöihin, jotka edistävät tai estävät kuulokojeen käyttöä (esim. Hetú 1996). Tutkimuksissa ei kuitenkaan ole juurikaan tarkasteltu huonokuuloisten asennoitumisen muuttumista kuulokojeen käyttöä kohtaan pitkittäisasetelmassa eri konteksteissa eli ajan ja tilanteen vaihtuessa. Lähtökohtana tutkimukselleni on tarkastella huonokuuloisten asennoitumista kuulokojeen käyttöön

eräänlaisena kuntoutumispolkuna, jonka aikana huonokuuloiset neuvottelevat käsityksestä itsestään. Tuon esille keinoja, joiden avulla huonokuuloiset pyrkivät haastamaan ja hallitsemaan mahdollisen uhan identiteetilleen. Tutkielmani on osa Työterveyslaitoksen suunnittelemaa ja toteuttamaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa, jonka tarkoituksena on tukea huonokuuloisten työssäoloa. Kyseessä on pitkittäistutkimus, jota tehdään yhteistyössä Suomen Akatemian rahoittaman Kommunikointi kuulokojeen avulla - hankkeen kanssa. Tutkimukseni kohteena ovat kuulokojetta käyttävät työikäiset, joilla on todettu vähintään lievä kuulon alenema molemmissa korvissa.

Tutkimuksen aihe on tärkeä, sillä huonokuuloisuus on yksi yleisimmistä kroonisista terveysongelmista (Sorri 2005, 78), jolla on negatiivisia psykososiaalisia seurauksia yksilön elämänlaatuun (esim. Hindhede 2012; Lavikainen 2010, 91; Lonka 2005, 289). Hannulan (2011, 72) mukaan huonokuuloisuudesta kärsii väestömme 50-66 vuotiaista suomalaisista miehistä noin puolet (53,8 %) ja naisista noin kolmannes (32,8 %). Huonokuuloisuuden aiheuttamat kommunikoinnin vaikeudet voivat johtaa sosiaalisten tilanteiden välttelyyn ja joissain määrin jopa sosiaaliseen syrjäytymiseen (Hannula 2011; Hietala 2010, 28). Huonokuuloisuuden todennäköisyys lisääntyy ikääntymisen myötä ja väestön ikääntyessä myös huonokuuloisten määrä kasvaa. Aikuisten ja erityisesti iäkkäiden henkilöiden kuulonkuntoutus nähdään yhtenä tulevaisuuden haasteista. (Sorri 2005, 88.)

Tutkielmani etenee siten, että seuraavassa luvussa kuvaan tutkimukseni kohteena olevaa ilmiötä, huonokuuloisuutta ja kuulonkuntoutusta. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys koostuu kahdesta seuraavasta luvusta. Luvussa kolme kuvaan aiemman sosiaalitieteellisen tutkimuksen valossa, millainen merkitys kuulokojeen käyttöönotolla saattaa olla huonokuuloisen identiteetille ja miten ilmiötä on käsitteellistetty huonokuuloisen näkökulmasta. Kerron myös, millaisia haasteita kojeen käyttöönottoon saattaa liittyä. Neljännessä luvussa esittelen aineiston analyysissä käyttämiäni kerronnallisen tutkimusotteen ja positiointiteorian käsitteitä. Viidennessä luvussa tuon esille tutkimukseni kulun. Kerron tutkimustehtävästäni, esittelen aineistoni ja sen, miten olen lähtenyt aineistoani lukemaan. Kuudennessa luvussa esittelen tarkastelemani huonokuuloisten tapauskohtaiset kuntoutumispolut kuulokojeen käyttöönottoprosessista. Tämän jälkeen kerron tutkimukseni keskeiset tulokset ja pohdin niitä sekä tutkimukseni onnistumista kokonaisuutena.

2 Tutkimuskohteena huonokuuloisuus ja kuulonkuntoutus

Huonokuuloisten ryhmä on hyvin heterogeeninen. He ovat eri-ikäisiä, heidän kuulon alenemansa vaikeusasteet eroavat ja niiden syntyhistoria saattavat olla hyvin monimuotoisia (Ahti 2010, 138). Tutkimuksessani tarkoitan *huonokuuloisella* henkilöä, jolla on sensorineuraalinen kuulon alenema 30–90 desibelin tasossa¹ ja joka on saanut kuulokojeen kuulon apuvälineeksi. Vaikeusasteeltaan 30–90 desibelin tason kuulon alenema voi merkitä lievää tai vaikeaa kuulon alenemaa (Sorri, Huttunen & Rudanko 2008, 319). Huonokuuloisuutta mitataan kuulokynnyksen muutoksena eli *kuulon alenemana*. Kun kuulo on alentunut, puheen erotuskyky huononee eli huonokuuloinen ei erota sanoja ja äänteitä toisistaan, mutta saattaa silti kuulla puhetta. (Arlinger, Jauhiainen, Jensen, Kotimäki, Magnusson, Sorri & Tranebjaerg 2008, 171.) Yleisin kuulon alenema on *sensorineuraalinen*, jossa äänen vastaanottaminen sisäkorvassa tai viestin siirtyminen kuuloradassa, on häiriintynyt. Sensorineuraalisen kuulon aleneman taustalla ovat yleensä synnynnäiset tai tulehdusperäiset syyt, ikähuonokuuloisuus ja meluvamma. Väestötasolla ikähuonokuuloisuus on tärkein kuulon aleneman aiheuttaja. Sensorineuraaliseen kuulon alenemaan ei ole olemassa kuuloa parantavaa hoitoa. (Sorri ym. 2008, 318–321.)

Kuntoutujan jäljellä olevaa kuuloa pyritään tukemaan kuulon kuntoutuksen eli audiologisen kuntoutuksen avulla. Kuulonkuntoutuksen tavoitteena on vähentää koettuja rajoitteita ja häiritä ja harjoitella viestintäkeinoja. (Andersson, Andersson, Arlinger, Arvidsson, Danielsson, Jauhiainen, Jönsson, Kronlund, Laukli, Lieth, Lyxell, Nielsen, Nyberg & Rönnberg 2008, 214–215.) Teknisen kuulonkuntoutuksen ja kommunikoinnin kuntoutuksen yhdistäminen on koettu parhaaksi kuntoutusmuodoksi, sillä molemmissa on tavoitteena helpottaa huonokuuloisen kommunikaatiota (Ahti 2010, 172, 174; Lonka 2005, 304). Teknisen kuulonkuntoutuksen tarkoituksena on tarjota huonokuuloisen käyttöön laitteita, joiden avulla kuulemista ja päivittäisiä ongelmia helpotetaan. Tavallisin tekninen avuväline on *kuulokoje*, jolla tarkoitetaan henkilökohtaista kommunikoinnin apuvälinettä, joka vahvistinlaitteena vahvistaa puheen ja ympäristön ääniä. Kuulokojeita on kolmea eri

¹ Normaalkuuloisuuden rajaksi on määritelty 10–20 desibelin kuulon taso. Kun kuulon alenema laskee noin 30 desibelin tasolle, puhutaan sosiaalisen kuulemisen rajasta. Tällöin keskustelun seuraaminen ja siihen osallistuminen vaikeutuu. Kuulotason laskiessa 60–65 desibelin tasolle henkilö kuulee ja ymmärtää puheen yleensä noin metrin etäisyydeltä. Tätä pidetään puhekuulon rajana. Kuurouden rajaksi sen sijaan käsitetään 85–90 desibelin taso. (Kuuloliitto ry, 2013.)

tyyppiä. Taskukojeissa kuuloke on korvassa ja mikrofoni erillisessä kotelossa, korvantauskoje sijoitetaan korvalehden taakse ja korvakäytäväkoje korvan sisään. (Sorri, Huttunen ja Rudanko 2008, 321–322; Kronlund 2005, 330–332.)

Kuulokojeen käyttö vaatii sen käytön opettelemista, tekniikan hallintaa ja sopeutumista kojeen käyttöön (Ahti 2010, 143). Apua tarjoaa kommunikoinnin kuntoutus, joka aikuisten kohdalla tarkoittaa kuulokojeen ja muiden apuvälineiden käytön neuvontaa, tiedonantoa puheen, äänen ja äänteiden ominaisuuksista, huulilta luvusta, kuulon aleneman vaikutuksesta puheen kuulemiseen sekä kuuntelemisen vaikeuksista haastavassa ympäristössä, esimerkiksi taustahälyssä (Sorri ym. 2008, 328). On tärkeää, että kommunikoinnin kuntoutus on ennaltaehkäisevää, yksilön omiin tarpeisiin ja kommunikointiympäristöön sopivaa. Kuntoutuksen tavoitteena on parantaa ja tukea huonokuuloisen henkilön itsetuntoa ja toimijuutta siten, että hänen on mahdollista ottaa vastuu omasta kommunikaatiostaan ja toimimaan aktiivisena vuorovaikutukseen osallistujana. (Lonka 2005, 290.)

Huonokuuloisen kuulonkuntoutus käynnistetään yleisimmin kuulontutkimuksesta ja siitä seuraavasta kuulokojekokeilusta (Lonka 2005, 291). Alustavat kuulontutkimukset tehdään useimmiten ensin perusterveydenhuollossa tai työterveyshuollossa, kun kuulon alenemasta nousee epäily. Tutkimustuloksista riippuen kuntoutuja saa lähetteen erikoissairaanhoidon korvapoliklinikalle, audiologin eli korva-, nenä- ja kurkkutautien erikoislääkärille sekä kuulokeskuksen kuulontutkijalle. Kuulontutkija tekee mahdollisesti uuden kuulontutkimuksen, jolloin hän kartoittaa kuulon aleneman kuulokäyrän eli audiogrammin avulla. Näiden tulosten perusteella päätetään kuulonkuntoutuksen aloittaminen. Mikäli kuulonkuntoutus tulee tarpeeseen, valitaan kuulokojetyyppi ja otetaan malli korvasta korvakappaletta varten. Suunnilleen kuukauden päähän kuntoutuja saa toisen ajan kuulontutkijan vastaanotolle kuulokojeen sovitukseseen. Tällä kerralla kuulokojetta sovitetään ja opetellaan sen käyttämistä. Kuntoutuja saa kuulokojeen itselleen koekäyttöön noin kuukauden ajaksi, jotta hän voi testata kuulokojetta käyttöympäristössään. Kolmannella käynnillä kuulontutkijan vastaanotolla selvitetään, kuinka asiakas on sopeutunut kuulokojeen käyttöön ja siihen tehdään tarpeen mukaan säätöjä. Tämän jälkeen kuulokoje luovutetaan kuntoutujan käyttöön pitkäaikaislainana. (Väätäinen 2005, 27–28.) Kun tarvetta kuulokojeelle ei enää ole, se palautetaan tai jos tarve muuttuu, käynnistetään tarpeen arviointi uudelleen. Kuulonkuntoutus pyritään toteuttamaan aina asiakaslähtöisesti eli kuntoutujan mielipide kuulokojeen tarpeen ilmaisemisessa ja valinnassa on tärkeä.

(Konola, Töytäri, Kallanranta 2008, 572.) Huonokuuloisten osallistuminen kuulonkuntoutusprosessiin motivoi kuulokojeen käyttämisessä ja siitä hyötymisessä (Laplante-Lévesque 2010, 150).

Moniammatillinen kuntoutusryhmä vastaa kuulokeskuksella huonokuuloisen kuntoutukselta. Audiologien eli korva-, nenä- ja kurkkutautien erikoislääkärien tehtävänä on diagnosoida kuulon alenema ja käynnistää kuntoutusprosessi. He arvioivat millaiset kuulontutkimukset tulevat tarpeeseen ja arvioivat kuntoutustarpeen. Audiologi määrää tarpeen mukaan kuulokojeen ja muiden kuulemisen apuvälineiden käyttämisestä. Audionomi eli kuulontutkija sen sijaan suorittaa kuulontutkimuksen ja opastaa kuulokojeen käytössä. Teknisen henkilökunnan vastuulla ovat kuulokojeiden käytön opastaminen, niiden säätäminen, huolto ja korjaukset. Lisäksi kuulonkuntoutukseen osallistuu tarpeen mukaan lääkäri, sosiaalityöntekijä, puheterapeutti, kuntoutusohjaaja, psykologi ja sairaanhoitaja. (Hasan 2010, 32–33.) Tutkimuksessani huonokuuloiset tapasivat kuulokeskuksella lääkäriä, audionomia ja teknistä henkilökuntaa.

3 Kuulonkuntoutusprosessi identiteettineuvottelun kontekstina

3.1. Näkökulmia kuulokojeen käyttöönottoprosessiin

Edellisessä luvussa esittelin kuulokojeen käyttöönottoprosessin konkreettisen kulun kuulonkuntoutukseen hakeutumisesta kuulokojeen käyttöönottoon. Tutkimuksessani tarkastelen kuulokojeen käyttöönottoa *kuntoutumisprosessina* eli yksilöllisenä kehityspolkuuna, jonka aikana huonokuuloisen neuvottelee kuulokojeen käytön mukanaan tuoman muutoksen merkityksestä identiteetilleen (vrt. Hindhede 2010). Kuulokojeen käyttöönotolla ja sen käyttöön sopeutumisella saattaa olla psykososiaalisia seurauksia yksilön elämänsäkuun ja ne saattavat asettaa erilaisia haasteita huonokuuloisen käsitykselle omasta itsestään (esim. Hindhede 2010; 2012). Kuulokojeen käyttöön rinnastetaan yleisesti negatiivisia käsityksiä ja sitä pidetään merkinä kehon vajavuudesta (esim. Hindhede 2012, 178; Hetú 1996, 17), joiden seurauksena kuulokoje voi jäädä käyttämättä (Lonka 2005, 302).

Kuntoutumisprosessi alkaa yleensä jo ennen kuulonkuntoutukseen hakeutumista, sillä kuulokojeen käyttöönotto edellyttää huonokuuloisuuden tunnustamista ja hyväksymistä. Kuitenkaan vaikka

kuulokoje hankittaisiin, sitä ei välttämättä enää jonkin ajan kuluttua käytetä. (esim. Engelund 2006; Southall ym. 2010; Hetú 1996; Jerram & Purdy 2001.) Tanskalainen tutkija ja audiologi Gitte Engelund (2006) on tutkinut väitöskirjassaan, miten huonokuuloiset tunnustivat ja hyväksyivät huonokuuloisuuden osaksi identiteettiään ennen kuin he hakeutuivat kuulonkuntoutukseen. Engelund kuvasi tätä prosessia nelivaiheisena kehityskulkuna, jossa huonokuuloisen ei ensin tiedostanut kuulemisen vaikeuksiaan, mutta eri vaiheiden kautta otti kuulokojeen loppujen lopuksi käyttöönsä. (emt. 11.)

Engelundin (2006) mukaan huonokuuloiset eivät aluksi huomanneet kuulon alenemaansa tai he kielsivät sen perustelemalla, että väärinymmärrykset kuuluivat normaaliin kommunikointiin. Vähitellen he alkoivat epäillä kuulemistaan, mutta selittivät kuulemisen vaikeuksiensa johtuvan eri tilanteista, kuten ympäristön hälystä tai muiden epäselvästä puheesta. Pitkittyessään kuulemisen ja kommunikoinnin ongelmat vuorovaikutustilanteissa tuottivat häpeän ja nolostumisen tunteita, jotka alkoivat uhata huonokuuloisten persoonallista ja sosiaalista identiteettiä². Tällöin alkoi Engelundin mukaan sopeutumisvaihe, jonka aikana yksilö kamppaili identiteetistään suhteessa sosiaalisen ympäristönsä odotuksiin. Huonokuuloisuus uhkasi huonokuuloisen käsitystä itsestään, jolloin kuulevan identiteetin ylläpitäminen kävi vaikeaksi haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Sopeutuminen vaikeisiin vuorovaikutustilanteisiin ei kuitenkaan onnistunut. Ristiriita oli liian suuri sen välillä, mikä oli huonokuuloisen oma käsitys itsestään ja sen, miten hän tulkitsee ympäristönsä suhtautuvan häneen vaikeissa kommunikointitilanteissa. Tästä seurasi vaihe, jossa huonokuuloiset tunnustivat kuulon alenemansa vaikuttavan negatiivisesti heidän elämänlaatuunsa. Selviytyäkseen identiteettiään uhkaavasta tilanteesta ja ylläpitääkseen eheää käsitystä itsestään, huonokuuloiset hakeutuivat kuulonkuntoutukseen. (emt. 11, 66, 127, 150, 157.)

Huonokuuloisen identiteetin hyväksymisestä käydään kuitenkin vielä neuvottelua kuulokojeen käyttöönoton jälkeen (esim. Hindhede 2010, 2012). Engelundin (2006) tutkimus ei ulottunut tarkastelemaan sitä, mitä tapahtuu sen jälkeen, kun kuulokoje on otettu käyttöön. Toinen tanskalainen

² Tutkimuksessaan Engelund (2006, 121) tarkastelee identiteettiä jatkuvasti kehittyvänä entiteettinä, jota huonokuuloisuus uhkaa. Tutkimuksessani ymmärrän identiteetin myös muuttuvana, sosiaalisesti ja kielellisesti rakentuvana ilmiönä.

tutkija Anette Hindhede (2010) tarkasteli huonokuuloisten kuntoutuspolkuja alkaen siitä hetkestä, kun he hakeutuivat kuulonkuntoutukseen siihen saakka, kun he olivat käyttäneet kuulokojetta kuusi viikkoa. Hänen tavoitteenaan oli selvittää syitä kuulonkuntoutukseen hakeutumiseen ja sille, miksi kuulokojetta käytetään tai jätetään käyttämättä. Hän kritisoi "perinteistä" kuulonkuntoutusprosessia siitä, että kuulokojetta oletetaan käytettävän suoraan kuulon aleneman diagnosoimisen seurauksena. Tutkimuksessaan Hindhede muodosti kaksi vaihtoehtoista kuntoutuspolkua siitä, miten huonokuuloiset rakensivat käsitystä itsestään ennen ja jälkeen kuulokojeen käyttöönoton. Syyt kuulokojeen hankkimiselle ja käyttämiselle olivat Hindheden tutkimustulosten mukaan ensisijaisesti sosiaaliset ja kuulokojetta käytettiin yksilöllisten tarpeiden mukaan. (emt. 383, 385–392.)

Hindheden (2010) löytämässä ensimmäisessä kuntoutuspolkutyypissä huonokuuloisten tunne kojeen käytön tarpeellisuudesta prosessin aikana ei muuttunut. Huonokuuloiset eivät kokeneet itse, että heillä olisi kuulon alenemaa, vaan paine kuulokojeen hankkimiseen tuli heidän sosiaalisesta ympäristöstään. Saatuaan kuulokojeen käyttöönsä, huonokuuloiset eivät tunnustaneet kuulon alenemaansa vielääkään, vaan syynä kommunikoinnin vaikeuksille pidettiin muiden epäselvää puhetta tai kuulokojeen tehottomuutta. He käyttivät kuulokojetta lyhyinä ajanjaksoina muiden painostuksen seurauksena. Hindhede tulkitsi huonokuuloisten ongelman vähättelyn selviytymiskeinoksi pitää yllä normaalia kuvaa itsestä tilanteen mahdollistamalla tavoilla. (emt. 389–390.) Toisessa Hindheden konstruoimassa kuntoutuspolussa ne huonokuuloiset, jotka eivät tunnustaneet kuulon alenemaansa ennen kojeen käyttöönottoa, myönsivät kuulemisen vaikeutensa prosessin edetessä. He kohdistivat ongelmansa kuitenkin tiettyihin tilanteisiin ja kertoivat käyttävänsä kuulokojetta näissä tilanteissa. Huonokuuloiset tuottivat eron sen välille, mikä heille oli normaalia ennen kojeen käyttöönottoa ja mikä kuulokojeen käytön seurauksena oli ollut heille uutta ja outoa. Esimerkiksi huonokuuloiset toivat esille, miten heillä oli vaikeuksia tottua kojeen vahvistamaan äänimaailmaan ja siksi käyttivät kojetta vain tietyissä tilanteissa. (emt. 390–391.)

Engelundin (2006) ja Hindheden (2010) tutkimukset tarkastelevat molemmat tekijöitä, jotka liittyvät kuulokojeen käyttöön tai käyttämättä jättämiseen ja osoittavat sen, että huono kuulo ilmenee suhteessa sosiaaliseen ympäristöönsä. Lisäksi molemmissa tutkimuksissa korostuu neuvottelu identiteetistä prosessin edetessä. Engelundin (2006) tutkimuksesta poiketen lähestyn tutkimuksessani huonokuuloisten kuulokojeen käyttöönottoprosessia kahdentyyppisen aineiston avulla ja siitä hetkestä

lähtien, kun heidän kuulonkuntoutuksensa kuulokeskuksella alkaa. Kuulokeskuksissa kerättyjen videoitujen, huonokuuloisen henkilön ja kuulontutkijan välillä tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden avulla tutkin tilannetta, jossa huonokuuloiset valitsevat kuulokojeen ja sovittavat sitä ensimmäisen kerran. 2-8 kuukautta kuulokeskuskäyntien jälkeen tehtyjen tutkimushaastattelujen avulla sen sijaan tarkastelen, miten huonokuuloiset kertovat kuulokojeen käyttöönoton sujuneen. Tuon esille tavat, joilla huonokuuloiset asennoituvat kuulokojeen käyttöön, ja sen, muuttuuko heidän asennoitumisensa mahdollisesti kuulokojeen käyttöönottoprosessin aikana. Havaitusta asennoitumisestaan riippuen katson huonokuuloisten neuvottelevan identiteetistään eri tilanteissa eri tavoin. Näkökulmani identiteetin tarkasteluun prosessin kuluessa on yksityiskohtaisempi kuin Hindheden (2010) tai Engelundin (2006) tutkimuksissa, sillä tutkimukseeni osallistuu viisi huonokuuloista. Sen sijaan, että kuvaisin kuntoutumisprosessia ”yleisenä” kehityspolkuna, esittelen tapoja, joilla kuulokojeen käyttöönotosta kerrotaan.

3.2. Kuulokojeen käyttöön liittyvät haasteet ja niiden hallinta

Kuten Hindhede (2010) ja Engelund (2006) tutkimuksissaan osoittivat, kuulokojeen käyttöönotto ei ole aina suoraviivainen prosessi, joka etenisi kuulon aleneman tunnustamisesta kuulokojeen hankkimiseen ja sitä kautta sen säännölliseen käyttämiseen. Tarkastelen tässä luvussa haasteita, jotka saattavat pitkittää kuulon aleneman tunnustamista ja näin ollen kuulokojeen hankkimista ja sen käyttämistä. Osan näistä huonokuuloisuuden tunnustamista ja kuulokojeen käyttöä ehkäisevistä tekijöistä katson merkitsevän tapaa, jolla huonokuuloinen rakentaa käsitystä itsestään. Kuulokojeen käyttöönoton seurauksena huonokuuloisen käsitys itsestään saattaa vaarantua ja luoda tarpeen identiteetin uudelleenmäärittelylle normaalikuuloisen ja huonokuuloisen ryhmäjäsenyyksien³ välillä. Neuvottelun tekee ongelmalliseksi se, että huonokuuloisen identiteettiä arvioidaan yleensä negatiivisemmin kuin normaalisti kuulevan identiteettiä. (Hindhede 2012; 2010; Hetú 1996.) Huonokuuloisen identiteettiin vaikuttavien haasteiden erittelyn lisäksi, tuon esille, miten aiemmassa tutkimuksessa on käsitelty tapoja hallita identiteettiin kohdistuvaa uhkaa.

³ Ihmiset määrittelevät itseään ryhmäjäsenyyksien perusteella ja pyrkivät pitämään yllä positiivista identiteettiään itselleen suotuisten ryhmävertailujen avulla. Ryhmäjäsenyyden merkitys identiteetille on niin merkittävä, että *sosiaalisen* identiteetin katsotaan muodostuvan niistä ryhmäjäsenyyksistä, joiden jäseniksi henkilö samaistuu. (Tajfel 1981, 255.)

Huonokuuloisuus ilmenee sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Jos ihminen ei kuule, puheella viestiminen vaikeutuu vuorovaikutustilanteessa. Kommunikoinnin katkokset, kuten asian toistaminen, väärinymmärtäminen ja reagoimatta jättäminen vaikeuttavat nopeaa tiedonvaihtoa, jolle sujuva kommunikointi perustuu. Nämä kommunikaation häiriötekijät saattavat aiheuttaa hämmennystä ja stressiä sekä viestin lähettäjässä että sen vastaanottajassa. Huonokuuloinen, joka on ymmärtänyt saamansa viestin virheellisesti, voi joutua vitsailun kohteeksi sosiaalisessa ympäristössään ja leimautua vähemmän kyvykkääksi keskustelukumppaniksi. (Lonka 2005, 288–289.)

Leimautumisen kokemus on yksi merkittävimmistä huonon kuulon tunnustamista ja kuulokojeen käyttämistä ehkäisevistä tekijöistä (esim. Hogan, Reynolds & O'Brien 2011; Wallhagen 2010; Southall, Gagné & Jennings 2010; Kochkin 2007; Erler & Garstecki 2002; Hetú, 1996). *Leimautuminen* tarkoittaa yhteisön yksilöön lyömää negatiivista, sosiaalista leimaa eli stigmaa, joka määrittää yksilön jollain tavalla muista erilaiseksi ja poikkeavaksi (Goffman 1963, 9, 12–13). Leimautuminen merkitsee yksilön sosiaalista identiteettiä kuvaavien piirteiden vähäistä arvostusta sosiaalisessa kontekstissaan (Crocker, Major & Steele 1998, 505). Leimaavat piirteet voivat olla näkyviä tai näkymättömiä, käyttäytymiseen tai ryhmäjäsennyteen liittyviä. Jo pelkkä ryhmän jäsenyys voi merkitä identiteetin leimautumista. Yksilön tulkinnasta riippuen tilanne voidaan käsittää identiteetin kannalta uhkaavaksi. Taustalla vaikuttavat tilannevihjeet, yksilölliset tekijät ja aikaisempi tieto sosiaalisen identiteetin vähäisestä arvostuksesta sosiaalisessa ympäristössä. Leimautumisen uhka on riippuvainen sosiaalisesta kontekstistaan eli siitä, tulkitaanko huonokuuloisuus poikkeavana vai ei. (Major & O'Brien 2005, 395, 402; Crocker ym. 1998, 543.)

Hindheden (2010, 392) tutkimuksessa selvisi, että se mitä pidetään normaalina ja mitä poikkeavana riippui aina tilanteesta ja siinä vaikuttavista sosiaalisista tekijöistä. Huonokuuloisuuteen liittyvät negatiiviset stereotyypit ja asenteet ovat omaksuttavissa sosiaalisesta ympäristöstä. Jos huonokuuloinen joutuu naurunalaiseksi tai syytösten kohteeksi kuulon alenemansa vuoksi, hän voi tulkita tilanteen identiteettiään uhkaavana ja alkaa katsoa myös itseään näiden leimaavien linssien läpi. (Major & O'Brien 2005, 397–399.) Tutkimusten mukaan suuri osa huonokuuloisista kokee erottuvansa muista ”normaaleista” ihmisistä huonon kuulonsa vuoksi ja pitää itseään poikkeavana. Yksi syy, miksi huonokuuloisuutta pidetään poikkeavana ja kielteisenä on se, että siihen liitetään mielikuvia

ikäntymisestä, vammaisuudesta ja vähä-älyisyydestä. (esim. Hetú 1996, 15; Wallhagen 2010.) Tämän vuoksi kuulokojettakaan ei haluta käyttää (Kochkin 2007, 41).

Hindhede (2010, 384–385; 2012, 176) katsoo biolääketieteellisen näkökulman vaikuttavan kuulonkuntoutuksen taustalla, kun tavoitteena on kuntouttaa normaalista poikkeava, huonokuuloinen, takaisin ”normaaliuden” pariin kuulokojeen käyttöönoton myötä. Tästä näkökulmasta huonokuuloisuus nähdään poikkeavana ja kuulokojeen käyttöönotto keinona esiintyä ”normaalina”, koska kuulokojeen avulla huonokuuloisen on mahdollista kuulla ja toimia paremmin. Kuitenkin, vaikka kuulokojee tarjoaa mahdollisuuden identifioitua ”normaaliksi”, kuulokojeen näkyvyys haastaa normaalin identiteetin rakentamisen. Kuulokojee tekee vammasta näkyvän, se ilmentää kehon toiminnanvajausta, omia kykyjä ja heikkouksia ja leimaa kuulokojeen käyttäjän poikkeavaksi, ”normaalin” ulkopuolelle. Nämä normaalisuusoletukset vaikuttavat identiteetin muodostukseen ja aiheuttavat ristiriitaa identiteetin määrittelyssä sen suhteen, mitä pidetään normaalina ja mitä poikkeavana. (Hindhede 2012, 177, 180–182; Hole 2007, 274.) Sekä näkyvä (kuulokojee) että näkymätön (huonokuuloisuus) leima luovat haasteita sosiaaliselle kanssakäymiselle ja tuottavat tarvetta identiteetin uudelleenmäärittelylle (Goffman 1963, 14 – 15, 17).

Yleensä vasta kun huonokuuloinen tunnustaa, että hänellä on kuulon alenema, se alkaa huojuttaa hänen käsitystään itsestään ja voi aiheuttaa voimakasta häpeää ja stressiä. Huonokuuloisen identiteetin uhasta seuraa usein se, että kuulon alenemaa ei haluta myöntää. Poikkeavaksi leimautuminen koetaan uhkaavampana kuin kuulemisen tai kommunikoinnin ongelmat. Tämän vuoksi huonokuuloinen pyrkii erilaisten selviytymiskeinojensa avulla pitämään yllä normaalia identiteettiään, vaikka se haittaisi sosiaalisen vuorovaikutuksen kulkua. Huonokuuloinen voi esimerkiksi piilotella huonoa kuuloaan ja arvailla tai teeskennellä, mitä sanotaan. Hän ei välttämättä myönnä huonokuuloisuuttaan, vaan saattaa syyttää kommunikointikumppaniaan epäselvästä puheesta tai ympäristön hälyä kommunikoinnin vaikeuksien taustalla. (Hetú 1996, 14–19.) Kohdatut kommunikoinnin ongelmat saattavat uhata identiteettiä niin voimakkaasti, että huonokuuloinen alkaa ennakoida kommunikoinnin vaikeuksiaan sosiaalisissa tilanteissa ja rajoittaa osallistumistaan niihin (Lonka 2005, 289). Pahimmassa tapauksessa tämä saattaa johtaa joissain määrin sosiaaliseen syrjäytymiseen (Hietala 2010, 28).

Kun huonokuuloisuuden pitäminen piilossa koetaan tärkeäksi, ei kuulokojettakaan helposti hankita tai käytetä, koska se tekee kuulemisen ongelmasta ”näkyvän ongelman”. Kuulokoje on ulkoinen merkki kehon vajavuudesta ja sitä on vaikea peittää. (Hindhede 2012, 170; Kochkin 2007.) Kochkinin (2007, 41) kyselytutkimukseen osallistuneista kuulokojeen käyttäjistä 48 % ilmoittivat syyksi kuulokojeen käyttämättä jättämiselle pelon leimautumisesta ja häpeästä. Kolmannes raportoi, ettei halunnut käyttää julkisesti kuulokojettaan. Kojee oli heidän mielestä liian näkyvä, kojeen käyttö tuntui kiusalliselta ja nololta sekä sai heidät näyttämään vanhalta tai vammaiselta. Yksi kolmesta tutkimukseen osallistuneista kertoi käyttävänsä kojetta ylpeästi.

Vaikka huonokuuloisuuden ja siihen liittyvän leiman hyväksymistä on pidetty edellytyksenä kuulonkuntoutukseen hakeutumiselle (Hetú 1996, 19), kaikki eivät hyväksy leimattua identiteettiä kuitenkaan sellaisenaan, vaan etsivät sille vaihtoehtoisia määrittelytapoja ja pyrkivät haastamaan sen *vastapuhetta* tuottamalla. Vastapuhe mahdollistaa muiden itseen liitettyjen käsitysten kyseenalaistamisen ja sen avulla yksilö voi haastaa häneen kohdistuvat määritelmät ja rakentaa ne toisenlaisiksi. Vastapuhe voi olla leimatun identiteetin kieltämistä, mutta myös hienovaraista neuvottelua vakiintuneista käsityksistä ja täten vaihtoehtoisten identiteettien esittämistä. (vrt. Juhila 2004, 29.) Huonokuuloiset voivat vastapuheen avulla haastaa huonokuuloisuuteen ja kuulokojeen käyttöön liittyvät vakiintuneet käsitykset.

Näen vastapuheen keinona normalisoida huonokuuloisuuteen ja kuulokojeen käyttöönottoon liittyvää uhkaa identiteetille. Huonokuuloisuuden *normaalistamisella* tarkoitan siis huonokuuloisen pyrkimystä lieventää identiteetilleen kohdistuvaa uhkaa esiintymällä sosiaalisessa vuorovaikutustilanteessa *normaalina* (Goffman, 1963, 44). Esimerkiksi Kentin ja Smithin (2006) tutkimuksen mukaan kuulokojetta käytetään sitä todennäköisemmin, mitä vahvemmin sen käyttämistä pidetään sosiaalisissa tilanteissa normaalina. Tutkimukseen osallistuneet nuoret raportoivat ystäviensä kommentoivan heidän kuulokojeen käyttöönsä, minkä osa tulkitsi tiedusteluna ja osa kiusaamisena ja leimaavana. Mikäli ystävät siis hyväksyivät kuulokojeen käyttäjän ryhmäänsä, nämä nuoret pitivät kuulokojeen käyttöä normaalina. (emt. 473–474.) Normaalina esiintyminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita kuulevaksi identifioitumista, vaan itsen tuottamista kuulon alenemastaan huolimatta normaalina (Hetú 1996, 13). Esimerkiksi kuulon alenemaa minimoimalla voidaan tuottaa ja ylläpitää normaalia kuvaa itsestä (Hindhede 2010, 390). Toisaalta huonokuuloisuuden ja sen vaikutuksen normalisoinnin arkipäivän

kommunikointitilanteisiin on myös todettu heikentävän huonokuuloisuuden tunnustamista ja kuulokojeen pitkäjänteistä käyttämistä (Jennings 2005).

Tutkimuksessani katson, että huonokuuloiset eivät välttämättä hyväksy poikkeavuutta edustavaa huonokuuloisen identiteettiä suoraviivaisesti omaksi sosiaaliseksi identiteetikseen. He neuvottelevat tilanteen mahdollistamalla tavoilla huonokuuloisen identiteetistä ja normalisoivat sen tuomaan uhkaa identiteetilleen. Huonokuuloisen identiteetin lisäksi voidaan neuvotella myös muista tarjolla olevista ryhmäjäsenyyksistä. Hindheden (2012, 172) tutkimuksessa huonokuuloiset neuvottelivat esimerkiksi vammaisen, kykenevän, pystyvän, kuulevan ja huonokuuloisen identiteetin välillä. Omassa tutkimuksessani keskityn ryhmäjäsenyyksien erittelyn sijaan siihen, miten kuntoutumisprosessin aikana kertomisen kautta tuodaan esille omaa suhdettaan kojeen käyttöön. Katson tällaisen kerronnan ilmentävän huonokuuloisten asennoitumista kojeeseen ja täten myös huonokuuloisuuteen.

On tärkeä ottaa huomioon, että kuulokojeen käyttöön liittyvän leiman lisäksi kuulokojeen käyttöä ehkäisevät monet muutkin seikat. Kaikki huonokuuloiset eivät koe hyötyvänsä kuulokojeen käytöstä. He saattavat kuulla vahvistettua ääntä, mutta eivät saa sanoista selvää. Kuulokoje saattaa vahvistaa ääntä liikaa tai taustahäly häiritsee kuulemistä. Kuulokojeen käyttöön voi liittyä teknisiä vaikeuksia ja sitä voi olla vaikea käsitellä. (Kochkin 2000, 36, 39.) Aina kuulokoje ei myöskään vastaa huonokuuloisen tarpeita ja odotuksia. Huonokuuloisen ennakkokäsityksillä ja odotuksilla kuulokojeen käyttöön liittyen on merkitystä sen kannalta, hakeutuvatko he kuulonkuntoutukseen ja tulevatko he käyttämään kuulokojettaan. Jos suhtautuminen kojeeseen on negatiivista jo alkuun eikä ajatella, että siitä olisi hyötyä, kojetta tuskin käytetään. Mitä korkeammat odotukset, sitä todennäköisemmin kuulokojetta käytetään. (Wilson & Stephens 2003; Jerram & Purdy 2001.)

Leimautumisen kohteeksi joutuminen ja kuulokojeen käyttöön liittyvät negatiiviset arviot eivät ole siis ainoita syitä sille, ettei kuulokojetta käytetä (Engelund 2006). Kuulon alenemaan myös totutaan helposti, sen vakavuus kielletään ja avun hakemista lykätään (Jennings 2005, 114; Kochkin 2000, 38–39). Engelundin (2006) mukaan huonokuuloiset eivät ole välttämättä tunnustaneet kuulon alenemaansa ja sitä, että kuulokojeen käytöstä saattaisi olla hyötyä heille. Huonokuuloisuuden myöntäminen voi kestää jopa 15 vuotta ja kehityskulkuja tällä tiellä voi olla monia. Huonokuuloisuuden tunnustamista saattaa vaikeuttaa esimerkiksi se, että kuulon aleneman vaikutusta päivittäiseen kommunikointiin on

vaikea havaita. (emt. 11–12, 43.) Samoin Hindhede (2010, 388–389) toi esille, että huonokuuloinen voi tunnustaa kuulon alenemansa vain tietyissä tilanteissa. Hän voi myös käyttää kojetta, vaikka ei tunnustakaan kuulon alenemaansa läheistensä painostuksen vuoksi. Vaikka huonokuuloinen myöntäisi kuulon alenemansa siis joissain tilanteessa, voi hän jatkaa sen peittelyä toisessa tilanteessa (Hetú 1996, 14). Mielenkiintoista on seurata, millä tavoin huonokuuloiset tutkimuksessani puhuvat huonokuuloisuudestaan ja kokeen käytöstä eri tilanteissa.

4 Kerronnallisuus konstruktionistisena lähestymistapana

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni konstruktionistisia lähtökohtia kerronnallisuuden ja positiointiteorian pohjalta. Käsittelen kerronnallista tutkimusotetta ja positiointiteoriaa tutkimukseni kannalta keskeisimpien käsitteiden, näkökulmien ja keskustelujen läpi. Kiinnostukseni kohdistuu erityisesti huonokuuloisten kerronnassa rakentuvan identiteetin tarkasteluun.

4.1. Kerronnallinen tutkimusote

Viimeisen muutaman vuosikymmenen ajan kiinnostus kerronnallista tutkimustraditiota kohtaan on levinnyt monelle eri tieteenalalle. Nykyään sitä sovelletaan laajasti myös yhteiskuntatieteissä, kasvatustieteissä ja terveystutkimuksessa, jonka seurauksena voidaan puhua jopa *kerronnallisesta käänteestä*. (esim. Heikkinen 2010, 143–145.) Kerronnallisen käänteiden seurauksena tiedon, kokemusten ja identiteetin hahmottaminen kertomusten avulla on yleistynyt, mutta sen sijaan, että kertomusten ajateltaisiin dokumentoivan ihmisen mennyttä ja elettyä elämää, on alettu tarkastella kertomuksia koetun elämän *kuvauksina* ja *konstruointina*. Tällöin kertomus saa merkityksensä esittämisyyhteydessään. Kerronnallisuuden nähdään edustavan konstruktionistista tiedonkäsitystä, sillä kertomalla tarinoita ihminen tekee itsestään ja ympäröivästä maailmastaan ymmärrettävää. Yksilöä tutkitaan sosiaalisen konstruktionismin⁴ viitekehyksessä aktiivisena ja merkityksiä antavana toimijana,

⁴ Sosiaalinen konstruktionismi on monen eri tutkimussuunnan lähtökohta eikä siitä ole olemassa vain yhtä määritelmää tai yhtenäistä koulukuntaa. Käsitys kielen ja todellisuuden suhteesta vaihtelee tutkijoiden keskuudessa, mutta yhteisenä perusajatuksena on se, että yhtä totuutta tai todellisuutta ei ole olemassa vaan todellisuus rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kielen avulla. Kieli ei kuitenkaan ainoastaan heijasta vaan myös tuottaa sosiaalista todellisuutta. Todellisuus on jatkuvasti muuttuva prosessi. (esim. Berger & Luckmann 1994, 63, 74.)

joka tulkitsee sosiaalisen todellisuuden prosessimaisia, kielellisiä sekä aikaan ja paikkaan sidottuja ilmiöitä. (esim. Gubrium & Holstein 2009; Heikkinen 2010, 146–147.)

Kerronnallisuus ymmärretään eri tavalla eri tieteenalojen ja koulukuntien välillä, minkä seurauksena sitä voidaan kuvata laajana erilaisia lähestymistapoja yhteen nivovana verkostona. Tutkimuksessani kerronnallisuus heijastaa huonokuuloisten *tietämisen tapaa* eli tietoa omasta itsestään. (Heikkinen 2010, 145.) Tarkastellessani kerronnallisuutta tutkimuksessani tietämisen tapana, viittaen edellä esittelemääni konstruktionistiseen tiedonkäsitykseen. Sen mukaan tieto maailmasta ja itsestämme muovautuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kun tuotamme ja kuulemme kertomuksia. Kertomusten avulla jaamme kokemuksia, jäsenämme menneisyyttämme ja rakennamme identiteettiämme. Kertomusten tuottamiseen ja ymmärtämiseen vaikuttavat väistämättä kulttuuriset tarinamallit eli kertoessamme emme kerro vain subjektiivisista kokemuksistamme vaan sosiaalisten ja kulttuuristen mallien läpivalaisemista merkityksistä. (Hyvärinen 2006, 1–2; Gubrium & Holstein 2009.) Käsitys omasta itsestä on siis koko ajan muuttava prosessi, jossa kertomukset toimivat sekä identiteetin rakentamisen lähtökohtana että sen lopputuloksena (Heikkinen 2010, 147). Ennen kuin kerron tarkemmin kertomuksista identiteetin rakennusvälineinä, kerron miten ymmärrän kerronnallisuuden tutkimuksessani ja erotan toisistaan kertomuksen, tarinan ja kerronnan käsitteet.

Huomioin tutkimuksessani, että kaikki kerronta ei ole kertomusten tuottamista, mutta sen sijaan, että jaottelen aineiston ehdottomiin kertomuksiin ja ei-kertomuksiin, katson aineiston sisältävän eritasoista, tiheää ja ohutta, kerronnallisuutta (Hyvärinen (2006, 3)⁵). Kerronnallisuuden soveltamisesta eri aloilla on seurannut se, että kerrontaa on alettu tarkastella sosiaalisessa ympäristössään rakentuvana, jolloin sen ei tarvitse noudattaa tiettyä rakennetta tai muotoa (Hyvärinen, Hydén, Saarenheimo & Tamboukou 2010, 1–2). Tällöin kertomuksia voidaan tarkastella väljemmästä näkökulmasta ja ymmärtää kertomuksiksi kerrontaan perustuvat aineistot, joiden analysoiminen edellyttää tulkintaa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Ymmärrän kertomuksen tutkimuksessani tästä väljemmästä viitekehyksestä, sillä analysoimassani kerronnassa ei välttämättä ole havaittavissa esimerkiksi

⁵ Haastatteluaineistoni näen kerronnallisena, koska siinä kontekstissa huonokuuloisen tehtävänä on nimenomaan kertoa kuulokojeen käyttöönotosta, kun taas kuulokeskuksella kerätty videoaineisto koostuu vähemmän kerronnallisista elementeistä, huonokuuloisen ja kuulontutkijan keskustelusta ja huonokuuloisen kuvauksista kuulokojeeseen ja sen käyttöön.

johdonmukaisesti etenevää juonta. Kertoja loikkii siinä ajallisesti menneen, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä. Kerronta rakentuu niin monologin muodossa kuin keskustelijoiden yhteistyössä, puheenvuorot ovat sekä pitkiä että lyhyitä tapahtumien kuvauksia, menneisyyteen ja tulevaisuuteen sijoittuvia kertomuksia. (Ochs & Capps 2001.)

Sosiaalitieteissä Vilma Hänninen (2002, 20) määrittelee väitöskirjassaan *kertomuksen* ilmaisevan tarinaa kirjallisesti tai suullisesti merkkien muodossa. Myös kirjallisuudentutkimuksessa kertomuksen nähdään esittävän tarinaa tekstin muodossa, jolloin *tarina* voidaan käsittää virtuaalisessa muodossa olevaksi kertomukseksi (Ryan 2005, 347). Tarina on siis kertomusten pohjalta konstruoitu abstraktio, joka on juonellinen ja ajallisesti etenevä kokonaisuus. Yksi kertomus voi pitää sisällään useita erilaisia tarinoita. (Hänninen 2002, 20.) Tarinan nähdään koostuvan tapahtumasarjasta, jonka eri osat saavat merkityksensä sen mukaan, millaisena kokonaisuutena se tulkitaan (Ryan 2005, 347). Samoista aineksista voi siis muodostaa monia erilaisia kokonaisuuksia. Tutkimuksessani tämä tarkoittaa sitä, että samanlaisista kuulokojeen käyttöönottoprosesseista muodostuu erilaisia tarinoita, riippuen siitä, kuka ne on kertonut.

Tutkimuksessani käsittelen tutkimusaineistoani kertomuksena. Aineistoni käsittäminen kertomukseksi on mielekästä, koska se koostuu ajallisesti etenevästä huonokuuloisten kuulokojeen käyttöönottoprosessista. Kun Bambergin ja Georgakopouloun (2008, 6, 16) mukaan käsitystä itsestä konstruoidaan aktiivisesti vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, katson, että myös huonokuuloiset tutkimuksessani toimivat näin prosessin eri vaiheissa. Heidän identiteetin rakentumisensa kuvautuu prosessimaisena kuntoutumispolkuna, jonka aikana he neuvottelevat identiteetistään huonokuuloisuuden ja kuulokojeen käytön suhteen. Kun huonokuuloiset kertovat kuulokojeen käyttöönotosta prosessina, katson sen olevan samalla kuvaus kojeen saajan kuntoutumispolusta. Aineistossani huonokuuloiset kertovat kuitenkin kuulokojeen käyttöönotosta eri tilanteissa. Näin ollen olen muodostanut prosessin kertomuksista koosteita, joita käsittelen tarinoina kuntoutumisprosessista. Muodostamani tarinat voidaan nähdä siis kertomusten virtuaalisina hahmoina kuten Rynian (2005) lainaten voisi todeta.

Hänninen (2002, 21) puhuu sosiaalisen tarinavarannon käsitteestä viitatessaan *kulttuurisiin tarinamalleihin*, joita yksilö voi omassa kerronnassaan soveltaa. Hänen mukaan sosiaalinen

tarinavaranto pitää sisällään kaikki ne tarinamallit, joita sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai median välityksellä kohdataan. Katson, että huonokuuloiset neuvottelevat näiden kulttuuristen tarinamallien kanssa muodostaessaan omia henkilökohtaisia tarinoitaan. Kulttuuriset tarinamallit tarjoavat selitysmalleja oman elämän jäsentämiseen. Tuotamme kerronnassamme uusia tarinoita sosiaaliseen tarinavarantoon ja omaksumme siitä tarinoita osaksi omaa henkilökohtaista tarinavarantoamme. Tarinat sekä muodostuvat kerronnasta että muodostavat kerrontaa. (emt. 21, 50.)

Tarina on aina tulkittua, eikä se ole riippuvainen kerronnan muodosta. *Kerronnalla* tarkoitetaan tilannetta ja prosessia, jonka kuluessa kertomus tuotetaan esimerkiksi kirjalliseksi tutkimusaineistoksi. Kerrontaa kertomuksen sisällä voidaan lähestyä eri asemista ja näkökulmista, joista kerrotaan. (Aaltonen 2002, 48.) Tutkimuksessani lähestyn kertomuksen sisällä olevaa kerrontaa kiinnittämällä huomioni erityisesti siihen, millaisista eri näkökulmista huonokuuloinen kertoo tarinaansa kojeen käyttöönotosta yhtäältä vuorovaikutuksessa kuulontutkijan ja toisaalta haastattelijan kanssa eri vaiheissa kuulonkuntoutusprosessia. Näitä näkökulmia nimitän tutkimuksessani *positioiksi* eli kielessä rakentuviksi identiteeteiksi, joissa kuulokojeen käytön mahdollisuudesta tai ongelmallisuudesta neuvotellaan (esim. Schiffrin 1996; Hydén 2005). Katson, että huonokuuloisten kerronta tietystä positioista käsin heijastaa sosiaalisesti jaettuja kulttuurisia tarinamalleja, mutta sen lisäksi se myös luo uusia tarinoita.

Osa tutkimusaineiston huonokuuloisten tuottamista kertomuksista ovat sirpaleisia kerronnan kontekstin asettamien mahdollisuuksien ja rajoitusten vuoksi (esim. Clark & Mishler 1992). Osassa kertomuksia on taas selkeästi erotettavissa oleva alku, keskikohta ja loppu. Kertomuksia yhdistää kuitenkin se, että ne kuvaavat kunkin kuulokojeen käyttäjän identiteetin rakentumista tietystä positioista käsin ja ne ovat vuorovaikutuksessa tilanteisesti tuotettuja. Kertomuksia yhdistää lisäksi se, että niihin liittyy jonkinlainen muutos ja prosessi, jotka tekevät kertomuksesta kiinnostavan (Hyvärinen 2006, 3). Muutos saattaa liittyä odotuksiin, joita huonokuuloiset ovat jo etukäteen luoneet kuulokojeen käyttöönotosta ja näiden odotusrakenteiden murtumiseen (Tannen 1993, 35).

4.2. Kerronnassa rakentuvat positiot identiteetin rakennusvälineinä

Kertomisella, niin kuin muullakin puheella, on aina jokin funktio. Kerronta on toiminnallista: tilanteesta riippuvilla tavoilla tuomme esille ymmärrystämme itsestämme ja maailmastamme. (Hänninen 2002, 56.) Identiteetin rakentuminen on kerronnallisesta näkökulmasta prosessi, jota tuotetaan ja josta neuvotellaan eri tilanteissa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Kerronnan välityksellä määrittelemme sosiaalisia roolejamme ja ryhmäjäsenyyksiämme. Yhden muuttumattoman identiteetin sijaan identiteettejä ajatellaan olevan monia ja ne saattavat olla ristiriidassakin toistensa kanssa. (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 16; De Fina 2003, 19; Schiffrin 1996, 198–200.)

Toimintamme sosiaalisissa kohtaamisissa perustuu sille, miten tulkitsemme tilanteen ja siihen liittyvät odotukset aikaisemman tietomme pohjalta. Tilanteen määrittelystä riippuen esitämme itseämme puheessamme tietystä näkökulmasta, jolloin paikannamme itsemme tiettyyn positioon. Kielellisten käytäntöjen välityksellä meillä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaisen kuvan itsestämme annamme missäkin tilanteessa. Täten positioita rakennetaan jatkuvan uudelleenmäärittelyn kautta. (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 2; Schiffrin 1996, 198, 200.) Kerronnallisen käänteen seurauksena yleistynyt postmoderni identiteetin tutkimus on mahdollistanut, että identiteettiä voidaan esittää monesta eri positioista samanaikaisesti (esim. Georgakopoulou 2007).

Position käsitettä voidaan tarkastella monin eri tavoin teoreettisesta näkökulmasta riippuen, mutta tässä tutkimuksessa sovellan sitä Rom Harrén ja Luk van Langenhoven (1999) positiointiteorian pohjalta. Vaikka positiointiteorian tutkimusote pohjautuu diskursiivisen psykologiaan, sitä voidaan soveltaa konstruktionistisilta lähtökohdiltaan hyvin myös kerronnallisessa tutkimuksessa. Kerronnassa rakentuvaa identiteettiä positioiden avulla on tutkinut esimerkiksi Deborah Schiffrin (1996, 172, 196–197). Hän tarkasteli tutkimuksessaan, miten juutalaisten ja ei-juutalaisten välillä muodostetuissa seka-avioliitoissa perheen naiset haastoivat kulttuuriset odotukset perherooleistaan ja sosiaalisesta identiteetistään. Tutkimukseen osallistuneet naiset konstruoivat muun muassa äidin sosiaalista identiteettiään positioitumalla tilanteesta riippuvilla tavoilla. Lisäksi Hydén (2005, 176) on naisiin kohdistuvan perheväkivallan pitkittäistutkimuksessaan yhdistänyt kerronnallisuutta ja positioiden tarkastelua. Hän tarkasteli tutkimukseen osallistuvien naisten toimijuuden rakentumista eri tilanteissa heidän kerronnassaan rakentuvien positiointien avulla. Hydénin mukaan samat positiot esiintyivät eri

henkilöiden puheessa samanaikaisesti, mutta myös eri ajankohtina. Valitsin position käsitteen yhdeksi metodiseksi välineekseni, koska se sopii kerronnassa rakentuvan identiteetin tarkasteluun.

Positiointiteoria on kiinnostunut kiinteiden minuutta esittävien roolien sijaan arkisessa vuorovaikutuksessa rakentuvista tilanteisesti vaihtelevista positioista, jotka välittävät kuvaa fragmentaarista ja moninaisesta identiteetistä. Luk van Langenhove ja Rom Harré (1999) tarkoittavat position käsitteellä kielellistä tapaa, jonka avulla ihmiset selittävät omaa ja toisten ihmisten toimintaa. Asettumalla tiettyyn positioon ihminen määrittelee itsensä ja toisten ominaisuuksia, oikeuksia ja velvollisuuksia. Toisin kuin roolin käsite identiteetin kuvauksena, positio korostaa identiteetin toiminnallisuutta ja dynaamisuutta sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Kun yksilöt asettuvat tai heidät asetetaan tiettyyn positioon, he tekevät positiointia eli konstruoivat itseään ja toisia eri tavoin. Positiot toimivat myös resurssina, joita soveltamalla voimme neuvotella uusia positioita. Positiointia ilmenee kaikessa keskustelussa, eivätkä ne ole pysyviä vaan ne muuttuvat sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin mukaan. (emt. 16–17, 22, 29.) Positiot voivat olla pitkäaikaisia (”mies” tai ”nainen”), mutta myös hetkellisiä (”sairas”) (Davies & Harré 2001, 263).

Positiointia tehdään van Langenhoven ja Harrén (1999) mukaan arkisessa vuorovaikutuksessa huomaamattamme. Kun positioimme toisia, tulemme huomaamattamme positioineeksi myös itsemme. Täten positiointi on luonteeltaan dialogista, minä ja muut ovat relaatiossa toisiinsa nähden. Joskus tulemme kuitenkin tietoisiksi positioinnista. Tämä tapahtuu yleensä silloin, kun havaitsemme joutuneemme epäoikeudenmukaiseen asemaan. Tällöin voimme haastaa alkuperäisen positioinnin ja positioida itsemme uudelleen. (emt. 18, 20, 22–24.) Se, millaisena huonokuuloinen tarkastelee itseään suhteessa muihin, on aina neuvottelun tulosta. Lopputulos riippuu siitä, mihin positioihin hän huomaamattaan tai aktiivisesti sisällyttää itsensä ja miten hän muokkaa muiden hänelle asettamia positioita. Se, mitä itsestä kerrotaan, vaihtelee sen mukaan, millaisena itseä halutaan esittää (van Langenhove & Harré 1999, 25). Positiointi voidaan ymmärtää prosessina, jonka kuluessa tuotetaan aktiivisesti käsitystä itsestä (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 16).

Positiointiteoriassa kiinnostuksen kohteena ovat sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden tutkiminen, kuten keskustelut tai kerrotut tarinat, ja niissä muotoutuvat kielen käytännöt (Harré & van Langenhove 1999, 2, 4). Positiointiteorian pohjalta Harré ja van Langenhove (1999, 6) ovat muotoilleet

käsitteellisen ja metodologisen kehyksen, positiointikolmion sosiaalisten episodien tutkimiseen. Positiointikolmio pitää sisällään toisiaan määrittävät käsitteet, sosiaaliset teot, niihin sisältyvät positiot, ja kulttuuriset tarinamallit, jotka vuorovaikutukseen osallistujat jakavat yhteisesti tilanteen mukaan. Kun yksilöt asettuvat tai heille tarjotaan tiettyjä positioita, he liittyvät osaksi eräänlaista ”tarinalinjaa”, jonka kuluessa he tuottavat ja saavat erilaisia rooleja ja ominaisuuksia. (van Langenhove & Harré 1999, 17.) Tarinalinjan käsitteellä voidaan tarkoittaa juonen kulkua, kerronnallisia konventioita tai tarinamallia (Harré & van Langenhove 1999, 9). Tutkimuksessani käsitän Harrén ja van Langenhoven (1999) sekä Hännisen (2002) jakavan saman käsityksen kulttuurisesta tarinavarannosta puhuessaan tarinamalleista.

Kulttuuriset tarinamallit ohjaavat toimintaamme ja tarjoavat malleja ja odotuksia siitä, miten on kulttuurisesti hyväksyttävää toimia tietyssä tilanteessa, mutta ne mahdollistavat myös vallitsevien näkökulmien muuttamisen. Ne voivat siis auttaa ihmistä ymmärtämään omaa toimintaansa, mutta ne saattavat myös rajoittaa sitä. (esim. Hänninen 2002, 50.) Kulttuuriset mallitarinat tarjoavat asemia, joista itseämme ja ympäröivää maailmaamme tarkastelemme. Ne vaikuttavat siihen, millaisia konstruktioita ja positioita yksilö itse tai muut hänestä rakentavat. Täten ne toimivat resurssina identiteetin rakentumiselle. (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 3, 13–14; Davies & Harré 2001, 265–266; Moghaddam 1999, 78; Schiffrin 1996, 170–171.)

Katson, että on olemassa muun muassa poikkeavuuden, normaaliuden, sairauden ja terveyden kulttuurisia tarinamalleja, jotka välittävät tietoa siitä, miten näistä asioista yleisesti puhutaan ja miten ne heijastuvat huonokuuloisten positioinnissa. Se, miten huonokuuloisen kuulokojeen käytön tulkitsee, syntyy vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja näiden kulttuuristen tarinamallien kanssa. Ihmisillä on jaetut käsitykset siitä, miten kuulokojeen käytöstä puhutaan ja ne voivat vaikuttaa siihen, millaisten resurssien avulla identiteettiä rakennetaan. Kulttuuriset tarinamallit tarjoavat mahdollisuuksia samastua ja erottautua tietyistä positioista. Näen biolääketieteellisen näkökulman esimerkkinä kulttuurisesta tarinamallista. Sen mukaan kuuleminen on ”normaalia” sen vuoksi, että suurin osa ihmisistä kuulee. Kolikon toisena puolena se välittää tietoa siitä, mitä pidetään poikkeavana. Huonokuuloisuus nähdään tästä näkökulmasta ei-toivottuna fyysisenä vammana ja leimattuna identiteettinä. (Hole 2007, 262.)

Kulttuurisia tarinamalleja vastaan on myös mahdollista asettua. Huonokuuloiset voivat asettua vastustamaan heille muotoutuvia positioita konstruoimalla vastapositioita, mutta he myös hyväksyvät muiden tarjoamia positiointeja. Vastapuheen keinoin vallitsevien käsitysten ja stereotyyppien eli kulttuuristen tarinamallien tarjoamien tulkintojen muokkaaminen on mahdollista (Juhila 2004). Tutkimuksessani vastapuhetta tuotetaan positioinnin eli kielessä rakentuvien identiteettien kautta. Esimerkiksi poikkeavan positioista voidaan erottautua ja tuottaa vaihtoehtoisia positioita tilanteen normalisoinniksi eli lieventämiseksi. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että aina muiden tarjoamien positioiden vastustaminen ei ole kuitenkaan mahdollista, eikä keinoja tilanteen normalisointiin ole. Ihmisillä on erilaiset resurssit käytössään positioidessaan itseään ja toisia. Kaikilla ei ole tahtoa tai keinoja positiointiin, jonka seurauksena he saattavat antaa käsitystensä kulttuurisista tarinamalleista ohjata toimintaansa. (van Langenhove & Harré 1999, 30.) Odotukset muiden ihmisten reaktioista kuulokojeen käytöstä saattavat esimerkiksi ohjata huonokuuloisten asennoitumista.

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni kohteena ovat kuulokojeen käyttäjien kuntoutumisprosessit, joita lähestyn analysoimalla useampaa kuin yhtä tutkimusaineistoa. Seuraavaksi kerron tarkemmin tutkimukseni kulusta. Esittelen ensin tutkimustehtäväni ja täsmennän tutkimuskysymykseni. Sen jälkeen kuvaan, miten aineistoni on kerätty ja mistä aineistoni muodostuu. Kerron, miten tutkimusasetelmani asettuu suhteessa ensimmäisessä luvussa esittelemääni kuulokojeen käyttöönottoprosessin kulkuun. Tämän jälkeen kerron, miten olen aineistoani analysoinut.

5.1. Tutkimustehtävä

Pro gradu -tutkielmani on osa Työsuojelurahaston rahoittamaa, Työterveyslaitoksen suunnittelemaa ja toteuttamaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa, jonka tarkoituksena on tukea huonokuuloisten työssäoloa. Kyseessä on pitkittäistutkimus, jota tehdään yhteistyössä Suomen Akatemian rahoittaman Kommunikointi kuulokojeen avulla - hankkeen kanssa. Työterveyslaitoksen hanke tutkii kuulokojeen käyttöä edistäviä ja haittaavia tekijöitä työelämän vuorovaikutustilanteissa seuraamalla tapauskohtaisesti huonokuuloisten henkilöiden kuulokojeen käyttöönottoprosessia. Hankkeessa tutkitaan, millaisia mukauttamisratkaisuja huonokuuloisilla on käytössään työpaikoillaan ja mikä on

työterveyshuollon rooli niiden tuottamisessa. Tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan huonokuuloisten asennoitumista kuulokojeen käyttöön. Kojeen käyttöön liittyy monenlaisia odotuksia ja haasteita. Se, näkevätkö huonokuuloiset kuulokojeen käytön myönteisenä vai kielteisenä, ongelmallisena vai mahdollisuutena kuulla ja toimia paremmin, vaihtelee tilanteen ja ajankohdan mukaan. Kun huonokuuloiset asennoituvat kuulokojeen käyttöön eri tavoin, katson heidän neuvottelevan samalla sosiaalisesta identiteetistään.

Tutkimuksessani tarkastelen tapoja, joilla huonokuuloiset rakentavat identiteettiään kuvatessaan asennoitumistaan kuulokojeen käyttöön. Näen kuulokojeen käyttöönottoprosessin yksilöllisenä kuntoutumisprosessina, jonka aikana huonokuuloiset käyvät identiteettineuvottelua muun muassa normaalikuuloisen ja huonokuuloisen identiteetin välillä. Kuntoutumisprosessin aikana huonokuuloiset konstruoivat aktiivisesti käsitystä itsestään ja asettuvat kerronnassaan eri positioihin. He sekä hyväksyvät että vastustavat heistä tehtyjä määrittelyjä pyrkimyksensä normalisoida eli lieventää kuulokojeen käytöstä mahdollisesti seurannutta identiteettiuhkaa. Positiot kuvaavat asennoitumista kuulokojeen käyttöön. Eri tilanteissa ja eri ajankohtina kerätty tutkimusaineistoni mahdollistaa sen seuraamisen, miten ja millaisia positioita kuulokojeen ensikäyttäjien kuntoutumisprosessin aikana muodostuu heidän neuvotellessaan eri ryhmäjäsenyyksistä ja muuttuvatko positiot mahdollisesti eri ajankohtina ja eri tilanteissa kuulokeskuksella ja haastattelutilanteessa.

Aineistolleni esittämä tutkimusongelma koskee sitä, miten huonokuuloiset neuvottelevat identiteetistään kuulokojeen käyttöönoton myötä. Lähestyn tutkimusongelmaani seuraavien tutkimuskysymysten avulla.

- 1. Miten huonokuuloiset neuvottelevat identiteetistään tapauskohtaisten kuntoutumisprosessien aikana?*
- 2. Millaisten positioiden avulla he konstruoivat käsitystä itsestään kuntoutumisprosessin aikana?*

5.2. Aineistona kuulokeskuskäynnit ja haastattelu

Aineistonkeruun ovat toteuttaneet Työterveyslaitoksen, Tampereen yliopiston ja Helsingin yliopiston tutkijat ja graduntekijät. Aineiston keräämiseen on saatu Helsingin ja Uudenmaan sekä Pirkanmaan

sairaanhoitopiirien eettisten toimikuntien sekä Työterveyslaitoksen eettisen työryhmän myönteinen lausunto. Aineisto kerättiin yhteistyössä HUS:n Korva-, nenä- ja kurkkutautien klinikan ja Kuulokeskuksen sekä TAYS:n Kuulokeskuksen kanssa. Tutkimushankkeeseen osallistui yhteensä 137 työkäistä 25–65 -vuotiasta, HYKS:n tai TAYS:n kuulokeskuksen ensikäyntiasiakkaita, jotka saivat kuulokojeen ensimmäistä kertaa käyttöönsä yhteen tai molempiin korviin. Kriteereinä tutkimukseen osallistumiselle oli sensorineuraalinen eli lievä kuulon alenema (30–90dB). Tutkimusasetelma Kommunikointi kuulokojeen avulla - tutkimushankkeessa muodostettiin siten, että tietoa kerättiin kahdeksan kuukauden ajan. Aineisto sisältää kyselyjä, itsearviointeja, havaintopäiväkirjoja, teemahaastatteluja, videoituja vuorovaikutustilanteita kuulokeskuksessa, työelämässä ja yksityiselämässä sekä kyselyjä työnantajille ja työterveyshuollolle. Aineistoni koostuu viiden eri kuulokojeen käyttäjän videoiduista kuulokeskuskäynneistä ja teemahaastatteluista, jotka ovat osa tätä pitkittäisasetelmassa kerättyä aineistoa. Aineistoni kerättiin 5/2011–3/2012 välisenä aikana.

Tutkimukseen osallistuvat valittiin kuulokeskuksiin saapuneiden läheteiden eli hoitoon ohjauksien perusteella. Kaikille kriteerit täyttävillä ensikäyntiasiakkaille lähetettiin ensikäyntiajanvarauskirjeen mukana tietoa tutkimuksesta ja suostumuslomake tutkimushankkeeseen osallistumisesta. Osallistujilta pyydettiin henkilökohtainen suostumus, jonka yhteydessä heille kerrottiin tarkemmin tutkimushankkeesta ja annettiin mahdollisuus kieltäytyä tutkimuksesta (ks. liite 1). Osallistuessaan tutkimushankkeeseen tutkittavat päättivät, ottavatko he osaa vain kyselytutkimukseen vai osallistuvatko he myös vuorovaikutustutkimukseen, johon kuului vuorovaikutustilanteiden kuvaaminen kuulokeskuksella, kotona tai työssä sekä teemahaastattelu.

Tutkimusaineistokseni valikoitui satunnaisesti niiden viiden kuulokojeen käyttäjän kuulokeskuskäynnit ja teemahaastattelut, joiden kohdalla nämä saatiin ensimmäisenä kerättyä kevään 2012 aikana. Osallistujien tunnistamisen mahdollistavat tiedot on tuloksia raportoitaessa muutettu tunnistamattomiksi ja tutkittavat on nimetty pseudonyymein.

Tutkimukseeni osallistuvasta viidestä kuntoutujasta kolme on miehiä ja kaksi naisia. Iältään tutkittavat ovat 46–63 -vuotiaita. Osana tutkimusta kerättiin myös tutkittavien sairauskertomukset, joiden pohjalta saatiin tietoa muun muassa huonokuuloisten kuulon aleneman tyypistä, kuulokynnystasosta sekä kuulokojeen mallista. Tutkimukseeni osallistuvista kaksi, ”Pekka” ja ”Jenni” saivat

korvakäytäväkojeen, Pekka molempiin korviin ja Jenni yhteen korvaan. Muut eli ”Maija”, ”Juho” ja ”Jere” ottivat käyttöön korvantauskojeen. Maija otti yhden kojeen ja Juho ja Jere ottivat kaksi kojetta.

Kuulokeskuskäyntejä saatiin tallennettua yhdestä neljään kertaan, riippuen siitä, mikä kuntoutujien alkutilanne oli. Osalla kuulonkuntoutus oli esimerkiksi alkanut jo muualla. Tämän vuoksi kuulokeskusvideoita tallennettiin kuntoutujien kohdalla eri määrä. Jeren, Jennin ja Juhon kuulokeskuskäyntejä tallennettiin kolme ja Pekan ja Maijan kaksi. Maijan kolmas käynti tallennettiin myös, mutta nauhoitus epäonnistui. Kuulokeskuskäyntien kesto oli keskimäärin 30–60 minuuttia. Ensimmäisellä videoidulla kuulokeskuskäynnillä jokainen kuntoutuja keskusteli kuulontutkijan eli audionomin kanssa kuulontutkimuksen tuloksista, jonka jälkeen kuulokojeen käyttöönotosta päätettiin. Jerelle ja Jennille tehtiin ensimmäisellä kerralla myös kuulontutkimus. Toisella kuulokeskuskäynnillä hoitaja tai korvakappaleen valmistaja otti mallin korvasta kuulokojetta varten. Juho ja Jenni tapasivat myös audiologia ensimmäisellä tai toisella kerralla kuulokeskuksella. Maijalta ja Pekalta otettiin malli korvasta jo ensimmäisen käynnin yhteydessä ja toisella kerralla he saivat jo sovittaa kuulokojeita. Juhon korvakappale oli tehty jo aiemmin, joten hän sovitti kojettaan jo ensimmäisellä kerralla. Jenni ja Jere sovittivat kojetta kolmannella kuulokeskuskäynnillä. Tällöin säädettiin myös kojeen äänenvahvistusta.

Teemahaastattelu toteutettiin noin kolmen kuukauden kuluttua kuulokojeen käyttöönotosta. Haastattelun ajankohtaan vaikuttivat käytännön järjestelyt. Maijan kohdalla haastattelun teko venyi pidemmälle, koska hänelle tehtiin korvaleikkaus kuulontutkimuksen seurauksena. Jenni, Juho ja Jere olivat ehtineet käyttämään kuulokojetta 2,5 kuukautta ennen kuin haastattelu tehtiin. Jere oli vaihtanut kojeet jo kertaalleen toiseen malliin. Viimeisen kuuden viikon aikana ennen haastattelua Juho ei ollut käyttänyt kuulokojettaan, koska oli ollut lomalla. Pekka oli ehtinyt käyttää kuulokojettaan kolme kuukautta ennen kuin haastattelu tehtiin ja Maija kahdeksan kuukauden ajan ennen haastattelua. Olen havainnollistanut alla olevaan taulukkoon tutkimusasetelmani ja kuulokeskuskäyntien sisällön kuntoutujien kohdalla.

	1. kuulokeskuskäynti	2. kuulokeskuskäynti	3. kuulokeskuskäynti	Haastattelu
Jere	kuulontutkimus, kojeen valinta	korvakappaleen mallin otto	kojeen sovitus ja säätö	kojeen käytön arviointi 2,5 kk kojeen saannista
Jenni	kuulontutkimus, kojeen valinta	audiologin tapaaminen ja korvakappaleen mallin otto	kojeen sovitus ja säätö	kojeen käytön arviointi 2,5 kk kojeen saannista
Maija	kojeen valinta, korvakappaleen mallin otto	kojeen sovitus ja säätö		kojeen käytön arviointi 8 kk kojeen saannista
Juho	audiologin tapaaminen ja kojeen sovitus	kojeen sovitus ja säätö	kojeen säätö	kojeen käytön arviointi 2,5 kk kojeen saannista
Pekka	kojeen valinta, korvakappaleen mallin otto	kojeen sovitus ja säätö		kojeen käytön arviointi 3 kk kojeen saannista

Taulukko 1. Tutkimusasetelma

Haastattelut sovittiin toteutettaviksi kiirettömässä tutkittavan valitsemassa paikassa. Haastattelua koskevista teemoista kerrottiin tutkittaville etukäteen. Haastattelut pidettiin kahden kesken ja ne tallennettiin Mini DV- videokameralla ja ulkoisella mikrofoniolla. Tutkimukseeni osallistuvien kohdalla haastattelun tekivät tutkimustyöryhmän eri jäsenet. Jokaisessa haastattelussa käytettiin puolistrukturoitua haastattelulomaketta (ks. liite 2), mikä mahdollisti kaikkien ennalta suunniteltujen teemojen läpikäymisen. Tarkkoja sanamuotoja tai esittämisjärjestystä ei ollut kuitenkaan päätetty etukäteen. Tällä tavalla haastattelutilanne oli keskustelunomaisempi ja se mahdollisti tarkentavien kysymysten tekemisen. Haastattelussa pyrittiin välttämään tutkittavan johdattelua ja epäselvien kysymysten esittämistä. Tavoitteena oli, että kuntoutujat itse tuottaisivat mahdollisimman paljon kerrontaa. Haastattelun lopuksi kuntoutujalle annettiin mahdollisuus vielä lisätä tai kommentoida aihetta. Haastattelut kestivät 40–90 minuuttia.

Aineiston keruun jälkeen videoidut haastattelutilanteet litteroitiin tekstiksi. Itse tulin tutkimusprojektiin mukaan myöhemmin enkä osallistunut aineiston keräämiseen. Litteroin kuitenkin viiden kuulokojeen käyttäjän haastatteluaineistoa. Näistä osa valikoitui tutkimukseeni. Litterointitarkkuuden haastattelujen ja kuulokeskuskäyntien kohdalla määritteli kiinnostukseni asiasisältöön, ei vuorovaikutuksen

tarkasteluun (Ruusu vuori 2010, 425). Koko aineistoa, kuulokeskuskäyntejä ja haastatteluja kertyi yhteensä 13 tuntia ja litteroitua tekstiä 507 sivua⁶. (Courier New, fontti 12 ja riviväli 1.5)

Yhdistän tutkimuksessani eri aineistoja ja menetelmiä, jolloin voidaan puhua triangulaatiosta. Triangulaation etu on se, että useammat menetelmät avaavat erilaisia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön, kun yksittäisen menetelmän avulla on vaikea saada kattavaa kuvaa tutkimuksen kohteesta. Tällä tavoin parannetaan myös tutkimuksen luotettavuutta. (Eskola & Suoranta 1998, 69.) Denzin (1978, 295, 302) on erottanut eri tapoja hyödyntää triangulaatiota tutkimuksessa. Näistä eri tavoista omaa tutkimustani koskevat aineistotriangulaatio, jossa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan monesta eri suunnasta yhdistämällä monenlaisia eri aineistoja ja menetelmätriangulaatio, josta puhutaan silloin kun tietoa kerätään eri aineistonhankintamenetelmillä.

Kuulokeskusvideoihin verrattuna haastatteluaineisto toi yksityiskohtaista tietoa kuntoutujien suhtautumisesta kuulokojeeseen, ja videoidut kuulokeskuskäynnit mahdollistivat kojeeseen asennoitumisen tarkastelun eri tilanteissa. Kuulokeskuskäynnit antoivat tietoa tilanteista, joissa kuulokojeen käyttöä suositellaan huonokuuloiselle, huonokuuloisen korvasta otetaan malli kuulokojetta varten, sopiva kuulokoje valitaan, kojetta sovitetaan ensimmäisen kerran ja sen äänen vahvistusta muokataan. Haastatteluaineisto taas syvensi ja täydensi kuulokeskusvideoista syntyvää kuvaa ja antoi tietoa miten kuulokojeen käyttö on sujunut, kun se on ollut käytössä jo muutaman kuukauden. Kuulokojeen käyttöönottoa pohdittaessa tutkittavat toivat esiin henkilökohtaisia asioitaan ja pohtivat asioiden merkityksiä yhdessä haastattelijan kanssa. Eri konteksteissa eri kohdissa kuntoutusprosessia kerätty tutkimusaineistoni tarjosi mahdollisuuden tarkastella kuulokojeeseen asennoitumisen mahdollista tilanteista ja ajan myötä tapahtuvaa muutosta.

Molemmat vuorovaikutustilanteet kuulokeskuksella ja haastattelutilanteessa ovat luonteeltaan institutionaalisia. Tilanteisiin osallistujat suhteuttavat toimintaansa erilaisiin puhujarooleihin, joita he rakentavat itselleen ja toisilleen heidän ammattiasemansa tai senhetkisen tehtävänsä perusteella. Vuorovaikutukseen osallistujat omaksuvat esimerkiksi haastattelijan ja haastateltavan roolit ja jakavat

⁶ Kuulokeskuskäynnit litteroitiin tutkimushankkeessa keskusteluanalyttisin menetelmin. Analyysissa olen poistanut käyttämästäni aineisto-otteista puheesta esiintyviä prosodisia merkintöjä aineistoni yhdenmukaistamiseksi ja lukemisen selkeyttämiseksi.

yhteisen ymmärryksen tilanteen kulusta. Haastattelijalla on oikeus kysyä kysymyksiä, haastateltava vastaa kysymyksiin ja lopuksi haastattelija kuittaa vastauksen vastaanotetuksi minimipalautteen (esim. ”mmm”) avulla. (Ruusuvuori 2010, 269.) Haastattelijan tiedonintressi ohjaa ja rajaa tilanteen kulkua (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23). Samanlainen toiminta toteutuu kuulontutkijan vastaanotolla. Kuulontutkija määrää toiminnan kulusta, hän tiedustelee huonokuuloisen toiveita, ennako-odotuksia ja kokemuksia kuulokojeen ja sen käytön suhteen sekä ohjaa ja neuvoo kojeen käyttöönotossa.

Vuorovaikutustilanteet haastattelijan ja kuulontutkijan kanssa myös poikkeavat toisistaan. Kun tutkimushaastattelussa korostuu kiinnostus nimenomaan haastateltavan puheeseen ja kokemuksiin kuulokojeen käyttöönotosta, kuulokeskusvideoilla korostuu kuulontutkijan neuvonta ja ohjaus kuulokojeen käyttöön liittyen. Vaikka kuulontutkijan vastaanotolla huomioidaan huonokuuloisen odotukset ja arviot kuulokojeen käytöstä, ei siinä tilanteessa esiinny paljon huonokuuloisen oma-aloitteista ja vapaamuotoista kerrontaa. Haastattelutilanteessa haastattelija johdattelee huonokuuloisen sen sijaan pohtimaan huonon kuulon ja kuulokojeen merkitystä hänen elämässään hyvin yksityiskohtaisestikin. Haastatteluaineistossa keskustellaan monipuolisesti kuntoutujan senhetkisistä kokemuksista kuulokojeen käytöstä ja kuulonkuntoutuksen toteutumisesta. Molemmissa aineistoissa on puhe samasta ilmiöstä, mutta kuulokeskuksella tavoite on saada kuntoutujalle sopiva koje käyttöön, ja haastattelussa arvioidaan prosessin onnistumista.

Aineistoja erottaa myös se, että kuulokeskusvideoita voidaan pitää niin sanottuna luonnollisena aineistona, koska ne ovat syntyneet tutkijasta riippumatta. Kuulokeskuskäynnit olisivat tapahtuneet tutkimuksesta ja videoinnista huolimatta. Tutkimushaastattelun kautta saatua aineistoa kritisoidaan siitä, että tutkijan asema tiedon tuottamisessa on paljon suurempi verrattuna luonnollisen aineiston kautta saamaan tietoon. Katsotaan, että ilman tutkijan ohjausta, haastateltavat eivät puhuisi aiheesta, jota haastattelussa käsitellään. (Mäkelä 1990, 50.) Kuitenkin tutkimushaastattelussa muodostunutta kerrontaa voidaan pitää kulttuurillemme tyypillisenä vuorovaikutustilanteena, jossa kulttuurisesti vakiintuneita tapoja jäsentää elämää jaetaan ja haastetaan (Gubrium & Holstein 2002, 11). Tästä näkökulmasta tutkijan roolia aineiston tuottamisessa ei nähdä ongelmallisena, koska hänen asemastaan ollaan tietoisia ja sitä pidetään merkittävänä aineiston syntyyn vaikuttavana tekijänä. Tiedon katsotaan syntyvän tutkijan ja tutkimukseen osallistuvan vuorovaikutuksessa. Haastattelija ohjaa keskustelun suuntaa ja sisältöä kysymyksillään ja kommentaillaan. Myös silloin, kun haastattelija on hiljaa,

ihmettelee ja myötäelää vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, hän ohjaa haastateltavan kerrontaa. (Gubrium & Holstein 2002, 15–16; Gubrium ja Holstein 2009, 35–37.) Haastattelijan rooli on täten otettava huomioon aineistosta tehtyjen tulkintojen yhteydessä. Toisaalta huonokuuloisuuden ja kuulokojeen käytöstä kertominen saattoivat olla osalle haastateltavista arka aihe keskustella vieraan haastattelijan tai kuulontutkijankin kanssa, minkä vuoksi kaikkein arimpia asioita ei välttämättä otettu esille.

Olen noudattanut konstruktionistiselle tutkimusotteelle tyypillistä aineistolähtöisyyden periaatetta. Olen kiinnostunut nimenomaan huonokuuloisten omista tavoista asennoitua kuulokojeen käyttöön. Aineistolähtöisyyden tavoitteesta huolimatta tutkijan aikaisempi ymmärrys aiheesta, teoriasta ja metodista ohjaa väistämättä aineistosta tehtyjä tulkintoja (Mäkelä 1990, 56). Tiedostan, että tekemäni johtopäätökset ovat omia tulkintojani siitä, miten minä näen ja ymmärrän ilmiön (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 36). Minulla ei ole kokemusta huonokuuloisuudesta tai kuulokojeen käyttämisestä, jonka vuoksi minulta saattaa jäädä tunnistamatta joitain aineistopiirteitä, jotka huonokuuloinen itse tunnistaisi. Toisaalta tutkijan asemassa minun on mahdollista tarkastella aihetta puolueettomammin kuin jos olisin itse osa tutkimaani ryhmää.

Huonokuuloisten kerronnan analyysissä tarkoitukseni on, etten vääristele heidän sanomisiaan. Mietin aineistoa analysoidessani, että tutkimukseni analyysin ja johtopäätösten luetuttaminen tutkimukseeni osallistuvilla olisi ollut eettisesti hyvä tapa, mutta käytännön järjestelyjen vuoksi tämä ei ollut kuitenkaan mahdollista. Aineistoesimerkkien ja niiden analyysin avulla pyrin esittämään lukijalle, minkälaisen ajatusprosessin seurauksena olen rakentanut tulkintani aineiston, teorian ja aikaisemman tutkimuksen pohjalta. Tämä on mielestäni ensiarvoisen tärkeää, jotta tulkintojeni paikkansapitävyyttä on mahdollista arvioida. On kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, että olen koontanut tutkimukseni tiettyjen rakennusaineiden pohjalta ja jonkun toisen olisi mahdollista saada samoista palasista hieman toisen näköinen kokonaisuus. Tutkimustulokseni ovat kontekstiinsa sidottuja asioita. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 27–28.)

5.3. Tarinan konstruointi analyysin lähtökohtana

Aloitin tutkimusaineiston käsittelyn aineistolähtöisesti videoitujen kuulokeskuskäyntien ja haastattelujen katsomisesta. Osasta sain valmiit litteraatit jo käyttööni, mutta osaa haastatteluvideoita litteroin myös itse. Litterointi edesauttoi paljon haastattelujen sisältöön tutustumista. Sain aineistoa käyttööni sitä mukaan, kun kuulokeskuskäynnit, haastattelut ja niiden litteraatit valmistuivat. Katsoin saamiani videoita ja niistä tehtyjä litteraatteja yhtä aikaa. Videoitujen vuorovaikutustilanteiden katsominen mahdollisti huomion kiinnittämisen tarkemmin vuorovaikutuksen kulkuun ja myös ei-sanalliseen vuorovaikutukseen. Luin litteraatteja myös yksistään huolellisesti moneen kertaan. Kun koko aineisto oli käytössäni, syvennyin lukemaan jokaisen kuulokojeen käyttäjän aineiston nimenomaan siinä järjestyksessä kuin se oli kerätty, ensin kuulokeskuskäynnit ja sitten haastatteluaineiston. Näin sain yleiskuvan jokaisen kuulokojeen käyttöönottoprosessista. Lisäksi luin Kommunikointi kuulokojeen avulla - tutkimushankkeen aikana kerättyjä kuntoutujien itsearviointilomakkeita.

Tutkimuskysymysteni ohjaamana lähdin tarkastelemaan aineistosta kohtia, joissa puhuttiin kuulokojeesta. Tällöin keskusteltiin kojeesta teknisenä laitteena, sen ulkonäöstä ja säädöistä, kuulokojeen käytöstä kommunikaation apuvälineenä, odotuksista kojeen käyttöön liittyen, omasta ja muiden suhtautumisesta kojeeseen, kojeen käyttöön tottumisesta ja kuulokojeen teknisestä ohjeistuksesta sekä kuulonkuntoutusprosessin etenemisestä. Aineistossa oli myös puhetta muun muassa huonokuuloisuudesta, huonokuuloisen työn luonteesta ja työterveyshuollon sekä työnantajan roolista kuntoutusprosessissa, mutta nämä seikat jätin tarkasteluni ulkopuolelle. Lisäksi sivuutin kuulokojeeseen liittyvän puheen sen huoltamisesta ja muista käytännön asioista, koska nämä kohdat eivät tulkintani mukaan olleet oleellisia kohtia kuulokojeeseen asennoitumisen näkökulmasta.

Puhetta kuulokojeesta löytyi aineistosta niin paljon, että lähdin pilkkomaan eli koodaamaan aineistoani pienempiin osiin. Tavoitteenani oli tarkastella sitä, miten huonokuuloinen asennoituu kerronnassaan kuulokojeen käyttöönottoon eri tilanteissa ja kuvata sen pohjalta huonokuuloisten tapauskohtaiset kuntoutumisprosessit. Lähdin etsimään kuulokeskusaineistosta niitä kohtia, joissa huonokuuloiselle ehdotetaan kojeen käyttöä, huonokuuloinen valitsee itselleen sopivan kojeen ja arvioi, millainen on hänen mielestään hyvä koje. Hain otteet, joissa huonokuuloinen sovittaa kuulokojetta ensimmäisen

kerran ja kuvaa sen käyttöä fyysisenä laitteena. Kun kuulokoje oli luovutettu huonokuuloisen käyttöön ja sitä oli käytetty jonkin aikaan, etsin kontrollikäynneiltä otteita, joissa hän arvioi kojeen käyttöä niin fyysisenä kuin sosiaalisena kuulon apuvälineenä. Haastatteluaineistosta sen sijaan keskityin tarkastelemaan niitä kohtia, joissa arvioidaan odotuksia kojeen käyttöön liittyen, niiden toteutumista ja kojeen käyttöön liittyviä ongelmia ja hyötyjä. Lisäksi olen ottanut mukaan otteet, joissa huonokuuloiset arvioivat, millainen on heidän mielestään hyvä koje ja miten he arvioivat kojeen käyttöä sosiaalisessa ympäristössään eli sitä, miten he itse suhtautuvat ja miten he käsittävät muiden suhtautuvan kojeen käyttöön.

Järjestin nämä tapahtumat aikajärjestykseen kunkin kuntoutujan kohdalla siten, että kuvaan heidän kuulokojeen käyttöönottoprosessiaan tarinan muodossa. Tällöin jokainen tarina muodostaa yhden kerronnallisen kokonaisuuden, koosteen kuntoutujien tapauskohtaisista kuntoutumisprosesseista, joiden aikana he neuvottelevat sosiaalisesta identiteetistään (Abbott 2002, 12). Järjestäessäni kerrottua prosessia etsin ja tuotan tarinan, joka tuo esiin tapahtumien etenemisen ajallisesti ja juonellisesti. Tarkastelen tällä tavalla syntynyttä kokonaisuutta tarinana, jolla on alku, keskikohta ja loppu. (Polkinghorne 1988, 142–143, 145.) Tarina alkaa kojeen valintatilanteesta, se etenee kojeen sovitustilanteeseen ja päättyy haastattelutilanteeseen, jossa kojeen käyttöä arvioidaan. Tarinan huipentumiskohtana on kojeen käyttöönotto ja sen tuoma muutos huonokuuloisen elämään. Näin syntynyt tarina on tutkijan aikaansaama konstruktio niistä elementeistä, joita eri aineistot kunkin kuntoutujan kuntoutumispolusta ja heidän kokemuksistaan tuovat esiin. Tärkeää on huomioida, että kuntoutumisprosessi ei välttämättä lopu kuulokojeen saamiseen, vaan neuvottelu sen käytöstä saattaa jatkua vielä kuulokojeen käyttöönoton ja aineistonkeruun jälkeen.

Tarinan konstruointi tällä tavalla oli mielestäni mielekäs, sillä jo tutkimusaineisto kerättiin tietyn ajanjakson kuluessa ja kokonaisuutena se muodosti huonokuuloisten kuulokojeen käyttöönottoprosessit. Huonokuuloiset käyvät saman prosessin läpi, kun he hankkivat kuulokojeen, poikkeuksena se, että haastattelu liittyi tutkimusasetelmaan, ei kuulonkuntoutusprosessiin. Hännisen (2002, 33) mukaan tarinan konstruoinnin etuna on se, että näin aineistosta on helpompi saada kokonaiskuva. Samalla se mahdollistaa prosessin kulun yksityiskohtaisen esittelyn. Tosin hyvin kattavaa yksityiskohtien esittelyä se ei kuitenkaan mahdollistanut aineistoni ollessa hyvin laaja.

5.4. Tarinassa ilmenevät positiot analyysin syventäjänä

Aineisto-otteita edellä kertomaani tarinaan kertyi valintojen pohjalta suuri määrä, jonka vuoksi valitsin analysoitavat esimerkit sen mukaan, missä kohdin löytyi eniten kerronnallisia tihentyymiä eli *odotusten osoittimia*. Aineiston yksityiskohtaisemman analyysin apuvälineenä sovelsin Tannenin (1993) odotusanalyysia, joka on Hyvärisen (1994, 57, 60) mukaan analyysin apukeino. Odotusanalyysin avulla tutkijan on helpompi havaita kerronnassa tapahtuvia kielellisiä odotustiheittä kohtia, joissa neuvotellaan ristiriitaisista odotuksista. Hyvärisen (1994) mukaan identiteettiä ei esitetä suoraan vaan sitä heijastetaan odotusten läpi, silloin kun kerrotaan tilanteisiin liitettyistä odotuksista ja niiden toteutumisesta. Tannen (1993, 15, 17, 20–21) tarkoittaa odotuksen käsitteellä kehystä tai skriptiä, jonka luomien sääntöjen mukaan osaamme toimia eri tilanteissa siihen kuuluvalla tavalla. Näitä odotuksia on mahdollista tarkastella yksityiskohtaisista kielen piirteistä, kun niitä ilmaistaan joko suoraan tai epäsuorasti (Hyvärinen 1994, 57).

Tannen (1993) on luonut luettelon kielellisen arvioinnin keinoista, jotka toimivat odotuksen osoittimina. Esittelen seuraavaksi tutkimukseni kannalta merkittävimmät odotusten osoittimet, joita etsin huonokuuloisten kerronnasta. 1. Toisto: Asian toistaminen identtisenä tai hieman muunneltuna korostaa sen kerrottavuutta. 2. Korjaus: Näkökulmaa vaihdetaan kesken lauseen. 3. Varaus: Puheessa täsmennetään odotusten ja tapahtumien välistä suhdetta eri ilmauksin, kuten *ilmeisesti, todella, vain, jopa, kuitenkin, tavallaan, joka tapauksessa, aika*. Esimerkiksi *vain* kertoo, että muutakin odotettiin, kun taas *jopa* ilmaisee odotusten ylittyneen. 5. Kiellot: Kieltolauseet luovat kuvan odotetusta tapahtumasta. Voidaan ajatella, että kieltoa käytetään silloin, kun on odotettu myönteisen vaihtoehdon toteutuvan. 6. Kontrastoivat sidesanat, kuten *mutta* ja *vaan* ilmaisevat edellisen lauseen väittämien kiistämistä, mutta myös kerronnallisten jaksosten aloittamista. 7. Modaaliverbien avulla kerrotaan sitä, mitä *piti* tapahtua, *saattoi* tapahtua, tai olisi *voinut* tapahtua suhteessa odotuksiin. 8. Kuvaileva kieli, kuten adjektiivit, verbit ja adverbit, ovat tärkeä osa odotusten ilmaisemista. 9. Viimeisenä odotuksen osoittimena olen huomionut naurun kaltaiset ei-kielelliset poikkeamat. (emt. 41–48.)

Kielellisten arvioinnin keinojen paikantaminen aineistossa ei ole kuitenkaan analyysimenetelmä, minkä vuoksi lähdin tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin, mitä odotustiheissä kohdissa tapahtuu. Kun odotusten osoittimet toimivat vihjeinä identiteetin esittämisestä, katsoin, että näissä kohdin

huonokuuloiset arvioivat kuulokojeen käyttöä ja konstruoivat käsitystä itsestään. Luin näitä aineistokohtia yksityiskohtaisemmin ja huomasin, että huonokuuloiset suhteuttivat kuulokojeen käyttöään eri asioihin. He tekivät vastakkainasettelua ja itsemäärittelyjä. He positioivat eli rakensivat käsitystä itsestään ja toisistaan vuorovaikutuksessa haastattelijan tai kuulontutkijan kanssa, joita määritti myönteinen tai kielteinen asennoituminen kuulokojeen käyttöön. Lähdin tarkastelemaan, miten ja millaisiin positioihin huonokuuloiset itsensä asettavat sekä sitä, miten nämä positioinnit eri aineistoissa painottuivat, tapahtuiko niissä muutosta vai pysyivätkö ne samoina tilanteen ja ajankohdan vaihtuessa. Paikansin aineistosta kuusi erilaista positiota, jotka kuvaavat huonokuuloisten asennoitumista kuulokojeen käyttöön. Esittelen positiot seuraavassa luvussa.

Analyysini huonokuuloisten kuulokojeen käyttöönottoprosessin konstruoinnista mahdollistaa kuulokojeen saajien identiteettineuvottelun kuvaamisen selkeänä ja yksilöllisenä identiteettitarinana. Konstruoimani kuntoutumisprosessi pitää sisällään keskeisimmät kohdat aineistosta, joissa identiteetin rakentumisen kannalta eri positioita otetaan, haastetaan ja vastustetaan. Eri konteksteissa kerätty tutkimusaineistoni mahdollistaa identiteetin ajallisen rakentumisen tarkastelun, kun huonokuuloiset käyvät vuoropuhelua menneen ja nykyisyyden välillä. Kun he positioivat itseään eri positioihin, he ilmentävät asennoitumistaan kuulokojeen käyttöön ja käyvät neuvottelua identiteetistään. Täten he jäsentävät käsitystä itsestään siinä ajassa ja paikassa.

Analysoidessani aineistoa muodostin monia ajatuskarttoja ymmärtääkseni eri positioinnin tapojen samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Mäkelän (1990, 53) mukaan aineistosta tehtyjen havaintojen pitää olla samantasoisia eivätkä ne saa perustua satunnaispoimintoihin. Luin koko aineistoni systemaattisesti läpi moneen kertaan ja pohdin ilmiötä, jotta varmistuin siitä, että olin määritellyt positiot samalla tavoin kunkin kuntoutujan kohdalla. Analyysivaiheessa tarkastin vielä, että olin löytänyt kaikki tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset positiot aineistosta. Olen havainnollistanut kuvion muodossa löytämiäni positiointien vaihtelua ajan ja tilanteen mukaan kunkin kuntoutujan kuntoutumisprosessissa. Liitin kuvat tarinoiden loppuun, tarinasta tekemäni yhteenvedon oheen.

6 Tarinoita huonokuuloisten kuntoutumisprosesseista

Havaintsin aineistosta kuusi erilaista positiota, jotka kuvaavat sitä, miten kuulokojeen käyttöön asennoidutaan ja pyritään normalisoimaan kojeen käyttöön liittyvää mahdollista uhkaa identiteetille. Positioita erottaa se, tulkitsevatko he kuulokojeen käytön negatiivisesti vai positiivisesti, ongelmallisena tai uhkana vai mahdollisuutena. Olen määritellyt, että kun huonokuuloiset näkevät kuulokojeen käyttöönoton ongelmallisena, he kyseenalaistavat kojeen käytön ja tuovat esille kojeen negatiivisia puolia esiin. Kun he näkevät kojeen käytön mahdollisuutena, he korostavat kojeen käytön positiivisia puolia ja minimoivat sen negatiivisia puolia. Tällöin he arvioivat hyötyvänsä kojeen käytöstä ja mahdollisuuttaan kuulla ja toimia sen avulla paremmin. Monissa kohdin asennoituminen kuulokojeeseen oli ristiriitaista, sekä myönteistä että kielteistä, minkä vuoksi määrittelin positioita myös näiden kahden ääripään välille. Yhteistä kaikille positioille on se, että itseä positioidaan suhteessa muihin ryhmäjäsenyyksiin, kuten huonokuuloisiin ja normaalikuuloisiin. Nimesin positiot *varautuneeksi, neuvottelijaksi, oman elämänsä asiantuntijaksi, tyytyjäksi, vastaanottavaiseksi ja erilaisuuden haastajaksi*.

Varautuneen positiossa huonokuuloiset näkevät kuulokojeen käytön pelkästään ongelmallisena. He kertovat kojeen käytöstä kielteisesti, tuovat esille siihen liittyviä ongelmia ja saattavat asettua vastustamaan sen käyttöä. Neuvottelijan positiossa huonokuuloiset näkevät kuulokojeen käytön ambivalentisti sekä ongelmallisena että mahdollisuutena, kielteisenä ja myönteisenä asiana. Täten neuvottelijan positio sijoittuu kielteisen ja myönteisen asennoitumisen välimaastoon. Tässä positiossa huonokuuloiset neuvottelevat kuulokojeen käyttöön liittyvästä ongelmallisuudesta tai uhasta ja sen mahdollisuudesta auttaa heitä kuulemaan paremmin. Neuvottelijan positiota konstruoidaan eri tavoin. Yksi tapa on se, että huonokuuloiset näkevät kuulokojeen käytön ensin mahdollisuutena, mutta sitten ongelmallisena ja saattavat asettaa sen käytölle ehdon, jotta sen käytöstä hyötyminen on mahdollista. He ilmaisevat esimerkiksi ensin myönteistä asennoitumistaan kuulokojeen käyttöön, mutta esittävät sitten epäilyään sen suhteen. Toinen tapa on se, että huonokuuloiset tuovat ensin esille kuulokojeen käytön ongelmallisuutta, mutta jatkavat puhetta kojeen käytöstä mahdollisuutena. Tällöin he saattavat asettaa myös ehdon kojeen käytölle. Sen, näkevätkö huonokuuloiset kojeen käytön ongelmana vai mahdollisuutena, vaihtelee tilanteesta riippuen.

Oman elämänsä asiantuntijaksi katson huonokuuloisten asettuvan silloin, kun he tuovat esille omaa asiantuntemustaan omasta elämästään. Tällöin huonokuuloiset tuovat esille tietämystään omasta kuulostaan ja siitä, millaisissa tilanteissa he kuulokojetta tarvitsevat ja milloin eivät. Tässä positiossa huonokuuloisen asennoituminen kojeeseen on tulkittavissa tilanteesta riippuen sekä myönteisenä että kielteisenä. Tyytyjän positio asettuu samalla tavoin kuin oman elämänsä asiantuntija myönteisen ja kielteisen asennoitumisen välimaastoon. Tyytyjäksi positioituessaan huonokuuloiset esiintyvät tilanteeseen alistujana. He eivät tuo aktiivisesti esille mahdollisuuttaan vaikuttaa kojeen saamiseen tai sen käyttöön. He osoittavat passiivista vastarintaa, mutta myöntävät kojeen käyttöön.

Varautuneen vastakohtana näen vastaanottavaisen position, joka tulkitsee kuulokojeen käytön mahdollisuutena. Tässä positiossa huonokuuloiset tuovat esille avointa ja myönteistä asennoitumistaan kuulokojeen käyttöön. He arvioivat kuulevansa kojeen avulla paremmin ja tuovat esille odotuksensa siitä, että sen käytöstä on heille apua vaikeissa kommunikointitilanteissa.

Erilaisuuden haastajan positioon katson huonokuuloisten positioivan itseään silloin, kun he puhuvat kuulokojeen käytöstä mahdollisuutena. He haastavat kerronnassaan kuulokojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden poikkeavuutena joko korostamalla tai minimoimalla itsensä erilaisuutta kuulokojeen käyttäjänä. Kojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden haastamisella tarkoitan kojeen poikkeavuuden haastamista erilaisuutena. Kun huonokuuloinen korostaa itseään erilaisena, hän hyödyntää erilaisuuttaan identiteettinsä resurssina. Huonokuuloisen minimoidessa itsensä erilaisuutta kuulokojeen käyttäjänä hän sen sijaan tuo esille kojeen positiivisia ominaisuuksia, ja korostaa kuulokojeen käytön tavallisuutta. Erilaisuuden haastajan position kahta eri tapaa kuvaavat Juhilan (2004, 29–31) vastapuheen strategiat tavallisuuden tuottamisesta ja erilaisuuden korostamisesta.

Paikantamani positiot eivät ole kaikissa tapauksissa tarkasti toisistaan erotettavissa ja omiksi selkeiksi kokonaisuusikseen ilmaistavissa, vaan ne limittyvät helposti toisiinsa ja ovat osittain päällekkäisiä. Ne ovat siis pelkistettyjä kuvauksia identiteetin rakentumisesta ja niiden tarkoituksena on selventää ja havainnollistaa aineistoa yhdestä näkökulmasta. Seuraavissa kuvaamissani tapauskohtaisissa kuntoutumisprosesseissa esitän, miten kukin huonokuuloinen paikantamiani positioita kerronnassaan tuottaa. Kuntoutumisprosessit olen konstruoinut tarinan muotoon siten, että kuvaan aikajärjestyksessä

huonokuuloisen asennoitumista kojeen käyttöön. Näkökulmani kohdistuu huonokuuloisen kerrontaan sellaisena kuin sitä tuotetaan vuorovaikutuksessa kuulontutkijan ja haastattelijan kanssa.

Olen valinnut aineisto-esimerkeiksi niin yksittäisiä puheenvuoroja kuin pidempiäkin keskustelun episodeja. Nämä otteet toimivat perusteluina tulkinnoilleni. Olen lihavoinut aineistoesimerkeistä analyysin kannalta olennaiset kohdat, kuten keskeisimmät odotusten osoittimet ja muut kielelliset painotukset, joihin olen kiinnittänyt huomiota. Olen käyttänyt aineisto-otteissa seuraavia litterointimerkkejä: H = haastattelijä, K = kuulontutkija tai korvakappaleen valmistaja, H = haastattelijä, J = Jere, Jenni tai Juho, P = Pekka, M = Maija, (.) = lyhyt tauko ja (1,0) = tauon pituus sekunneissa. Olen merkinnyt kolmella viivalla sulkujen sisällä (---) aineistossa kohtia, joissa olen jättänyt välistä epäolennaisia sanoja esimerkin tiivistämiseksi.

6.1. Jeren tarina

Ei tullu mieleenkään, että näin paljon vois kuulo muuttua..

Jere on 51-vuotias kodinkoneasentaja, jonka kuulemista vaikeuttaa kuulon aleneman lisäksi tinnitus. Ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä kuulontutkija tiedustelee Jeren mielipidettä kuulokojeen käyttöönotosta. Jere kertoo olevansa valmis kojeiden käyttöön, koska hän on kärsinyt huonokuuloisuudesta jo niin pitkään.

Aineisto-ote 1. Vastaanottavainen, ensimmäinen kuulokeskuskäynti, (H004KU1)

K: ja, (.) kuulokojesovituskäyntihän tää on että, teil ei varmaan sen, (.) suhteen nyt oo mitään miettimistä et se kuulokoje sitte, sovitetaan.

J: jjoo, joo.

K: mm,

J: **niin kai se, sitte on.** (.) että et se, (.)

K: et niih,

J: **eh he he he .hh heh** et niinku

K: no tota, joo.

J: et, (0.5) **onhan se niinku, (2.0) nyt jo, (0.5) monta vuotta häiriny se et, kuulee niinku semmosia**

K: aivan niin ku se on tommonen, (.) korkee, (.) niin tonne diskanttiin putoava niin siinä se erotuskyky aina, heikkenee.

J: **semmosii, (.) kiusallis-**

K: joo.

J: **kiusallisii tilanteita.**

Kerronnassaan Jere myöntää naurahtaen, että hän on tullut kuulokojeen sovitukseen. Hän perustelee kuulokojeen käytön tarvettaan huonokuuloisuudellaan, joka on *häirinnyt* häntä *jo monta vuotta* ja aiheuttanut *kiusallisia* tilanteita. Jeren kerronnasta on pääteltävissä, että hän pitää kuulokojeen saamista ajankohtaisena ja itsestään selvänä asiana sen vuoksi, että hän on kärsinyt huonokuuloisuudesta jo niin pitkään. Jere korostaa kielellisin toistoin sitä, miten huonokuuloisuus on aiheuttanut hänelle kiusallisia tilanteita. Tulkitsen Jeren odottavan sitä, että kuulokojeen käyttöönotto toisi hänelle apua kokemuinsa haastaviin vuorovaikutustilanteisiin. Mahdollisesti kojeen käytön seurauksena Jere onnistuisi välttämään kiusalliset tilanteet. Kun Jere kuvaa tällä tavoin lähtötilannettaan kuulonkuntoutukseen hakeutumisesta, hän näyttää asennoituvan myönteisesti kuulokojeen käyttöön.

Kun kuulontutkija ehdottaa kuulokojeen käyttämistä molemmissa korvissa, Jere kertoo ajatelleensa myös itse sen mahdollisuutta: *no mä en tiedä, siis sitä mä oon niinku ajatellu et jotenki niinku, et just niinku sen händsfriin kanssa ku on ollu et on toises korvassa niin, (.) niin onks se sit niinku toi tinnitus mikä sitte tekee niinku sen että se ei kun- (---) tavallaan niinku se kuuluu niinku sillei stereona ihan keskeltä päätä? (.) se ääni niinku.* (H004KU1) Jere kertoo, että hän on käyttänyt handsfreeta vain toisessa korvassaan ja kokenut että sen seurauksena ääni on kaikunut hänen molemmissa korvissaan. Välttyäkseen tältä Jere pitää kahden kojeen käyttöönottoa hyvänä vaihtoehtona.

Kuulokojeen valintatilanteessa Jere arvioi kojeen huomaamattomuuden vastanneen hänen odotuksiaan: *hirmu huomaamaton se on kyllä* (H004KU1). Hän ei kuitenkaan tuo esiin missään vaiheessa sitä, että kojeen täytyisi olla huomaamaton, mikä ilmentää tulkintani mukaan kojeen positiivista arviointia. Kun toisella kuulokeskuskäynnillä Jeren korvasta otetaan malli kuulokojetta varten, Jere jatkaa kojeen käytön myönteistä arviointia. Hän kertoo myös varautuneen sen mahdollisiin haittapuoliin. Hän keskustelee korvakappaleen valmistajan kanssa käsityksestään kuulokojeen käyttöönotosta.

Aineisto-ote 2. Neuvottelija, toinen kuulokeskuskäynti, (H004KU2)

K: pääset kokeilemaan.

J: mm, mm.

K: he he (1.0)

J: niin niinku tos, (0.5) mitä nyt on lukenu niin, (.) se että, (.) krhhm, **jou- joutuu vähä niinku opetteleen sit kuunteleen uudestaan.**

K: mm, (1.0) kyllä. (2.5)

J: **mut kyl se niin, niin monessa kohtaa jo tänä päivänä töissä ja, muuten niin häiritsee.**

Jere tuo esille epäilynsä siitä, että kojeen käyttöönottoon saattaa liittyä ongelmia ja hän *joutuu* opettelemaan kuuntelemaan uudella tavalla. Kun korvakappaleen valmistaja ei tartu Jeren puheenvuoroon kuulokojeen tuomasta muutoksesta tämän elämään, Jere vaihtaa kerronnassaan näkökulmaa. Hän esittää perustelun aiemmalle puheenvuorolleen ja toteaa, että vaivannäkö kuulokojeen käyttöönotossa ei haittaa häntä, koska huonokuuloisuus häiritsee häntä *jo* niin monella eri elämän alueella. Kerronnassaan Jere tuo esille odotuksensa siitä, että kuulokojeen käytöstä on hänelle hyötyä ja sen eteen hän on valmis näkemään vaivaa. Tulkitsen Jeren neuvottelevan kuulokojeen käytöstä. Vaikka kojeen käyttöön liittyy ongelmia, hän näkee kojeen käytön mahdollisuutena kuulla paremmin.

Kolmannella kuulokeskuskäynnillä Jere sovittaa kaksia eri kuulokojeita ja valitsee ne kojeet, jotka ovat tummemmat ja sopivat paremmin hänen hiustensa väriin. Sovittaessaan kojetta hän toteaa *et se on pikkusen ku on hiukset pidemmät ni se häviää sitte* (H004KU3). Kerronta ilmentää kojeen positiivista arviointia. Jere ottaa kantaa kojeen näkyvyyteen, sen mahdolliseen huonoon puoleen ja minimoi sen merkitystä. Kuullessaan kuulokojeen vahvistamaa ääntä ensimmäisen kerran, Jere arvioi, miten puhe ja uudet äänet kuulostavat hänestä oudoilta. Kuulontutkijan tehdessä säätöjä kojeeseen, Jere arvioi edelleen, miten outoa on kuulla kuulokojeen avulla.

Aineisto-ote 3. Neuvottelija, kolmas kuulokeskuskäynti, (H004KU3)

K: mutta miltäs nyt oma ääni tuntuu?

J: no tota (.) ni eh ku eh **se vaan tuntuu hyvin niin oudolta** kovalta et tota ää semmoselt niinku et (.) ei se (.) se vähän niinku särähtää mut emmä tiä **tuntuu vähän semmonen et et tottuuko sitten**

K: otetaas sit (.) no mut tää on nyt kuitenkin mä taidan siirtää (mutisee)

J: Se on **jotenki niin ou outoo ku kuulee**

K: Mmm

J: niinku **niin paljon selvemmin semmosii hiljasii äänii** ku toi paperi

K: niin mitä ei oo kuullu

J: ni ni tota tuntu niin **sillä tavalla oudolta** et

Jeran kerronta edellisessä aineisto-otteessa on hyvä esimerkki siitä, miten hämmäntävä kokemus kuulokojeen käyttöönotto voi olla. Toisaalta Jere kertoo, miten oma ääni kuulostaa oudolta ja miten outoa se on, kun yhtäkkiä kuulee, mutta toisaalta hän kuulee samalla niin paljon paremmin. Kun Jere toistaa moneen otteeseen sitä, miten *oudoilta* uudet äänet kuulostavat, on hänen kerronnastaan pääteltävissä, että kokemus on ollut hänelle jollain tapaa yllättävä. Toisin kuin hän odotti, kuulokojeella

kuunteleminen oli uutta ja outoa. Jere ei pidä kuitenkaan kojeen käyttöön tottumista itsestään selvänä. Hän tuo esille epäilyään tottumisensa suhteen, kun hän toteaa, että *tuntuu vähän semmonen et et tottuuko sitten*. Vaikka Jere kuvaa, että kuulokojeen avulla kuuleminen tuntuu oudolta, hän tuo esille myös hyötyvänsä sen käytöstä kuullessaan *selvemmin*. Samalla tavoin kuin edellisellä kuulokeskuskäynnillä Jere ottaa kantaa niin kojeen käytön ongelmiin kuin sen mahdollisuuksiin. Myöhemmin samalla käynnillä kuulontutkija tiedustelee, mikäli Jere on jo tottunut kuulokojeen vahvistamiin ääniin. Jere myöntää, että *kyllä joo silleen niinku tai samanlailla kiinnitä koko ajan huomiota* (H004KU3). Vaikka alkuun kuulokojeen vahvistamiin ääniin tottuminen saattoi mietityttää Jereä, jonkin ajan kuluttua hän kertoi jo tottuneensa niihin.

Haastattelutilanteessa kahden ja puolen kuukauden kuluttua kuulokojeen saamisesta, Jere kertoo tottuneensa kuulokojeen käyttöön nopeasti, vaikka äänet tuntuivatkin hänestä aluksi *jumalattoman kovalta kaikki* (H004HA). Jotkut äänet kuulostavat Jeren kerronnan mukaan edelleen ärsyttävän kovilta, mutta ne ovat hänestä kuitenkin pieniä haittapuolia suhteessa siihen, miten paljon hän kokee hyötyvänsä kojeen käytöstä. Hän kertoo käyttävänsä kuulokojetta aamusta iltaan: *aamu kuudesta puolilleöin niitä yhteen menoon että ei mua niinku häiritse yhtään missään* (H004HA). Hän tuo myös esille, miten positiivinen yllätys kojeiden käyttäminen on ollut hänelle. Vaikka kuulontutkijat alun perin ennakoivat, ettei Jeren kuulon alenemaan voida kuulokojeella vaikuttaa, Jere arvioi kojeen käytöstä olleen hänelle todella suuri apu.

Aineisto-ote 4. Vastaanottavainen, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H004HA)

H: No vähän jo kerroitkin siitä et lääkärit ei oikein lupailut kovia niiden kuulokojeiden suhteen, mut mitkä sulla oli ennakko-odotukset siitä kojeesta silloin?

J: No siis se että kun tämä korvalääkäri (=yksityiseltä puolelta) sitte niinku vakuutteli niin kylhän mul semmosta, et sit niinku **odotti että todella niinku oiski jotain, jotain apua** ja.. **Tavallaan niinku ihan sillein avoimin mielin, et katotaan mitä sitte, miten se vaikuttaa.**

H: No onks ne nyt sit täyttyny ne odotukset?

J: **On joo ja siis enemmänkin** niinku et semmonen et **ei niinku sillä tavalla ois niinku tullu mieleenkään** että sit niinku **tavallaan näin paljon niinku vois se kuulo muuttua. Ei niinku osannu odottaakaan**, et..

H: Et se on ollu se hyöty niin massiivista?

J: On, **todella suurta.**

H: Joo, no se on hyvä kuulla

J: **Varmaan nimenomaan siis just tää niinku et ku se on molemmissa korvissa.**

Jere kertoo haastattelijalle odotuksistaan kuulokojeen käytöstä kuulonsa apuvälineenä. Jere kertoo toivoneensa, että kojeiden käytöstä on hänelle hyötyä. Odotustaan kojeen tuomasta avusta Jere korostaa toistoin. Jere jatkaa odottaneen kojeiden käyttöä *ihan avoimin mielin*, mikä viittaa tulkintani mukaan siihen, että vaikka Jerellä oli odotuksia, hän ei odottanut liikoja. Hänellä ei ollut varmuutta siitä, auttaako kuulokoje hänen kuulon alenemaansa vai ei. Jeren kerronnan perusteella hänen odotukset kojeen käytön suhteen kuitenkin ylittyivät. Hän kuvaa, ettei ollut osannut toivoakaan että hänen olisi mahdollista kuulla kuulokojeen avulla niin hyvin. Kerronnassaan Jere näyttää yllättyneen positiivisesti kojeen tuomasta avusta. Yhtenä syynä sille, että kojeesta on ollut niin iso apu, Jere pitää kojeiden käyttöä molemmissa korvissaan. Kojeen käytön positiivisista seurauksista huolimatta, kojeen käyttö oli Jerelle alkuun myös outoa, niin kuin hän kuulokeskuksella jo kojeen sovitustilanteessa totesi.

Aineisto-ote 5. Neuvottelija, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H004HA)

H: No tuntuks se äänenlaatu jotenki erilaiselle sit, tai kummalliselle tai muuten jos mietit sitä kesää silloin kun ne tuli käyttöön?

J: No **kyllähän siis oudokseltaan tuntu et onks tää nyt niinku ihan, et niinku pitääks se nyt olla tämmönen** vai, et et ku **ei niinku ens alkuun tietysti osannu sitte sillein ajatella että onks tota, et millä tavalla se mut sitten niinku et suht nopeesti siihen tottuu.**

H: Miten nopeesti?

J: Ei siin nyt menny ku muutamia päiviä sitte sillä tavalla siihen ku tottu, et kyl tos niinku välillä tulee sit semmosia, semmosii tilanteita että kuulee niinku tavallaan semmosii **kohinoita tai, tai mikä niinku kuulostaa oudolta** ja muuten et se että, et **tavallaan niinku ne uudet äänet mitä nyt ei sitte muista et ois aikasemmin kuullu ni, ni semmosiin justiin vaikee niinku suhtautua et onks se luonnollista vai epäluonnollista.**

Aineisto-esimerkissä on nähtävissä, miten haastattelijan puheenvuoro johdattelee Jeren positiointia. Haastattelijalla ohjaa Jeren kertomaan kojeen vahvistaman äänimaailman erilaisuudesta. Jere vastaa haastattelijalle, että *kyllähän* kojeen vahvistamat äänet tuntuivat alkuun *oudokseltaan* erilaisilta. Hänen kerronnastaan on pääteltävissä, että hän pitää jopa itsestään selvänä sitä, että kojeen käyttö tuntuu aluksi oudolta. Jere tuo esille, miten hän epäili kojeen vahvistamia ääniä kuullessaan, että *pitääkö* äänien olla sellaisia vai ei, ovatko ne oikein säädetty, vai ovatko ne vain jotain mitä hän ei ole aiemmin kuullut. Perusteluksi pohdinnalleen Jere esittää kokemattomuutensa kojeen käyttäjänä. Hän ei ollut osannut ajatella muutoin, koska käytti kuulokojetta ensimmäistä kertaa. Jere vaihtaa puheenvuorossaan kuitenkin näkökulmaa ja toteaa, että vaikka äänet tuntuivat hänestä aluksi oudoilta, hän tottui niihin kuitenkin *suht nopeesti*. Tärkeä on huomioida, että Jere kertoo kojeen käyttöön liittyvistä ongelmista menneessä aikamuodossa. Tulkintani mukaan tämä ilmentää sitä, että ongelmia ei enää mahdollisesti

ole, ja Jere on jo tottunut kojeen käyttöön. Hän myöntää kuulevansa edelleen kojeen vahvistamia outoja ääniä, *kohinoita*, mutta perustelee, että hänen on vaikea suhtautua niihin, koska hän ei muista kuulleensa niitä aiemmin.

Vaikka Jere kertoo, että taustamelu häiritsee kuulemista kojeen avulla tietyissä tilanteissa, hän kääntää kokemuksen kuitenkin positiiviseksi ja tuo moneen kertaan esille sen, miten paljon kuulokoje on parantanut hänen kuulemistaan. Kuulokoje on tuonut Jerelle avun niihin kommunikaatiotilanteisiin ja ongelmiin, joiden vuoksi hän lähti kuulonkuntoutukseen: *et siis todella, todella niinku et ei tota, et niinku noi, nää vähäiset negatiiviset mitä on niinku nää ärsyttävät ni ne on niinku tavallaan semmosii ihan sivuseikkoja sitten et... Niin että siis niin tota paljon on niinku sitä positiivista että ei ne niinku sillä tavalla niinku häiritse.* (H004HA) Jere korostaa toistoin kojeen hyviä puolia, jolloin voidaan päätellä, että kojeesta hyötyminen on ylittänyt hänen odotuksensa. Kojeen käyttöön liittyvistä ongelmista kertominen ja niiden vähättely sen sijaan vihjaavat kojeen haittapuolien epäilystä, mutta kuitenkin Jere kiistää niiden merkityksen. Seuraavassa aineisto-otteessa Jere jatkaa samaan tapaan kuin kuulokeskuksessa kojeen positiivista arviointia, mutta kojeen konkreettisen käyttämisen sijaan hän pohtii kojeen ulkonäköä ja muiden suhtautumista sen näkyvyyteen.

Aineisto-ote 6. Erilaisuuden haastaja minimoimalla, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H004HA)

H: No miltäs se on vaikuttanut?

J: Hyvältähän nää on tuntunu. **Et tää nyt on ihan pikkusen isompi, tai siis niinku on se aavistuksen isompi näin, mut siis niinku paksumpi tää on selvästi. Mut ei sitä nyt sitte huomaa.** Et tänään kävin nyt ekaa kertaa sitte parturissa niinku sen jälkeen ku kuulokojeet tuli, niin ei tätäkään nyt ilmeisesti tuolta sitte sen kummemmin huomaa.

H: Niinpä, et se ei oo ollu sillein mitenkään näkyvä, uppoaa sinne aika hyvin korvan taakse.

J: **ei siis kukaan ei oo vielä tuttu ei oo niinku huomannu, ennen ku on niinku sanonut.** Niinku itte nyt niinku näkee peilistä tietysti, tai no tätä oikeelta puolelta oikeestaan.. (---) Tää niinku tuntuu et toi on vähän silleen näkyvillä, **mut kyl ne niin huomaamattomat on et jos ei niinku tiedä kattoo,** niin ei tota, ei niitä niinku silleen. Tossakin niinku sitte parturissa kun olin, ni sit ku se kaverin tytär oli siinä, tai sen parturin tytär, niin tota, oli siinä käymässä justiin niin se niinku sano et jos mä oisin niinku huomannu ton noin ni **mä oisin luullut et sulla on bluetooth.**

Jere arvioi yhdessä haastattelijan kanssa kuulokojeen ulkonäköä, ja sitä miten sitä ei huomaa korvassa. Kerronnassaan Jere esittää monenlaisia perusteluja sille, että kuulokoje on huomaamaton. Kuulokojetta ei esimerkiksi kukaan huomaa sen vuoksi, että tututkaan eivät ole sitä huomanneet, ennen kuin Jere itse on kojeen käytöstä kertonut. Kun Jere arvioi kuulokojeen huomaamattomuutta siten, että se on *ihan*

pikkusen isompi ja jatkaa, että, tai siis niinku on se aavistuksen isompi näin, mut siis niinku paksumpi tää on selvästi, ei koje ole välttämättä niin huomaamaton, mitä Jere oli odottanut. Jeren puheenvuoro pitää sisällään monia varauksia, jotka täsmentävät kerronnan ja odotusten välistä suhdetta. Tulkintani mukaan kuulokojeen huomaamattomuudesta kertominen viittaa siihen, että hän pyrkii haastamaan siihen liittyvän erilaisuuden, yleisen odotuksen kuulokojeesta suurena ja näkyvänä laitteena korvassa. Hän minimoi kojeen erilaisuutta tuomalla esiin sen positiivisia puolia eli huomaamattomuutta. Kuulokojeen käyttö on normaalia; sitä ei tarvitse piilotella, koska se on niin huomamaaton. Sen käytöstä voidaan jopa kertoa muille sosiaalisissa tilanteissa. Mielenkiintoista kuitenkin on, että tulkitseeko Jere kojeen käytön normaaliksi vain niin kauan kuin sitä ei kukaan huomaa. Jere myöntää vielä myöhemmin haastattelutilanteessa, että kojeita on helpompi käyttää niiden huomaamattomuuden vuoksi, kun ne eivät kiinnitä kenenkään huomiota. Tulkintaani erilaisuuden haastamisesta aineistoesimerkissä tukee se, kun Jere rinnastaa aineistoesimerkissä kuulokojeen käytön yhtä tavalliseksi asiaksi kuin langattomien kommunikointilaitteiden käytön. Seuraavassa aineistokatkelmassa Jere jatkaa kuulokojeen käyttöön liittyvän poikkeavuuden pohtimista ja kertoo ystäviensä suhtautumisesta kuulokojeen käyttöön.

Aineisto-ote 7. Erilaisuuden haastaja minimoimalla, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H004HA)

H: Et pääosin se siis tuttavien tai muuten tuttujen ihmisten suhtautuminen niihin kuulokojeisiin on ollut ihan positiivista?

J: On joo

H: Kukaan ei oo sitä ihmetelly tai.. tai muuten ei oo tullu mitään kummallisia reaktioita tai muuta tällästä?

J: No siis onhan siis **joku ihmetelly et ajjaa et onks sul niinku noin huono se kuulo sitte, et oikeesti et... (---) et ei niinku tavallaan niinku se että jos nyt on tullu siitä puhetta et on niinku huono kuulo ollu ni ei kukaa oo sitä käsittäny niinku silleen että vois olla niinku jotain kuulokojeen tarvetta kuiteskaan, et niinku enemmän pidetty semmosena niinku normaalina et jos nyt vähän korvissa viheltää ni et se on niinku tavallaan semmosta niinku tavallista et...**

H: Niin et se menee sinne normaalivariaation piikkiin..

J: Nii, nii, nii.. et kuitenkin et varmaan, varmaan niinku **yleensä niinku ihmiset luulee tai tai niinku kuvittelee** että sitä **on niinku suunnilleen kuuro enneku sitä.. ettei niinku tavallaan niinku kuulon alenemaan** niinku.. nii et et niinku sit et **pitäis olla niinku todella huonokuulonen sitte ennen ku tulee, et vähän niinku semmonen et tota ikäihmisillä että kun on niinku se että kun pitää suunnilleen huutaa ja.. vaik on kuulokoje ni sit silti pitää puhua todella kovaa ja selkeesti**

Jere kertoo, että osa hänen kavereistaan yllättyi hänen huonokuuloisuutensa vakavuudesta. He eivät olleet ajatelleet, että Jerellä olisi niin huono kuulo, että se vaatisi kuulokojeen käyttämistä. Kuulokojeen

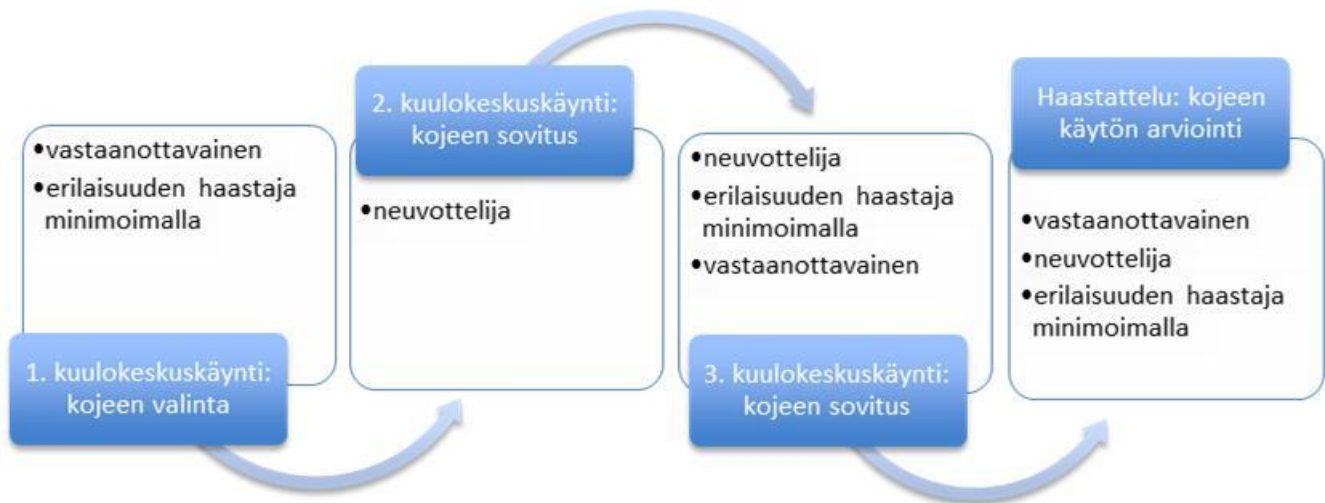
hankkimista ei pidetty edes yhtenä mahdollisuutena. Tinnitus on käsitetty Jeren kerronnan mukaan ystäväpiirissä tavallisena asiana, *niinku normaalina et jos nyt vähän korvissa viheltää*. Kerronnassaan Jere kuvaa muiden arvioivan huonokuuloisen yleensä *suunnilleen kuuroksi ja todella huonokuuloiseksi, ikäihmiseksi*, jolle pitää *suunnilleen huutaa*, ennen kuin kuulokoje otetaan käyttöön. Jere kyseenalaistaa puheenvuorossaan muiden suhtautumisen kuulokojeeseen ilmaisemalla, että muut *luulevat ja kuvittelevat*, että huonokuuloisen *pitäisi* olla kuuro tai ikäihminen ennen kuin kuulokojetta voi käyttää. Hän erottaa itsensä muiden käsityksestä huonokuuloisesta: hän ei ole kuuro, ei ikäihminen, eikä hänelle tarvitse huutaa. Näin hän haastaa kuulokojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden ja kuvaa itseään henkilönä, joka tarvitsee kuulokojetta tinnituksen ja kuulon aleneman vuoksi. Kuulokojeen käytön seurauksena Jere on saanut positiivista palautetta parantuneesta kuulostaan sosiaalisissa tilanteissa.

Aineisto-ote 8. Vastanottavainen, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H004HA)

H: No miten ystävät tai tuttavat on suhtautunu niihin kuulokojeisiin sitten? Tai työpaikalla?

J: toi kollega kenen kans paljon tehdään töitä ni se niinku on sanonu et niinku **huomas ihan selkeästi et, et kuulee paremmin**. Ja sit tossa ku mulla käy muutamii tommosii, vuosikaudet käyn hierottavana kavereita ni tota ne on niinku **kaikki sanonu et niinku kyl sen huomaa niinku ihan selkeesti, et paljon paremmin kuulee**. Et ku siinä on justiin että kun sä makaat penkillä pää alaspäin niinku reiässä niin, ni siinä kohtaa ni se oli sitä täh ja mitä ja.. niinku jatkuvasti, ni ni tota siinä niinku saanu et **miten selkeesti niinku huomaa sen eron**.

Kuulokojeen käyttöönoton myötä Jeren parantunut kuulo on huomattu Jeren kerronnan mukaan *ihan selkeästi* sosiaalisissa tilanteissa. Jere kertoo työtovereistaan ja ystävistään, jotka ovat antaneet positiivista palautetta hänen parantuneesta kuulostaan. Jere korostaa toistoin kuulokojeen käytöstä hyötymistä ja sitä, miten kuulokojeen avulla on mahdollista kuulla paremmin. Kerronnasta voidaan päätellä, että Jere kuulee paremmin kuin hän oli osannut odottaa. Tulkitsen kuulokojeen käytön positiivista seurauksista kertomisen myönteiseksi asennoitumiseksi kuulokojetta kohtaan.

Kuvio 1: Jeren kuntoutumispolku

Kuntoutumisprosessin alussa Jere näytti asennoituvan kojeen käyttöön myönteisesti vastaanottavaiseksi ja erilaisuuden haastajaksi positioitumalla. Valmiuttaan kojeen käyttöön Jere perusteli huonokuuloisuudellaan, joka oli häirinnyt häntä jo monen vuoden ajan. Tämän vuoksi kahden kuulokojeen käyttäminen oli Jeren kerronnan mukaan keino hyötyä kuulokojeista parhaiten. Prosessin edetessä kojeen sovitustilanteeseen Jeren kerronnasta välittyi myös ristiriitaista, myönteistä ja kielteistä asennoitumista, kun hän asettui neuvottelijan positioon. Jere kertoi tietävänsä, että kojeen käyttöön saattaa liittyä ongelmia, mutta ne eivät haitanneet häntä, jos kojeiden käytöstä vain olisi hänelle apua. Kun Jere sovitti kuulokojeita, hän arvioi kojeen positiivisia ominaisuuksia ja kuvasi hämmennystään kojeen vahvistamista äänistä. Kojeen sovitustilanteessa Jeren kerronnassa korostui myönteinen asennoituminen kojeen käyttöä kohtaan, mutta myös siihen liittyvää ongelmallisuutta tuotiin esille. Haastattelutilanteessa ilmeni samantyyppinen asennoituminen. Jere arvioi kuulokojeen käyttöönottoa positiiviseksi yllätykseksi. Vaikka kojeen vahvistamat äänet tuntuivat aluksi Jerestä oudoilta, hän kertoi tottuneensa niihin nopeasti. Myönteistä asennoitumista kuulokojeen käyttöön ilmensi Jeren kerronta erilaisuuden haastajan positiossa. Hän arvioi kuulokojeen positiivisia ominaisuuksia ja haastoi yleisen käsityksen kuulokojeen käyttäjistä kuuroina tai ikäihmisinä.

6.2. Pekan tarina

Mä olen pikkasen pettyny, mutta mä uskon edelleen näihin..

Pekka on 62-vuotias kauppias. Toisin kuin muiden kuntoutujien, Pekan kohdalla aloite kuulonkuntoutukseen hakeutumisesta tuli hänen vaimoltaan. Hän kertoo, ettei ollut itse huomannut kuulonsa heikentyneen. Ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä kuulontutkija suosittelee Pekalle kahden kuulokojeen käyttämistä. Pekka tiedustelee, mitä se käytännössä tarkoittaa ja toteaa ottavansa molemmat kuulokojeet mielellään käyttöönsä, mutta ei ehdoita: *kyl mä **mielellään** jos, (.) jos nyt yleensä, saan korvissani jotain pysym(h)ään ni sen kaks otan sitte* (T037KU1). Kun kuulontutkija esittelee eri kuulokojemalleja, Pekka arvioi, että kahden kuulokojeen käyttäminen auttaisi todennäköisesti kuulemaan musiikkia paremmin, mutta tietyin ehdoin.

Aineisto-ote 1. Neuvottelija, ensimmäinen kuulokeskuskäynti, (T037KU1)

K: mä käyn hakemassa tuosta niin, ne, esimerkit niin, näkee vähäsen. (---) joo se on, öö moni kertoo näistä (vaikeuksista kuulla musiikkia) joilla, on,

P: joo

K: e- musiikin kans,

P: et siinä mieles, **kaks, o- sapis kyllä oikeen hyvin,**

K: joo, kyllä joo,

P: **jos ei ne oo tän isompia ja jos ne pysyy mun** (P OTTAA MALLIN KÄTEENSÄ)
korvassa.

Kuulontutkijan kanssa keskustellessaan Pekka tuo esille moneen kertaan sen, että hän ottaa kuulokojeet mielellään käyttöön, mikäli ne sopivat hänen korviinsa. Jotta kuulokoje toisi apua Pekan kokemiin kuulemisen vaikeuksiin, hän toteaa kahden kojeen käyttämisen sopivan hänelle oikein hyvin. Ehdoksi kahden kojeen käyttämiselle Pekka kuitenkin asettaa sen, että kuulokojeet eivät saa olla *tän isompia* ja *jos ne pysyy mun korvassa*. Pekka käyttää puheenvuorossaan konditionaalia, mikä viittaa kojeiden sopivuuden epävarmuuteen ja ehdollisuuteen. Jos kuulokojeet eivät pysy hänen korvissaan, hän ei voi niitä käyttää. Pekan ehtojen asettaminen kuulokojeen mahdolliselle käytölle ja tämän toistaminen moneen kertaan, vihjaa hänen ambivalentista suhtautumisestaan kuulokojeen käyttöön. Pekka esittää suhtautuvansa myönteisesti kuulokojeen käyttöön, mutta toisaalta hän näkee kuulokojeen käytön ongelmallisena ja on valmis ottamaan kuulokojeet käyttöön vain siinä tapauksessa, että ne ovat pienet ja pysyvät hänen korvissaan. Pekan ristiriitaisesta suhtautumisesta kuulokojeeseen kertoo myös Pekan puheenvuoro kuulokeskuksella hänen valitessaan itselleen sopivaa kuulokojetta: *toi tietysti ois ku se ois*

kaikkein huomaamattomin mut mä vaan, sitä epäilen että, niin no tää sit mitotetaan mun, korvan mukaan (T037KU1). Pekka edellyttää kuulokojeen huomaamattomuutta, ja tuo lisäksi esille epäilyään mahdollisuudestaan käyttää sitä. Kun kuulokojeen huomaamattomuutta edellytetään kojeen valintatilanteessa, voidaan katsoa, että kojeen käytölle asetetaan ehto. Tällöin kojeen käyttö nähdään samanaikaisesti ristiriitaisena, myönteisenä ja kielteisenä asiana. Huomaamaton koje arvioidaan positiivisesti, mutta samalla otetaan kantaa kojeen huonoon puoleen, kojeen näkyvyyteen.

Toisella kuulokeskuskäynnillä Pekka sovittaa kuulokojetta. Hän toteaa, että *on jo, pitäminen jo vähän outoo ja hh äänet muuttu heti terävemmäksi ja oma ääni kuulostaa aivan erilaiselta*. Kuulontutkija kertoo Pekalle, että oma ääni saattaa kuulostaa oudolta aluksi, mutta siihen mukautuu nopeasti. Pekka täsmentää, että *ei, ei siinä mitään kyllä mut tää on just semmonen ääni ku mä muistan oman ääneni, et ei en mä sitä vierasta* (T037KU2). Pekka arvioi kuulokojeen käyttöönoton mukanaan tuomaa muutosta seuraavalla tavalla: kojeen pitäminen korvassa on outoa, ääni kuulostaa erilaiselta, mutta ei kuitenkaan liian erilaiselta. Pekka näyttää arvioivan positiivisesti kuulokojeen ensimmäistä sovitusta. Hän jatkaa kojeen käytön arviointia seuraavalla tavalla:

Aineisto-ote 2.Vastaanottavainen ja erilaisuuden haastaja minimoimalla, toinen kuulokeskuskäynti, (T037KU2)

K: kyllä, ja se on, on tarkoitus se että, tota, annetaan kontrolliaika että tietyn aikaa saa kokeilla ja, ja sitten, sitte katotaan että (.) katon tää vähän tää

P: **äkkiä korva näihi alkaa tottua nyt, tuskin enää, se si- ei, ei tunnu enää fyysisesti** että

K: joo, hyvin nopeesti siihen sitteloppuviimeks kyllä, kyllä tota noin niin tottuu

P: ja **nuoretha elää korvanappi korvassa koko elämänsä** nykyään

K: joo, se he he se on kyllä totta että tota, se on

P: **pitää vaan ruveta jauhamaan purukumia ja olla sen näkönen niinku kuuntelis jotain**

Aineisto-otteessa Pekka tuo esille, miten nopeasti hän alkaa tottua kojeiden käyttöön. Tottumistaan Pekka perustelee toistaen sitä, miten hän ei tunne kojetta enää fyysisesti korvassaan. Pekka jatkaa puheenvuoroaan perustellakseen tottumistaan kuulokojeiden käyttöön. Hän vertaa itseään kuulokojeen käyttäjänä nuoriin musiikin kuuntelijoihin ja toteaa, että kyllä hänkin tottuu kojeiden käyttöön nopeasti, kun nuoretkin käyttävät kuulokkeita korvissaan koko ajan. Kertomalla tällä tavoin, katson Pekan ilmentävän myönteistä suhtautumistaan kuulokojeiden käyttöön. Pekka havainnollistaa, että hänen **pitää** vaan ruveta jauhamaan purukumia ja olla sen näkönen niinku kuuntelis jotain, jotta hänen kuulokojeen käyttönsä tulkittaisiin yhtä normaaliksi kuin nuorten musiikin kuuntelu. Tulkintani

mukaan Pekka muokkaa kerronnassaan kuulokojeiden käyttämistä yhtä tavalliseksi asiaksi kuin musiikin kuuntelu korvanappien avulla ja haastaa täten kuulokojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden.

Kun kuulokojeiden vahvistamat äänet on saatu säädettyä, Pekka arvioi käyttävänsä varmasti kuulokojeita jatkossa: *kyl, mä varmasti käytän näitä, näitä, päivisin ja iltasinki että, ei siinä ei ei, ei tää, ei tunnu pahalta* (T037KU2). Pekan kerronta kuulokojeiden käytön vakuuttelusta, toistaminen ja pahalta tuntumisen kieltäminen viittaavat siihen, että Pekka mahdollisesti odotti kojeiden tuntuvan pahalta. Kun Pekka lähtee kuulokeskukselta, hän toteaa kuulontutkijalle, että *täytyy ny katsoo miten tän kanssa alkaa tulla toimeen, tai oppii käyttämään, tottuu* (T037KU2). Puheenvuorossa ilmenee odotus siitä, että kuulokojetta pitää ensin opetella käyttämään ja tottua sen käyttöön. Sen jälkeen on mahdollista arvioida, miltä kuulokojeen käyttö tuntuu ja onko siitä apua. Pekan kerronta ilmentää myönteistä asennoitumista kojeen käyttöön.

Kolmen kuukauden kuluttua Pekka kertoo haastattelutilanteessa, miten hän on tullut toimeen kuulokojeen kanssa. Hän kertoo, että *mä olen mennyt suihkuun, pistäny shampoon jo mun kaljuunkin ja sitten huomannu että voi kauheeta, mulla on ne kun ne ei saa kastua. Mä olen niin tottunut niihin, että mä en edes huomaa sitä* (T037HA). Hän jatkaa *en mä oo vieläkkään täysin tottunut, mutta sanotaan näin että tämmöset hälyäänet, niin mun korva ei enää niitä ota niin herkästi* (T037HA). Kerrontansa mukaan Pekka on tottunut pitämään kojetta fyysisesti korvassa, mutta kojeen tuottamiin ääniin hän ei ole vielä täysin tottunut, toisin kuin hän oli mahdollisesti odottanut. Tottumista on kuitenkin jonkin verran jo tapahtunut. Pekka näkee kojeen käytön mahdollisuutena, josta on apua hänen kuulemisen vaikeuksiinsa, mutta kaikkiin hänen kojeen käytölle asettamiinsa odotuksiin kuulokoje ei ole vielä vastannut. Tästä hän kertoo seuraavalla tavalla.

Aineisto-ote 3. Neuvottelija, haastattelu 3 kk sovituksen jälkeen, (T037HA)

H: Mitä se koje on parantanut?

P: No tämä on parantanut, tuota niin esimerkiksi mä kuulen kaukaa äänet paremmin ja selvemmin. (---) **Jos mulla on kuulokojeet ni mä ainakin tiedän et hän (vaimo) puhuu ja useimmiten saan selvää. Ennen en saanu.** Ja sitten... Tyttären pienten lasten kanssa kun olen paljon tekemisissä, haen heitä koulusta ja hoidosta, niin tuota.. **He eivät voi auton takapenkillä enää kuiskutella niin että mä en tietäis mitä he puhuu. Että onhan se parantanu. Sanotaan näin että mä kuulen paremmin, mut en saa aina selvää. Ja se että mä en saa selvää mutta kuulen, ni se ärsyttää yhtä paljon ku se ettei kuule.** (---) Kyllä tää niinku plussan puolella on, mutta.. Mutta mä en nyt tiedä sitten mimmosen yleisarvosanan tästä antais, sanotaan et mä olen **pikkasen pettyyny** siihen, toisaalta minulle sanottiin,

että aivot kestää jonkin aikaa ennen kun ne alkaa suodattaa näitä hälyääniä, ja sitä on pikkasen jo tapahtunut. (---) **Mut tuota... Mä uskon kyllä, edelleen näihin lait... Muutenhan mä en pitäis, mä nyt uskollisesti pistän ne joka aamu ja illalla otan pois.**

Pekka tuo kerronnassaan esille, että kuulokojeen käyttö on helpottanut sosiaalisissa tilanteissa kommunikointia *ainakin* sen verran, että toisin kuin ennen, nyt hän tietää, kun puhutaan ja *useimmiten* hän saa puheesta selvää. Tyttären pienillä lapsilla ei ole enää mahdollisuutta supista keskenään ilman että Pekka kuulisi sitä. Pekka kertoo kuulevansa paremmin kuin odotti, mutta silti hän ei saa aina selvää toisen puheesta. Pekan kerronnasta on pääteltävissä, että tilanne on hänen odotustensa vastainen. Kojeen käyttöönotto on helpottanut kuulemista, mutta silti kuulokoje ei ole vastannut kaikkiin Pekan sille asettamiin odotuksiin. Se, että puheesta ei saa selvää, on Pekan kerronnan mukaan yhtä huono asia kuin se, että ei kuule. Pekka kertoo ärsyyntyneensä ja olleensa *pikkasen pettynyt* siihen, ettei kojeen käytöstä ole ollut niin paljon hyötyä kuin hän oli odottanut. Siitä huolimatta hän kertoo uskovansa edelleen kojeen tuomaan apuun ja siihen, että hän tottuu kojeen vahvistamaan ääneen. Pekan luottamusta kojeen käyttöön ilmentää hänen aktiivinen kuulokojeen käyttäminen, kun hän toteaa, että *muutenhan mä en pitäis, mä nyt uskollisesti pistän ne joka aamu ja illalla otan pois*. Ilman uskoa kojeen tuomaan apuun, Pekka ei kojetta todennäköisesti käyttäisi. Samoin kuin kojeen valintatilanteessa Pekka näyttää kerronnassaan asennoituvan kojeen käyttöön myönteisesti, mutta tuo myös esiin epäilyään kojeen käyttöön liittyen.

Pekka jatkaa kertomistaan kuulokojeen aiheuttamista vaikeista kommunikointitilanteista ja esittää, ettei hän saa selvää toisen puheesta, jos toinen puhuu epäselvästi: *mä, mulla ei oo niin huono kuulo ettenkö mä pärjäis ilmankin, mutta tietyissä keskustelutilanteissa, jos me käännytään näin päin ja sä puhut vähän epäselvästi, mä en kuule. Mut kaikkein hassuinta on, nyt mä kuulen kyllä, mut nyt mä en saa selvää mitä sä puhut jos sä puhut epäselvästi.* (T037HA) Pekka näyttää puheenvuorossaan tietävän tarkalleen, missä tilanteissa hän tarvitsee kuulokojetta ja milloin ei, sekä mitkä vuorovaikutustilanteet ovat hänen kuulemisensa kannalta haastavat. Tilanteissa, joissa Pekalla on edelleen vaikeuksia kuulla kuulokojeen käytöstä huolimatta, hän kertoo selviytyvänsä parhaiten ottamalla toisen kuulokojeen pois korvasta.

Aineisto-ote 4. Oman elämänsä asiantuntija, haastattelu 3 kk sovituksen jälkeen, (T037HA)

H: Vaikka ne on ne kojeet (=Pekka ei osallistu keskusteluun sosiaalisissa tilanteissa)?

P: Niin, mut yleensä **mä otan toisen pois ja sit mä kuulen paremmin.**

H: Et ne on kuitenkin pikkasen hankalia ne tilanteet, joissa on useampi puhuja?

P: On on, on on. **Mut se selkeyttää sitä, kun mä tästä paremmasta korvasta otan pois, niin se ottaa sen luonnollisemmalla tavalla.** (---) Tää on tuota, kaiken kaikkiaan **pidän kyllä näitä mielelläni ja jatkan näitä, koska ei tämä mun kuuloa huononna, vaikkei tätä säädettäis yhtään.** Ja kun tässä on se hyvä puoli et **mä voin ottaa ne pois.** Mutta odotan kyllä siltä seuraavalta säädöltä sitten enemmän.

Haastavissa kommunikointitilanteissa Pekka kertoo kuulevansa paremmin, kun hän ottaa toisen kuulokojeen pois korvasta. Tällöin puhe kuulostaa Pekan kerronnan mukaan luonnollisemmalta ja selkeämmältä. Keinoaan selviytyä kommunikointitilanteista Pekka korostaa toistoin. Tulkitsen Pekan tuovan esille omaa asiantuntemustaan ja tietoaan siitä, miten ja millaisissa tilanteissa hän itse kuulee parhaiten. Asiantuntemuksensa perusteella hän toimii parhaaksi katsomallaan tavalla ja käyttää mahdollisuuttaan päättää itse kuulokojeiden käytöstä. Tällä tavalla Pekan on mahdollista hyötyä kuulokojeista parhaalla mahdollisella tavalla. Pekka jatkaa puheenvuoroaan kertoen, että hän käyttää kuulokojeita mielellään niiden säädöistä huolimatta, koska niistä ei ole hänelle haittaakaan.

Haastattelutilanteessa Pekka arvioi suhtautumistaan kojeen käyttöön. On mielenkiintoista, että hän kiistää nyt sen, että kojeen käyttöä tarvitsisi hävetä, vaikka hän itse edellytti kojeen valintatilanteessa kojeensa huomaamattomuutta. Hän myöntää, että kuulonkuntoutukseen hakeutuminen ei ole ollut hänelle helppoa.

Aineisto-ote 5. Erilaisuuden haastaja minimoimalla, haastattelu 3 kk sovituksen jälkeen, (T037HA)

H: Koitteko sen jotenkin... Miten **te itse suhtaudutte siihen kojeeseen?**

P: Ihan luonnollisesti, mä en koe tätä... Mä tiedän mitä sä etsit, **en koe tätä kiusalliseksi, mä en häpeile tätä, minusta se on aivan normaali asia.** Et mulle tämän **kojeen käyttäminen ei ole yhtään mitään.** Että **toki mulle oli aikamoinen kynnys lähteä sinne,** koska... Niin, voi olla et tääon sukuvika, mun äidinisällä oli huono kuulo, hänellä oli semmonen, henkseleissä roikkui semmonen **taskulampun litteän patterin kokoinen koje, ja täällä se. Ja hän teki siitä aina suuren numeron, hän oli niinku keskipiste. Sitten se huusi, vinku aina.** Mulle jäi se mieleen, ni ehkä sen vuoksi meni pari-kolme vuotta, ennen kuin **uskalsin** mennä lääkärille kertomaan tästä.

H: Et ei oo millään tavalla semmosta leimaavaa..?

P: Ei, ei oo ei. Nää on niin **huomaamattomat,** että **ei näihin sillä tavalla kiinnitä huomiota.**

Aineisto-otteessa Pekka korostaa kielloin, miten kuulokojeen käyttäminen ei hävetä häntä vaan se on hänelle täysin normaali asia. Tästä huolimatta Pekka myöntää menneessä aikamuodossa, miten kuulokojeen hankkiminen ei ollut hänelle ihan itsestään selvää, vaan se oli *aikamoinen kynnys*. Tulkitsen Pekan puheenvuoron siten, että nykyään kuulokojeen käyttäminen on hänelle normaalia, mitä se ei ole ollut aiemmin. Hän perustelee, ettei hankkinut kuulokojetta aiemmin, koska muistaa

äidinisänsä käyttäneen näkyvää *taskulampun litteän patterin kokoista kojetta*. Pekka kertoo, että hänen äidinisänsä oli hyvin avoin kuulokojeen käytön suhteen, hän *teki siitä aina suuren numeron*, oli *niinku keskipiste*, kun kuulokoje *huusi, vinku aina*. Näiden muistojen seurauksena Pekka ei halunnut hakeutua kuulonkuntoutukseen aiemmin. Toisin kuin hänen äidinisänsä, Pekka ei halua tehdä kuulokojeen käytöstään isoa numeroa eikä olla kaiken keskipiste.

Edellisen aineisto-otteen lopussa Pekka kieltää, että kuulokojeen käyttäminen *olisi leimaavaa*, eli että se tekisi hänestä jotenkin poikkeavan. Mahdollisesti Pekka ei pidä kuulokojeen käyttämistä leimaavana sen vuoksi, että hänen kuulokojeensa ovat huomaamattomia. Niihin ei Pekan kerronnan mukaan *sillä tavalla kiinnitä huomiota*, toisin kuin hänen äidinisänsä käyttämä näkyvä koje. Vaikka Pekka kiistää kuulokojeen käytön leimaavan vaikutuksen, hän myöntää kuitenkin, että hänellä kului muutama vuosi aikaa ennen kuin hän *uskalsi* mennä lääkäriin kuulon alenemansa vuoksi. Tällöin Pekan puheenvuoro viittaa siihen, että kuulokojeen käyttämiseen saattaisi liittyä jonkinlainen leima. Katson Pekan tuovan puheenvuorossaan esille odotuksen uhasta, mikä kuulokojeen käyttöön liittyy. Näkyvän kuulokojeen käyttö teki Pekan äidinisästä huomion keskipisteen. Kun Pekka toteaa, ettei hän pidä kuulokojeen käyttöä kiusallisena tai hävettävänä asiana, hän tuo esiin samalla sen uhan, että siihen saattaisi liittyä jotain kiusallista ja hävettävää. Tämän odotuksen uhasta identiteetilleen hän pyrkii haastamaan asettumalla erilaisuuden haastajan positioon. Vaikka hänen oli vaikea suhtautua kuulokojeeseen ja hakeutua kuulonkuntoutukseen hänen äidinisänsä avoimen suhtautumisen vuoksi, nykyään kuulokojeen käyttö on hänelle täysin tavallinen asia. Jo kuulokojeen sovitustilanteessa Pekka rinnasti kojeen käytön niinkin tavalliseen asiaan kuin musiikin kuunteluun korvanappien kautta.

Pekan perustelu kuulonkuntoutukseen hakeutumisesta on mielenkiintoinen, sillä voitaneen olettaa, että nimenomaan avoimen ja esimerkillisen suhtautumisen johdosta kuulonkuntoutukseen hakeutuminen voisi olla helpompaa. Pekka jatkaa kojeen käytön myönteistä arviointiaan ja pohtii, miten muut ihmiset ovat suhtautuneet hänen kojeen käyttöönsä.

Aineisto-ote 6. erilaisuuden haastaja minimoimalla ja vastaanottavainen, haastattelu 3 kk sovituksen jälkeen, (T037HA)

H: No miten sitten, miten **ihmiset on suhtautunut niihin kojeisiin**, ne näkee tai tietää, että teillä on koje, niin onko tullu mitään semmosia...?

P: Ei tuota... ei. **Suurin osa ei oo puhunut yhtään mitään, joillekin mä oon sit sanonu, et kai sä oot huomannu et mulla on kuulokoje et joo**. No ainooastaa hississä voi joku pikkulaps on sanonu et mitä

sulla on korvissa, mä olen sitten selittänyt. Ja sitten joku kun on huomannut tuossa, **tuttu, niin on alkanut puhua niin kovalla äänellä et mun on tarvinnu sanoa et mulla on koje sitä varten et mä kuulen normaalit. Et sillen ku mulla ei ollu kojetta niin mulle ois pitänyt puhua kovalla äänellä**

Sosiaalisissa tilanteissa, joissa muut ihmiset eivät ole sanoneet mitään Pekan kuulokojeen käytöstä, Pekka kertoo ottaneen asian itse esille. Tulkitsen muille kuulokojeesta kertomisen sosiaalisessa tilanteessa esimerkkinä pyrkimyksestä haastaa kuulokojeen käyttöön liittyvä poikkeavuus. Toimimalla tällä tavoin Pekka osoittaa muille, että sen käyttäminen on ihan tavallista ja siitä voidaan jopa hyötyä kuulemalla paremmin. Pekka kertoo aineisto-otteesta havaitsemastaan tilanteesta, jossa hänelle aletaan puhua kuuluvalla äänellä, kun hänen huomataan käyttävän kuulokojetta. Pekka toteaa kertoneensa vuorovaikutuskumppanilleen, että ei hänelle enää tarvitse korottaa ääntä, koska hän käyttää kuulokojetta. Katson Pekan kuvaavan puheenvuorossaan kuulokojeen mukanaan tuomaa muutosta hänen elämäänsä. Ennen kuulokojeen käyttöönottoa hänelle olisi **pitänyt** puhua kuuluvalla äänellä, mutta nyt ei enää tarvitse, koska kuulokojeen avulla hänen on mahdollista kuulla normaalisti.

Kuvio 2: Pekan kuntoutumispolku

Pekan kerronnassa korostui kuntoutumisprosessin alussa ristiriitainen suhtautuminen kuulokojeeseen. Kojeen valintatilanteessa Pekan asennoitumista ilmensi neuvottelijaksi positioituminen. Hän toi esille myönteistä suhtautumistaan kahdenkin kuulokojeen käyttöön, mutta toi samassa puheenvuorossaan esille epäilynsä mahdollisuudestaan käyttää kojeita: sopivatko ne muka hänen korviin? Kuulokojeen sovitustilanteessa Pekka välitti sen sijaan myönteistä asennoitumistaan kojeen käyttöä kohtaan

vastaanottavaisen ja erilaisuuden haastajan positiossa. Hän kertoi tottuneensa kojeiden käyttöön nopeasti fyysisinä laitteina ja rinnasti kojeen käytön yhtä tavalliseksi asiaksi kuin musiikin kuuntelun korvanapeilla. Pekka toi esille tietävänsä, että kuulokojeen vahvistaman äänimaailman kuunteleminen edellytti totuttelemista, mutta ei pitänyt tätä ongelmana. Haastattelutilanteessa Pekan kerronnassa korostui jälleen kojeen käytön myönteinen arviointi oman elämänsä asiantuntijan, erilaisuuden haastajan ja vastaanottavaisen positiossa. Hän oli kartuttanut kokemustaan kojeen käytöstä ja kertoi tietävänsä keinot hyödyntää kojetta parhaalla mahdollisella tavalla. Samoin kuin kuulokeskuksella Pekka haastoi kojeiden käyttöön liittyvän erilaisuuden ja korosti kojeen käyttöä tavallisena asiana, jonka avulla hänen oli mahdollista kuulla paremmin. Hän kertoi tottuneensa kojeen vahvistamaan äänimaailmaan ja kuulevansa kojeen avulla paremmin, mutta kaikkiin odotuksiin koje ei ollut vastannut. Myös kielteistä asennoitumista ilmeni neuvottelijaksi positioinnin yhteydessä. Kohtaamistaan ongelmistaan huolimatta Pekka korosti luottamustaan kojeiden tuomaan apuun.

6.3. Jennin tarina

Onhan se tietysti helpottanut hiukan, mutta tosiaan se et ku ei tilanne oo hirveen paha..

Jenni on 46-vuotias projektipäällikkö. Ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä kuulontutkija tekee Jennille kuulontutkimuksen, jonka jälkeen he keskustelevat sen tuloksista. Kuulontutkija kysyy Jenniltä, mitä mieltä hän on kuulokojeen käyttämisestä. Jenni kertoo, että hän on ajatellut kuulokojeen käyttöön ottamista, koska hänen siskollaankin on kuulokoje.

Aineisto-ote 1. Vastaanottavainen, ensimmäinen kuulokeskuskäynti, (H047KU1)

K: ootsä itse itse ajatellu, kuulokojetta tai kuulokojeen käyttöön, ottamista.

J: **no oon silleen et,**

K: millä tavoin. krrhmm krrhmm,

J: että tota, (2.5) **mun kaksossiskol on ollu jo,** muutama- en, en tiedä kuin monta vuotta mutta **vuosia.**

K: aha, joo.

J: ja, (.) ja tota hänen, (.) **käyräänsä ku tossa verrattiin ni ihan samallaiset oikeestaan ollu sillon ku hän on sen saanu ekaa kertaa sen,**

K: mm,

J: ja **hänel on ollu hirveesti apuja siitä.**

K: mm, mm, aivan. ihan, ihan se on, ö mahdollista nyt sullekin.

J: et **ihan, (.) ihan tavallaan samallaisia ongelmia.**

Kerronnassaan Jenni perustelee tarvettaan kuulokojeen käytölle vertaamalla kuulon alenemaansa siskonsa kuulon alenemaan. Hänen siskonsa on käyttänyt kuulokojetta jo vuosia ja siitä on ollut hänelle paljon apua. Jenni ottaa esille, että he ovat yhdessä verranneet kuulokäyriään ja todenneet, että hänen siskonsa kuulokäyriä on ollut samanlainen silloin, kun hän on saanut kuulokojeen käyttöönsä. Jenni täsmentää sitä, miten hänen kaksoissiskollaan on ollut kuulokoje *jo* monta vuotta, ja hänelle on ollut siitä *hirveesti* apua. Jenni näyttää esittävän perusteluja sille, että hänellekin kojeen käytöstä saattaisi olla apua. Tulkintaani tukee se, että Jenni kuvailee hänen ja siskonsa kuulokäyriä *ihan* samanlaisiksi *oikeestaan* ja toistaa vielä sitä, miten heillä on hänen siskonsa kanssa *ihan, ihan tavallaan samallaisia ongelmia*. Kuulokojeen valintatilanteessa Jenni jatkaa perustelujen esittämistä sille, että hän on valmis ottamaan kuulokojeen käyttöönsä.

Aineisto-ote 2. Erilaisuuden haastaja minimoimalla, ensimmäinen kuulokeskuskäynti, (H047KU1)

K: joo-o, joo, et kaikist tärkeintähän siin on se et se kuulo on tietyissä, (.) tietysti rajois niin et niitä ongelmia on ja sitte että on oma motivaatio,

J: joo.

K: sen käyttöön ottoon koska se sitte vaiku- öö mm, täytyy sitte tavallaan niinku, (.) totutella siihen et sit saa sen, kaiken mahdollisen hyödyn irti siitä.

J: joo. ja sit just sillei et ku ne **ei oo enää nykyään niit semmosia kauheen isoja ruskeita möykkyjä tuolla korvan takana nihh.**

K: ei. et nykyään, nykyään on on niinku mallit, otetaan se muotoilupuoli huomioon. on on mallit sirompia ja, ja erilaisia ja,

J: **et alkuun, alkuun mä olin ihan kauhuissani koska mul on ain ollu lyhyt tukka et nyth- nyt mul on tosi pitkä.**

K: mm.

J: **et, apua et sit mun täytyy tukkaa kasvattaa ja kaikkee mutta ei, (.) ei kuulemma tarviin he he**

K: joo.

Jenni arvioi kuulokojeen ulkonäköä ja huomaamattomuutta ja toteaa, että kuulokojeen käyttämistä edesauttaa se, että kojeet eivät ole *enää nykyään* niin *kauheen isoja ruskeita möykkyjä*. Huomionarvoista aineisto-otteesta on se, että Jenni kuvaa mennessä aikamuodossa sitä, miten hän oli aiemmin ollut kauhuissaan kuulokojeen käyttämisestä, kun hänellä oli lyhyet hiukset. Hän oli miettinyt, että hänen täytyy alkaa kasvattaa hiuksiaan pidemmiksi, jotta kuulokoje ei näy, mutta toteaa nyt naurahtaen että *ei kuulemma tarvi*. Enää Jenni ei näytä olevan kauhuissaan kuulokojeen käyttämisestä. Tulkitsen Jennin puheenvuoron siten, että kun hän korostaa kojeen hyviä puolia ja sitä, miten kojeen käyttäminen ei tuo mukanaan isoa muutosta, hän haastaa kojeeseen liittyvän erilaisuuden. Hän minimoi kuulokojeen käyttöön liittyvää erilaisuutta ja korostaa sen tavallisuutta. Kuulokojeen

huomaamattomuus mahdollistaa kojeen käytön ja sen, ettei sitä tarvitse piilotella. Mielenkiintoista kuitenkin on, että Jenni oli kasvattanut pitkät hiukset, mikä saattaa kertoa siitä, että hän oli ottanut huomioon kojeen näkyvyyden. Syy hiusten kasvattamiselle voi kuitenkin olla myös jokin muu. Tämä ei tule selkeästi esille otteessa.

Ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä kuulontutkija kertoo kuulontutkimusten tulosten lisäksi kuulokojeesta kuulon apuvälineenä. Jenni tuo esille, että kuulokojeen valinnassa kuulokojeen huomaamattomuus on hänelle tärkeä kriteeri: *no, mä en oo, oikeestaan nii- niihin sillei perehtyny, muuta k- muuta ku se eth, mahdollisimman pieni ja huomaamaton, he he he he he* (H047KU1). Mahdollisimman pienen ja huomaamattoman kojeen toivominen ilmentää Jennin odotusta kojeen ulkonäön suhteen. Hän vastaa myöntävästi kuulontutkijan kysymykseen siitä, onko huomaamattomuus tärkein kriteeri kojeen mallin suhteen. Kuulokojeen huomaamattomuuden edellyttämisen kojeen valintatilanteessa katson ilmentävän neuvottelijan positiota. Kuulontutkijan ehdotusta kuulokojeen laittamisesta molempiin korviin Jenni sen sijaan epäröi.

Aineisto-ote 3. Varautunut ja oman elämänsä asiantuntija, ensimmäinen kuulokeskuskäynti, (H047KU1)

K: entäs sitten, sitten sitä että (.) kumpaankin korvaan vai, krhhm, onks sillä,

J: no, **emmä tiä ite mä oon miettiny**, että, (2.0) kun **ei oo vielä paha tilanne** että et aut-

K: mm,

J: **riittäiskö se et parantas, (.) niinkun toiseen mutta.**

K: mm, (1.0) niin lievä tää kuulonalenema on,

J: mm,

K: et et nykyään ehkä enemmän, enemmän ee ja suositellaan et et ö et ihan hyvin, (.) voi sen kahdellakin mutta, .h mutta tota;

J: **et tosiaan sisko on pärjänny ihan tosi hyvin yhdellä.**

K: yhdellä, et et, nii.

Kerronnassaan Jenni asettuu vastustamaan kahden kojeen käyttöä ja arvioi, että hänen kohdallaan yhden kuulokojeen käyttäminen riittää, koska hänen kuulon alenemansa on lievä. Katson hänen tulkitsevan kahden kojeen käytön ongelmalliseksi, kun taas yhden kojeen käyttöön hän asennoituu kerronnassaan myönteisesti. Jenni näyttää omaksuneen jo etukäteen tietynlaisen kuvan siitä, millaisen kuulokojeen hän ottaa käyttöönsä sen perusteella, millaiseksi hän tulkitsee kuulon alenemansa. Lisäksi odotukseen kuulokojeen käytöstä on saattanut vaikuttaa myös se, millainen hänen siskonsa kuulokojeen käyttöönottoprosessi on ollut. Se, että hänen siskonsakin on pärjännyt **ihan tosi hyvin yhdellä** kojeella,

ilmentää perustelun esittämistä sille, että hän ei halua ottaa kahta kuulokojetta käyttöönsä. Kun Jenni vertaa kuulon alenemaansa siskonsa kuulon alenemaan, hän näyttää kyseenalaistavan sen, että miksi hän ei pärjäisi yhden kojeen avulla, kun hänen siskonsakin on pärjännyt. Kerronnassaan Jenni näyttää tietävän itse, millaisen kuulokojeen käytöstä hänelle on eniten hyötyä.

Toisella käynnillä kuulokeskuksessa Jenni tapaa lääkärin ja hänen korvistaan otetaan malli kuulokojetta varten. Lääkäri kertoo kuulonkuntoutuksen etenemisestä, kuulokojeista ja siitä, miten siroja ja pieniä kojeet nykyään ovat verrattuna siihen, miten hirveän isoja ne ennen ovat olleet. Jenni selostaa, että on siskoltaan kyselty kaikenlaista kojeisiin liittyen, ja ettei hän *enää* pidä kuulokojeita *kauheina* ja *hirveinä*. (H047KU2) Kolmannella kuulokeskuskäynnillä Jenni saa kuulokojeensa sovitettavaksi. Jennin ensimmäinen reaktio on, että hänen äänensä kuulostaa ihan *hirveen oudolta*, mutta vertaa tilannetta silmälasien sovittamiseen.

Aineisto-ote 4. Vastaanottavainen, kolmas kuulokeskuskäynti, (H047KU3)

K: ihan, onks ihan vaivatonta (=kuuleminen)

J: juu, juu

K: joo, hyvä. miltä se ääni kaiken kaikkiaan tuntuu, äänenlaatu, o- voiks siit sanoo mitää

J: no, vähän on samanlainen ero, sillen ku, sai, ekat silmälasit et niinku, huomaa et kuuleeki ihan hyvin, tai sillen oli että huomaa että näkee ihan hyvin että

K: nii (.) okei, sehän kuulostas tämmöseltä ihan niinku, positiiviselta, ha ha .h

J: varmaan sama radiomainos tulee taas kun mä ajelen kotiin niin siinä mä huomaan sen eron sitte heti

Jenni kertoo kojeen sovitustilanteessa, että hän huomaa kuulevansa kuulokojeen avulla hyvin, samoin kuin hän aiemmin huomasi silmälasien parantavan näköä. Toisin kuin Jenni oli odottanut, hän *kuuleeki* kojeen avulla hyvin, mahdollisesti paremmin mitä oli odottanut. Jenni ei kuitenkaan korosta, että hän kuulisi kojeen avulla todella hyvin, vaan puheenvuoro sisältää varauksen; hän kuulee *ihan* hyvin. Odotuksistaan kuulokojeen käyttöön liittyen, Jenni kertoo, että hän todennäköisesti kotiin ajaessaan huomaa eron kuulossaan saman tien, kun hän kuuntelee radiota. Tulkitsen hänen ilmaisevan kerronnassaan mahdollisuuttaan hyötyä kuulokojeen käytöstä.

Jennin lähtiessä kotiin kuulokeskukselta, kuulontutkija kehuu Jenniä nopeaksi oppijaksi kuulokojeen käytön suhteen. Jenni toteaa naurahtaen, että *katotaan nyt ku mä sit alan tuhertaa tän kaa* (H047KU3). Hänen puheenvuorostaan voidaan päätellä, ettei Jenni koe välttämättä oppineensa vielä käyttämään

kojetta vaan ennakoi jo kojeen käytön hankaluutta ja *tuhertamista*. Haastattelutilanteessa kahden ja puolen kuukauden kuluttua kuulokojeen saamisesta, Jenni tuo esille, miten hänelle oli vaikeinta tottua kuulokojeen käyttöönotossa omaan ääneen. Hän toteaa, että se kuulostaa edelleen oudolta, mutta ympärillä oleviin hälyääniin hän kertoi tottuneensa nopeasti. Siihen, että Jenni käyttäisi kuulokojetta aina, hän ei ole kuitenkaan tottunut.

Aineisto-ote 5. Oman elämänsä asiantuntija ja neuvottelija, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H047HA)

H: miltä tää käyttö on tuntunut, kuulokojeen käyttö?

J: onhan se **tietysti totuttelua vaatinu** ja (1,0) ja sillee et **mullahan ei oo hirveen paha, paha tää tilanne että (1,0) mä pärjään ison osan päivää kyllä ihan vaikka ilmankin**

H: joo-o

J: että tota **en mä vielä ole tottunut siihen**, että mulla ois tää **aina korvassa. Mut** et sit ku on jotai palaveritilanteita ja **sellasia mitkä mulla on ollu vaikeita** niin (1,0) sellasina päivinä **mä sitte pidän enemmän.**

Jenni arvioi kuulokojeen käyttöönottoa ja myöntää sen vaatineen totuttelua. Hän vaihtaa kerronnassaan kuitenkin näkökulmaa ja tuo esille, ettei hänen tarvitse käyttää kuulokojetta koko ajan vaan hän selviytyy kommunikaatiotilanteista myös ilman sitä. Jenni kiistää oletuksen, että hänen kuulon alenemansa olisi vaikeusasteeltaan *paha* ja että hän tarvitsisi kuulokojetta koko ajan. Kun Jenni korostaa toistoin lievää kuulon alenemaansa, hän näyttää haastavan käsityksen, jonka mukaan hänen tarvitsisi käyttää kojetta kaikissa tilanteissa. Tulkitsen, että Jenni asettuu kerronnassaan oman elämänsä asiantuntijan positioon. Hän tuo esille asiantuntemustaan oman kuulonsa suhteen ja osoittaa tietävänsä millaisissa tilanteissa hän tarvitsee kuulokojetta ja millaisissa ei. Se, että kuulokojeen käyttö on vaatinut totuttelemista ja se, ettei Jenni puheenvuoronsa mukaan ole vielä täysin tottunut kojeen käyttöön vihjaa siitä, että kojeen käyttöön on saattanut liittyä ongelmia. Kuitenkin Jenni myöntää käyttävänsä kuulokojetta enemmän niissä tilanteissa, joissa hänellä on vaikeuksia kuulla. Puhe kojeen käyttöön liittyvästä ongelmallisuudesta ja mahdollisuudesta hyötyä siitä viittaa ristiriitaisen, niin myönteisen kuin kielteisen asennoitumisen välittämisestä.

Haastattelun edetessä Jenni myöntää kuulokojeen käytön helpottaneen kommunikaatiota työtilanteissa: *no se on helpottanut tota kommunikointia niinku työtilanteissa, se on se oleellisin (---), no onhan se tietysti helpottanut hiukan (=työssä suoriutumista) ku kuulee paremmin mutta, mut tosiaan se et ku ei tilanne oo hirveen paha ollu niin en mä nyt oikeestaan mitään muuta siinä näe* (H047HA). Jenni pitää

itsestään selvänä sitä, että kuulokoje on helpottanut kommunikointia ja tämän seurauksena hänen työssään suoriutumista, mutta kiistää sen, että huonokuuloisuus olisi aiheuttanut hänelle isoja vaikeuksia selviytyä töistä. Jenni tuo puheenvuorossaan esille sekä kojeen käytön hyviä puolia, mutta myös kojeen käyttöön liittyvää ongelmallisuutta. Vaikka hän arvioi hyötyvänsä kojeen käytöstä, se ei tarkoita sitä, että hänen kuulon alenemansa olisi *hirveen paha*. Kotona Jennillä ei ole tarvetta käyttää kuulokojetta. Hän kertoo ottavansa kojeen pois korvasta, kun hän lähtee töistä kotiin.

Jenni kertoo tietäneensä jo ennen kuin hän huomasi kuulon alenemansa, että hän joutuu kuulokojetta jossain vaiheessa käyttämään, koska hänen siskonsa käyttää kojetta myös. Se, että Jenni oli tottunut ajatukseen kuulokojeen käyttämisestä jossain vaiheessa, saattaa olla syynä sille, että Jenni oli kuulokeskuksellakin valmistautunut yhden kuulokojeen käyttämiseen, mutta ei kahden.

Aineisto-ote 6. Tyytyjä ja erilaisuuden haastaja minimoimalla, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H047HA)

H: joo. miten sä ite suhtaannut sun kuulo-ongelmaan ennen ku sait kuulokojeen?

J: (4,0) hmmm..vaikee kysymys. (3,0) **Oikeestaan mä olin jo ehti-ehtiny tottua siihen, että mä saan sen jossain vaiheessa (1,0) ennen ku mä ees ite huomasiinkaa sitä tilannetta.** Just koska sisko sai sen niin aikasin ja meillä on aina kaikki samat ongelmat. Niin (1,0) mä **olin tavallaan niinku sisäistänyt sen et jossain vaiheessa se tulee mullekin. (heh)** Että en mä niinku (1,0) **oikeestaan vaan niinku melkein oli odottanut, että millon sen joutuu ottaan.** Mut en mä sitte siinä vaihees niinku koven-kovinkaan monen kanssa puhunut aiheesta. En mä oikeestaan muuta osaa sanoa tohon.

H: joo-o. Onko se nyt suhtautuminen muuttunut sit sen myötä ku sä olet kuulokojeen saanu?

J: (4,0) ei se oikeestaan muuten, (---) ehkä mä tarkkailen ihmisiä silleen että, että yllättävistäki taikka niinku (1,0) **tavallaan bongaa niitä kuulolaitteita ihmisiltä että minkälaisia niitä on ja minkäikäisillä ihmisillä** ja (1,0) Et sillee on niinku niitä huomaa enemmän kun aikasemmin, jopa sellasilla kenellä mä en ole aikasemmin ees tienny että on. **Niin sit on hämmästynyt, ai et tollakin on kuulolaite (heh)**, ehkä se on sillee niinku, tarkkailee enemmän niinku just sitä puolta.

Jenni kertoo naurahtaen tottuneensa ajatukseen kuulokojeen käyttämisestä. Mainitsemisen arvoista Jennin kerronnassa on se, että hän korostaa toistoin olleensa *tottunut* ja *sisäistänyt* ajatuksen, että hän saa kuulokojeen jossain vaiheessa käyttöönsä ja oli melkein *odottanut*, että milloin hän *joutuu* sen ottamaan. Kerronnassaan Jenni esittää, että kuulokojeen saaminen olisi jollain tapaa ollut välttämätöntä ja että hän ei olisi siihen pystynyt paljon itse vaikuttamaan. Jenni näyttää niin kielteistä kuin myönteistä suhtautumista ilmentävässä kerronnassaan jollain tapaa tyytyneen ajatukseen kojeen käytöstä. Syyksi hän esittää sen, että hänen siskonsa oli saanut kojeen niin aikaisessa vaiheessa ja että heillä on aina

samat ongelmat. Tärkeää on huomata, että Jenni ei missään vaiheessa kuntoutusprosessia esitä syyksi kuulokojeen käytölle hänen huonokuuloisuuttaan.

Edellisen aineisto-otteen loppupuolella Jenni tuo esille, miten hän on kuulokojeen käyttöönoton seurauksena alkanut kiinnittää enemmän huomioita muiden ihmisten kuulokojeen käyttöön. Kun Jenni toteaa, että hän *tavallaan bongaa ilmeitä ihmisiltä* ja arvioi, *että minkälaisia niitä on ja minkäikäisillä ihmisillä*, hän näyttää vertailevan itseään muihin kuulokojeen käyttäjiin. Toimimalla tällä tavoin Jennin voidaan nähdä hakevan tukea sosiaalisesta ympäristöstään käsitykselleen kuulokojeen käytön tavallisuudesta. Kun Jenni kertoo yllättyneensä kuulokojeen käytön yleisyydestä, hänen kerronta viittaa kojeen käytön myönteiseen arviointiin. Kuulokojeen käytön erilaisuuden haastamista havainnollistaa vielä myöhemmin haastattelun edetessä Jennin puheenvuoro siitä, miten hän arvioi muiden suhtautuvan hänen kuulokojeen käyttöönsä: *no en mä tiedä, ei kai erityisesti mitenkään. (heh) Että ku ei se oo, ei vaadi niinku mitää toimia keltään niin.* (H047HA) Kuulokojeen käyttö ei ole Jennin mielestä *sen suurempi juttu*.

Kuvio 3: Jennin kuntoutumispolku

Kuntoutumisprosessin alussa Jenni näytti asennoituvan kuulokojeen käyttöön hyvin ristiriitaisesti, myönteistä ja kielteistä asennoitumista kuvaavien positioiden avulla. Kojeen valintatilanteessa hän näytti vastaanottavaiselta kojeen käyttöön ja arvioi kojeen huomaamattomuutta positiivisena asiana erilaisuuden haastajan positiassa. Lisäksi hän asettui kerronnassaan neuvottelijan, varautuneen ja oman

elämänsä asiantuntijan positioihin. Hän edellytti kojeen huomaamattomuutta, kieltäytyi kahden kojeen käyttämisestä ja korosti asiantuntemustaan siitä, että hän tiesi yhden kojeen käytön riittävän hänen kuulon alenemaansa. Kuulokojeen sovitustilanteessa Jennin asennoitumisessa ei näyttänyt tapahtuvan suurta muutosta. Hän esitti sekä mahdollisuuttaan hyötyä kojeen käytöstä, mutta ennakoiki myös kerronnassaan kuulokojeen käyttöön liittyviä ongelmia. Haastattelutilanteessa Jenni jatkoi kertomistaan kuulokojeen käytöstä ristiriitaisesti, mahdollisuutena ja ongelmana. Jenni myönsi, ettei kojeen käyttöön tottuminen ollut helppoa ja että hän totutteli siihen edelleen. Hän kielsi tarvitsevansa kojetta kaikissa tilanteissa, mutta vaikeissa tilanteissa hän tulkitsi siitä olleen apua. Ajatukseen kojeen käyttämisestä Jenni näytti kerronnassaan tyytyneen, mutta kojeen käytön seurauksena hän oli alkanut huomata, miten tavallista kojeen käyttö olikaan.

6.4. Juhon tarina

Mä luotan siihen että tästä on jatkossa apua..

Juho on 63-vuotias insinööri. Kuulontutkijan ehdottaessa Juholle ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä kahden kuulokojeen käyttöönottoa, Juho vastaa, että **toki** voidaan, lähtee siitä, katsotaan, mikä on tilanne (H009KU1). Puheenvuorossaan Juho osoittaa, että hänelle kahden kuulokojeen käyttäminen sopii hyvin tai että se on ainakin yksi mahdollisuus. Toisin kuin muut tutkimukseeni osallistuvat, Juho saa kuulokojeen sovitukseen jo ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä. Hänen kuulokojeen sovittamisensa tekee erityislaatuiseksi se, että Juholla on jo entuudestaan paljon tietoa kuulokojeista teknisinä apuvälineinä. Hän kuvailee kokeilevansa kuulokojetta odottavaisin mielin: *odottavalla he he he odottavalla, mielenkiintosta, tää on jännittävää, ku ei oo koskaan pitäny korvassa minkäänlaista kojetta.* (H009KU1) Puheenvuoro ilmentää myönteistä asennoitumista kojeen käyttöön. Juho arvioi kojeen ensimmäistä sovitusta seuraavalla tavalla.

Aineisto-ote 1. Erilaisuuden haastaja minimoimalla, ensimmäinen kuulokeskuskäynti, (H009KU1)

K: ne tota ni, istuu kyl nätisti siel sun korvan takana. (3.0) J PEILAA

J: ja sitä **ei siis huomaa, ei huomaa** itse

K: ja menee myös, ei.

J: **ollenkaan.**

K: ei huomaa ollenkaan. (.) ja tuota niin, menee silmälasien kanssa kyllä hyvin.

J: joo. (.) **se on totta.**

Sovittaessaan kuulokojetta ensimmäisen kerran Juho arvioi kojeen ulkonäköä ja näkyvyyttä. Juho korostaa toistoin, miten huomaamaton kuulokoje on: *ja sitä ei siis huomaa, ei huomaa itse ollenkaan*. Toisin kuin Juha oli mahdollisesti odottanut, kuulokojetta ei juuri korvassa huomaa. Juho myöntää, että kuulokoje sopii hyvin hänen käyttämiinsä silmälasihin, niin kuin kuulontutkija arvioi. Juho näyttää kuulokojetta arvioidessaan etsivän kuulokojeen hyviä puolia, jolloin hän tulee samalla minimoineeksi kojeeseen liittyvää ongelmallisuutta, sen näkyvyyttä. Kuulokoje on huomaamaton ja se sopii hyvin hänen käyttämiensä silmälasien kanssa, eikä se ole mikään iso ja helposti erottuva laite.

Juho osallistuu kuulokojeseen tehtäviin säätöihin aktiivisesti. Hän tuo esille omaa tietämystään kuulokojisiin liittyen ja siitä, millaisia säätöjä hän toivoo kojeeseen ja mitä ei, jotta hän kuulisi sen avulla mahdollisimman hyvin: *mä en usko että, niillä voimakkailla tasoilla on tosiaanakaan tarvetta vahvistaa enää, kun kaiken kaikkiaan aina mä koen voimakkaat äänet häiriöllisenä niin, (.) varsinkin siinä oikees korvassa*. (H009KU1) Myös toisella käynnillä kuulokeskuksessa Juho tuo esille, mitä toimintoja hän toivoo kojeeseen: *no mää kyl ehkä kuitenkin haluaisin sen (musiikkiohjelman) sisällyttää siihe* ja millaisia säätöjä hän ei taas missään nimessä halua: *se on selkeesti semmonen et sitä mä en huolis kyllä tommosta missään tapauksessa, se on häiritsevä*. (H009KU2) Kun kuulontutkija säätää kuulokojeen vahvistusta, Juho ottaa jälleen kantaa kojeeseen tehtäviin säätöihin.

Aineisto-ote 2. Oman elämänsä asiantuntija, toinen kuulokeskuskäynti, (H009KU2)

K: ja, katotaas sitte tuleeks se (taajuus) kuuluviks. en tiedä.

J: en tiedä, mutta juuri että se että, **tarviiko sen nyt sitte kuulua** et ku se alkaa niitä ääniä jotka ei oo niinku, (.) enää paljon ihmisen tuottamia. tai **musiikis tietysti on soittimien ja muitten ääniä mutta, ku ei niit oo tottunu oikeen kuulemaan ni, (.) huomaako siin sitte hirveetä puutetta**. toisaalta tässä pyritään parantamaan sitä. vaikea nyt yhtäkkiä sanoa mitään ku ei ole kuullukkaa vielä mitään.

Puheenvuorossaan Juho kyseenalaistaa sellaisten kuulokojeen vahvistamien äänien kuulemisen, joita hän ei ole tottunut kuulemaan. Juho arvioi, ettei todennäköisesti tule huomaamaan *hirveetä puutetta* siitä, jos hän ei kaikkia ääniä kuule. Juho ei ole aiemminkaan kuullut kaikkia ääniä, joten häntä ei haittaa se, jos hän ei jatkossakaan kaikkea kuule. Tällä tavoin Juho tuo aktiivisesti esille omaa asiantuntemustaan siitä, millaisten säätöjen avulla hänen on mahdollista hyötyä kojeen käytöstä parhaiten. Oman elämänsä asiantuntijaksi positioinnin lisäksi Juho arvioi kojetta toisella kuulokeskuskäynnillä myönteisesti. Hän painottaa toistoin mahdollisuuttaan hyötyä kojeen käytöstä: *eli tää on, tää on muute itse asias hyvä juttu, kun nyt kun tän niinku oivaltaa tän asian ni tätä voi*

hyödyntää, **tää, tää** nyt alkaa vakuuttamaan, mä en oikeen niinku heti, (.) ku ei oo kokemust ni eihän voi tietää. (H009KU2). Lisäksi hän arvioi kojeen huomaamattomuutta positiivisena asiana *niit ei ees huomaa eikä edes muista, sehän siin on just et ku ei ees niinku, tavallaan unohtaa et ne on siellä.* (H009KU2).

Kolmannella käynnillä kuulokeskuksessa käy ilmi, että Juho oli valinnut toiset, pienemmät kuulokojeet käyttöönsä kuin ne, mistä hän oli edellisellä kerralla kuulontutkijan kanssa sopinut. Syyksi pienempien kuulokojeiden valinnalle Juho kertoo, että *mä oon niin ronkeli ei mulle taho kelvata* (H009KU3) mikä tahansa kuulokoje. Hän tarkentaa, että kuulokojeen valinnassa hänelle oli tärkeää kuulokojeen pieni koko. Kuulokoje ei saanut olla paksu, koska Juhon kerronnan mukaan se olisi häirinnyt häntä töissä. Täten katson Juhon asettavan ehdon kojeen käytölle. Tälläkin käynnillä Juho tuo esille asiantuntemustaan kuulokojeiden käyttöön liittyen: *kyllä mun mielest (vaimennustoiminto) ihan hyvä koska, tosiaan on tilanteita jossa, sen tavallaan toimia pikkusen vaimentimena, eihän se paljon vaimenna mutta et tulppa korvas kuitenkin.* (H009KU3) Puheenvuorossaan Juho tuo esille, miten kuulokojeen vahvistukseen liittyvillä säädöillä on merkitystä kuulokojeen käytöstä hyötymiselle. Juho kuvaa seuraavalla tavalla, miten hän on kokenut hyötyvänsä kuulokojeesta tähän mennessä.

Aineisto-ote 3. Vastanottavainen, kolmas kuulokeskuskäynti, (H009KU3)

K: mites niissä tilanteissa kun oli, (.) ne että työpaikan kahvihuoneessa on hankalaa niinku, se, (.) ilman kojeita ennen kun näitä sovitettiin ni meni, semmoseks yleiseks hälyks ja teki mieli lähteä pois. (.) onks siihen tullu näistä apua. (1.0)

J: nohh, (1.0) **mää olen säätäny vähän pienemmälle** tota, **voimakkuutta kyllä**, kahvihuoneessa. (3.0)

K: mut onko helpompi olla, onko helpompi seurata keskustelua vai, (.) onko se ihan se ja sama, (.) tai onko se huonompi sanotaanko näin. (.) krhmm

J: no **mä en oo sitä sillai niinku oikeen ajatellu.** (2.0) **mut sanosin kyl melkeen** näin että, (.) **joskus aikasemmin sielt täyty lähtee pois ja nyt ei oo tarvinnu lähtee pois** että.

K: nii. nii.

J: ehkä se on se että **mä voin vähän säätää kojetta tai valita sen hälyasennon.**

K: nii. (1.5) eli o- on kuitenkin hyötty. (.) eh

J: **mä- mä uskon niin että on vähän hyötyä ollu.**

Kerronnassaan Juho myöntää, että kuulokojeen käytöstä hyötymistä auttaa hänen mahdollisuutensa säätää kuulokojetta. Kojesta hyötyminen tähän mennessä ei ole Juhon kerronnan mukaan ollut kuitenkaan kovinkaan suurta, eikä täysin itsestään selvää. Juhon puheenvuorossa on luettavissa epävarmuutta, kun hän arvioi kuulokojeen tuoma apua kommunikointitilanteisiin. Kerronta sisältää

varauksia, kun hän vertaa selviytymistään kojeen avulla kuulemisen kannalta haastavissa vuorovaikutustilanteissa aikaan ennen kojeen käyttöä. Hän myöntää, että ei ole asiaa vielä ajatellut tästä näkökulmasta, mutta aavistelee, että koska hänen ei ole nyt tarvinnut lähteä pois sosiaalisesta tilanteesta, kojeen käytöstä on ollut hyötyä. Ennen hänen täytyi lähteä sosiaalisista tilanteista pois. Juhon kojeen käytöstä hyötymistä värittää luottamus ainakin vähäiseen kojeen tuomaan apuun, kun hän toteaa, että *mä uskon että on vähän hyötyä ollu.*

Juho arvioi kolmannella kuulokeskuskäynnillä kuulontutkijan kanssa vielä kuulokojeen ulkonäköä ja sen näkyvyyttä. Kuulontutkijan kehuessa, miten tyylikkää ja hillityn himmeät kuulokojeet ovat, Juho toteaa, että *sun kolleegas sano et ei niitä juurikaan huomaa (---) tietysti jos ois vielä pikkusen pitemmät hiukset tuos kohtaa ni sit ei ollenkaa, mut ee- emmää rupee sen takia mitään et, kasvattalemaan.* (H009KU3) Juhon kerronnassa korostuu kojeen positiivisten piirteiden arviointi. Vaikka hän myöntää, että koje olisi mahdollista piilottaa hieman pidempien hiusten taakse, hän kuitenkin kieltää, että alkaisi hiuksiaan kasvattaa. Juho jatkaa samalla käynnillä kojeen käytön myönteistä arviointia.

Aineisto-ote 4. Erilaisuuden haastaja minimoimalla, kolmas kuulokeskuskäynti, (H009KU3)

K: mites tuol, tän työpaikan ulkopuolella ni, onks kukaa huomannu että sulla on kojeet.

J: no kyllä hh, se on jännä että tää ihminen ei maininnu sitä, (.) **sitte kun mä otin asian esille ni hän sanoi et kyllä hän ne huomaa.** (hymyilee)

K: just joo, **ei tohtinu sanoo.**

J: **ei niinku, ei kuitenkaan enempää puuttunu siihen** et, ensimmäisenä sano et hei sul on kojeet. heh

K: joo.

J: **voi olla että ihan, (1.0) useemmat ihmiset ei edes huomaa.**

K: ei varmaankaan huomaa tuolla jos ei ihan,

J: lähe esittelemään.

Juho pohtii kerronnassaan syitä sille, miksi kuulokojeen käytöstä ei puhuta suoraan, vaikka ne huomataan. Juho myöntää kuulontutkijan ehdotuksen, että syynä saattaa olla se, että kojeen käytöstä ei *tohdita* puhua. Hän lisää kuitenkin syyksi myös sen, että kuulokojetta ei välttämättä edes huomata korvassa: *voi olla että ihan, useemmat ihmiset ei edes huomaa.* Täten Juhon odotukseksi voidaan päätellä se, että muut ihmiset eivät huomaa hänen käyttävän kuulokojetta. Mielenkiintoista kuitenkin on, että kuulokojeen huomaamattomuuden oletuksesta huolimatta Juho kertoo muille sosiaalisissa tilanteissa käyttävänsä kojeita. Katson Juhon kyseenalaistavan kojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden ja

korostavan sen käyttöä normaalina asiana, josta voidaan kertoa muillekin. Lisäksi kerronnassa välittyy jälleen kojeen positiivisten piireiden, huomaamattomuuden, korostaminen, samoin kuin jo ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä.

Myös haastattelutilanteessa kahden ja puolen kuukauden kuluttua kuulokojeen saamisesta, Juho ja haastattelija keskustelevat kuulokojeen ulkonäöstä. Vaikka Juho kuulokeskuksella toi esiin, että kuulokojeen huomaamattomuus oli hänelle tärkeä kriteeri kojeen valinnassa, ja vaikka hän olettaa etteivät muut huomaa hänen käyttävän kuulokojetta, hän kiistää haastattelutilanteessa, että kuulokojetta pitäisi piilotella. Hän toteaa, että *no se on aika huomaamaton että en mä ainakaan yhtään niinku kärsi siitä että jos nyt joku keksii sen niin siitä vaan, et mulla ei tuu mieleenkään et mun täytyis niinku yrittää kätkeä sitä, kyllä mä liikun ihan mielelläni tän kanssa ja mielelläni hyödyn sen mitä tästä saa irti.* (H009HA) Juhon kuulokojeen ongelmallisuuden kieltävä puheenvuoro ilmentää kojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden haastamista. Juho tuo itseään esille ihmisenä, jota ei haittaa jos muut keksivät hänen käyttävän kuulokojetta. Jotkut saattavat kuitenkin kärsiä kuulokojeen käytöstä tai yrittää kätkeä sitä. Erottaakseen itsensä kuulokojeen *kätkijöiden* ryhmästä, Juho kertoo käyttävänsä kojetta avoimesti ja hyötyvänsä siitä sen mitä pystyy. Mielenkiintoista on, että käyttäkö Juho kojetta avoimesti kuitenkin vain niin kauan kuin hän käyttää huomaamatonta kojetta. Juho jatkaa myönteistä asennoitumista ilmentävässä kerronnassaan, miten ennen kuulokojeista kärsittiin, mutta nykyään tilanne on toinen.

Aineisto-ote 5. Erilaisuuden haastaja minimoimalla, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H009HA)

H: Mitään semmosta, ystävät jotka tietää siitä kuulokojeesta niin ei, ette oo huomannut että siinä nyt ois sitte..(=ystävät olisivat suhtautuneet eri tavalla)

J: No ei oo kukaan sanonu mitään semmosta. Siis vois kuvitella että jos joku ihminen esimerkiksi saa kuulokojeen niin joku vois suhtautua siihen jotenkin, **mikä vamma se on, mutta mun tapauksessa kun tää vamma nyt ei oo kauheen suuri.** Mut et myöskin täytyy niinku huomioida se että nykyään **tämmönen on aika yleinen** että tuntee **tämmösiä kuuskymppisiä** ihmisiä niin yllättävän monella on, ja miehillä myöskin, tai useimmat niistä on kyllä miehiä. Se vaan kertoo siitä että kyse on niinku pitkästi monen kohalla **ikähuonokuuloisuudesta** ja se että se on niinku semmonen **asia joka tänä päivänä hyväksytään ja halutaan asiaa auttaa, kojeilla** kun tiedetään että tämmönen on mahdollista että **ennen varmaan niinku oltiin sillä lailla arempia ettei haluttu sitä kojetta** ja mieluummin **kärsittiin siitä vaivasta, nyt otetaan se koje ja annetaan sen näkyä ja hyödytään siitä.** Tilanne muuttuu.

H: Ettei sitä tarvii häpeillä enää sitten.

J: Nii, että kun se on niinku siellä monella jo niin mikäs se, se **on niinku silmälasit** tai joku muu vastaava

Juho aloittaa puheenvuoronsa kertomalla muiden mahdollisesta suhtautumistavasta hänen kuulokojeen käyttöönsä. Hän erottaa itsensä vammaisen ryhmästä ja korostaa lievää kuulon alenemaansa, joka ei ole hänen mielestään *kauheen suuri*. Tulkitsen Juhon kyseenalaistavan kuulokojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden poikkeavuutena. Kuulokojeen käyttö ei tarkoita vammaisuutta vaan sitä voidaan käyttää myös silloin, kun kuulon alenema on lievä. Tulkintaani kojeen erilaisuuden haastamisesta tukee Juhon puheenvuoro, jossa hän korostaa kuulokojeen käytön normaaliutta. Hän kuvaa itseään kuusikymppiseksi mieheksi, jonka kohdalla ikähuonokuuloisuus on *aika yleinen* ja *niinku semmonen asia joka tänä päivänä hyväksytään ja halutaan asiaa auttaa, kojeilla*. Positiointiaan Juho perustelee asenneilmapiirin muuttumisella eli sillä, että kuulokojeen käyttö kuulemisen apuvälineenä on nykyään yleistä, se hyväksytään ja sen käyttöön ollaan motivoituneita. Lisäksi Juho vertaa nykyistä aikaa menneeseen. Ennen saatettiin olla *sillä lailla arempia ettei haluttu sitä kojetta ja mieluummin kärsittiin siitä vaivasta*, kun nykyään kojeen annetaan *näkyä ja hyödytään siitä*. Juho arvioi kojeen positiivisia puolia vertaamalla kuulokojeen käyttöä niinkin tavalliseen asiaan kuin silmälasien käyttöön.

Juhon kerronta edellisessä otteessa viestii siitä, että samoin kuin muut ihmiset käyttävät kuulokojetta avoimesti ja hyötyvät siitä, hänkin on hyötynyt sen käytöstä. Hän arvioi jo tottuneensa kuulokojeen käyttöön hyvin: *ei tavallaan oo semmosta tottumisvaikeutta ainakaan et se menee vähän niinku itestään. Eikä näitä niinku huomaa yhtään kun ne on nyt tässä käytössä niin et ne oiskaan. Tavallaan niinku niin tottunut että pitää mieltii onks ne siellä, kokeilla, on se siellä*. (H009HA) Kerronta ilmentää myönteistä asennoitumista kojeen käyttöön. Kaikkiin Juhon kuulokojeen käytölle asettamiinsa odotuksiin kuulokoje ei ole kuitenkaan tähän mennessä vastannut. Kojeen vahvistaman äänen vääristymän seurauksesta kojeen käytöstä on ollut Juhon työssä tähän mennessä hyötymisen sijaan enemmän haittaa: *nyt on ollu enempikin melkeen haittaa koska se, mikä äänen vääristymä siitä seuraa niin... kun sen tietää niin sen hyväksyy ja uskoo et se on tilapäinen häiriö niin viis siitä mut että pysyvää siitä ei saa tulla, sit se häirittee liikaa*. (H009HA) Kerronnassaan Juho tuo esille kojeen käyttöön liittyviä negatiivisia puolia. Hän kertoo kuitenkin luottavansa kojeen säätöihin ja sen myötä mahdollisuuteensa hyötyä sen käytöstä. Samalla tavoin niin myönteistä kuin kielteistä asennoitumistaan Juho ilmaisee, kun hän kertoo kojeen käyttöönoton vaikutuksesta sosiaalisissa tilanteissa.

Aineisto-ote 6. Neuvottelija, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H009HA)

H: No koetko sä että tää kuulokoje ois jollain tavalla vaikuttanu sit ihan päivittäiseen aktiivisuuteen? Onko helpompi ehkä keskustella ihmisten kanssa tai vastaavaa.. Mennä sinne kahvihuoneeseen?

J: No **en mä oikeesti usko et se on siihen vaikuttanut**, mutta nyt kun ne tietää asian niin **ne ehkä osaa suhtautuakin minuun vähän eri lailla. Ne ottaa sen huomioon**, totta kai kun on alan ihmisiä niin että ahaa, **tällä on koje ja tää on huonokuuloinen kenties** heidän mielestään niinku onkin, ni tota **ehkä sitten esittävätkin asiansa selkeämmin. Mut edelleenkin täytyy kysellä, mutta ainahan se ei johdu minusta et mun täytyy kysellä vaan siitä vastapuolestakin voi, mutisevat miten sattuu.**

Kun kuulokeskuksella Juho kertoi hyötyneensä kuulokojeen käytöstä muun muassa työpaikan kahvihuonetilanteissa, hän kieltää nyt, että kojeen käytöllä olisi ollut siihen minkäänlaista vaikutusta. Kuulokojeen käytöstä huolimatta Juho ei saa selvää muiden puheesta haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Tieto siitä, että hänen kollegansa tietävät hänen käyttävän kuulokojetta lisää Juhon odotuksia siitä, että kuulokojeesta saattaisi olla jatkossa hyötyä hänelle näissä tilanteissa: *ne ehkä osaa suhtautuakin minuun vähän eri lailla. Ne ottaa sen huomioon, (---) täällä on koje, (---) ni tota ehkä sitten esittävätkin asiansa selkeämmin.* Jotta Juhon olisi mahdollista kuulla kojeen avulla paremmin, hän edellyttää, että muut ottaisivat hänet paremmin huomioon sosiaalisissa tilanteissa. Katson hänen asettavan ehdon kojeen käytöstä hyötymiselle, kun hän esittää, että hän kuulisi paremmin jos muut puhuisivat selvemmin. Vaikka kojeen käyttöön liittyy myös ongelmia, eikä kojeen vahvistamasta äänestä aina saa selvää, Juhon kerronnasta on kuitenkin pääteltävissä, että tiettyjen odotusten täytyessä siitä voisi olla hänelle hyötyä.

Aineisto-ote 7. Vastaanottavainen, haastattelu 2,5 kk sovituksen jälkeen, (H009HA)

H: Luuletteko että sieltä tulee kumpiakkin, positiivisia sekä negatiivisia asioita näihin kojeisiin liittyen?

J: Lähinnä uskon et ne on positiivisia (---) Siis kun kojetta voi.. ensinnäkin lisään **että kun kojetta voi itse sitten vielä säätää, vaimentaa, laittaa sitä ohjelmaa, näitä tehdä niin miksei sitä vois tyytyä, ne voi jopa vaimentaa koko kojeen**, eli tavallaan niinku kaukosäätimellä pistää kiinni jos nyt jostain syystä on niin kauhee hulina ympärillä ettei halua kuulla eikä saa mitään selvää. Mut mä uskoisin et **näillä tempuilla ni pitäis olla aika tyytyväinen. Mä luotan siihen että tästä on jatkossa apua ja kuka nyt voi sanoa että on mihinkään koskaan täysin tyytyväinen mutta niinku pääsääntöisesti kuitenkin positiivinen asia, et en ois valmis luopumaan näistä.**

Juho kyseenalaistaa kerronnassaan, miksi ihmiset eivät **voi** olla tyytyväisiä kuulokojeen käyttöön, kun se mahdollistaa hyvin monipuoliset säädöt ja kuulokojeen käyttäjä voi itse päättää sen käytöstä. Hän korostaa, että kuulokojeen käyttöä on mahdollista itse hallita, jopa enemmän kuin mitä hän oli odottanut. Näiden perusteluidensa johdosta Juho arvioi, että kojeen käyttöön **pitäisi** olla **aika tyytyväinen**. Kuitenkin käyttämällä konditionaalia Juhon puheesta heijastuu epävarmuus ja ehdollisuus.

Vaikka kojeen käyttöön pitäisi olla tyytyväinen, näin on harvoin asian laita. Puheesta on pääteltävissä, että myös Juhon tyytyväisyys kuulokojeen käyttöön on epävarmaa. Tulkintaani tukee Juhon toteamus siitä, että *kuka nyt voi sanoa että on mihinkään koskaan täysin tyytyväinen*. Tästä huolimatta Juho uskoo, että kojeesta on *jatkossa apua*, vaikka siitä ei vielä välttämättä ole. Huolimatta siitä, että Juho ei ole täysin tyytyväinen kojeen käyttöön, hän ei ole valmis luopumaan kojeesta, vaan uskoo hyötyvänsä sen käytöstä.

Haastattelun aikana Juho tuo vielä esille tietämystään siitä, millaisissa tilanteissa hän kuulokojetta tarvitsee. Esimerkiksi, kun hän keskustelelee yhden ihmisen kanssa, hän kuulee ihan hyvin: *jos niinku, niinku periaatteessa tapaa vaan yhtä ihmistä niin silloin en tartte kojetta koska ei oo mitään vaikeuksia* (H009HA). Lomalla ollessaan Juho ei myöskään tarvitse kojetta: *osittain siitä syystä että niissä olosuhteissa missä olin niin en tarvii. Ehkä, ehkä se suurin syy just minkä takia en tarvii ni tein paljon semmosta kaikkee mökillä ollessani jossa on.. ajoin leikkuria, pienempää ruohonleikkuria, kaikennäkösiä koneita ni ei silloin tarvii kuulokojeita. (---) Myöskin kun pärjään ilmankin niin, kyl mä sitä vähän pidin, mutta vähän siitä ajasta.* (H009HA) Juho kertoo käyttävänsä kuulokojeita tilanteen mukaan ja tietää tulevansa toimeen myös ilman niitä. Kerronta ilmentää oman elämänsä asiantuntijaksi positiointia.

Kuvio 4: Juhon kuntoutumispolku

Kuntoutumisprosessin alussa Juho näytti asennoituvan myönteisesti kuulokojeen vastaanottamiseen. Hänen asennoitumisestaan kuvaavat vastaanottavaisen, erilaisuuden haastajan ja oman elämänsä asiantuntijan positiot. Kuulokojeen valintatilanteessa Juho kertoi olevansa valmis kahden kojeen käyttämiseen ja arvioi kojeen ulkonäköä positiiviseen sävyyn. Hän toi esille asiantuntemustaan kuulonsa ja kojeen käyttöön liittyen. Myönteinen asennoituminen jatkui toisella kuulokeskuskäynnillä. Kolmannella kuulokeskuskäynnillä Juho kertoi testanneensa kojeita jo vapaa-ajallaan ja hyötynensä niiden käytöstä. Tällä käynnillä Juhon kerronnassa ilmeni myös ristiriitaista, niin myönteistä kuin kielteistä asennoitumista kojeen käyttöä kohtaan neuvottelijan positiossa. Juho oli vaihtanut kojeet huomaamattomampiin, mutta haastoi ajatuksen, että kojeita pitäisi kätkeä. Haastattelutilanteessa asennoituminen pysyi samankaltaisena kuin viimeisellä kuulokeskuskäynnillä. Juhon kerronnassa korostui kojeen käytön myönteinen arviointi, mutta myös siihen liittyviä ongelmia tuotiin esille. Juho toi kuulokojeen käyttöä esille yhtä tavallisena asiana kuin silmälasien käyttöä. Hän kertoi tottuneensa kojeiden käyttöön nopeasti, mutta käyttöön oli liittynyt myös ongelmia, eikä se täysin vastannut Juhon odotuksia. Prosessin edetessä haastattelutilanteeseen Juho ei arvioinut kojeen käytöstä hyötymistään yhtä myönteisesti. Tästä huolimatta hän toi esille luottamustaan kuulokojeiden käytön suhteen ja arvioi käyttävänsä kojetta jatkossa tarpeellisiksi katsomissaan tilanteissa.

6.5. Maijan tarina

Tietysti mä toivon et mä en tarttis tätä, mutta ei se kyllä mua haittaakaan jos siitä hyötyä vielä on..

56 -vuotias Maija työskentelee terveydenhuoltoalalla. Ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä selviää, että Maijan kuulon aleneman taustalla mahdollisesti olevaa otoskleroosidiagnoosia eli sisäkorvan sairautta tutkitaan vielä ja pohditaan leikkaushoidon mahdollisuutta. Tästä huolimatta kuulokojeen käytöstä saattaa olla hänelle hyötyä, jonka vuoksi hän saa kuulokojeen käyttöönsä. Ensimmäisellä kuulokeskuskäynnillä kuulontutkija ehdottaa, että Maijan kuulon alenemaan sopisi kahden kuulokojeen käyttäminen.

Aineisto-ote 1.Varautunut, ensimmäinen kuulokeskuskäynti, (T031KU1)

K: N, joo kyl tähän (.) molempiin, korviin vois kuulokojeen laittaa

M: **molempiin**

K: niin. Nykyään, aika paljon suositaan sitä että molemmissa olis

M: **mm, m**

K: mutta, jos, e (.) se on vaan, jos susta itestä tuntuu

M: ---

K: niin, alotettas toiseen h,

M: **mm,**

K: sekin on mahdollista

M: mm, **niin sitä stereokuuloo ei saa sitte yhdellä kojeella**

K: ei (---)

M: no **mä oon tähä asti asennoitunu sillä lailla että olis yks koje**

K: njoo

M: **mutta, että se on niinku uus tieto että vois olla kaks**

K: joo ja nyt sitä vasta, on niinku vähän niinku ajateltu tai sanotaan et meillä on lupa laittaa enemmän

M: mm

K: tätä kahta kojetta että

Maija antaa minimipalautteita kuulontutkijan ehdottaessa kahden kuulokojeen käyttämisestä ja tiedustelee, millaisia ominaisuuksia yhteen kojeeseen on mahdollista saada. Maija näyttää epäilevän kahden kuulokojeen käyttöä ja odottaneen saavansa vain yhden kojeen käyttöön. Puheenvuoronsa jälkeen Maija toteaaakin eksplisiittisesti, että on *tähä asti asennoitunu sillä lailla että olis yks koje*. Odotustaan yhden kuulokojeen käyttämisestä Maija perustelee sillä, että hän ei ole ollut tietoinen siitä, että kahdenkin kuulokojeen käyttäminen olisi mahdollista. Kertomalla tällä tavoin katson Maijan puolustavan yhden kojeen valintaansa. Jos hän olisi tiennyt, että kahden kuulokojeen käyttäminen on mahdollista, hän olisi voinut ottaa kaksikin kojetta käyttöön. Koska hän ei ollut tästä tietoinen, hän oli valmistautunut vain yhden kojeen ottamiseen.

Kun kuulontutkija ja Maija pohtivat kumpaan korvaan kuulokoje sopisi, Maija tuo esille myöntymisensä kuulokojeen käytön suhteen *et jos tätä voi korjata kojeella niin sitä kannattaa sit käyttää* (T031KU1). Maija ja kuulontutkija sopivat, että he varaavat seuraavalle kerralle ajan kojeen sovitukseen ja lääkäriajan, jolloin korvan leikkausta vielä pohditaan. Toisella kerralla kuulokeskuksella Maija näytti kuitenkin yllättyneeltä, että hän saa kuulokojeen käyttöönsä. Hän kertoo olettaneensa, että nyt tutkitaan hänen otoskleroosidiagnoosia eikä soviteta kojetta.

Aineisto-ote 2. Tyytyjä ja varautunut, toinen kuulokeskuskäynti, (T031KU2)

K: no nii ja kuulolaitetta sitte

M: **niin kai sitte**

K: mm tätä varmaan näytettiin viime kerralla tätä kuulolaitetta? näytet, käytiinkö tätä läpi yhtään

M: **ei**

K: joo elikkä tässä otettiin viimekstää, kor, malli korvasta elikkä sinne tulee tää korvakappale?

M: **kyllä nää on mulle vanhastaan tuttuja vähä**

K: on vähä tuttuja

M: mm

K: joo

M: **mutta sitä mä en tienny että se tehään se kato ku mulla (on) nyt se lääkäri**

K: ni

M: tota, yheltä

K: joo,

M: **ja ku siin oli se et otoskleroosi epäily**

K: niin

M: **mut tietysti voihan sitä korjata kojeellaki sitä otoskleroosia**

Edellisessä aineisto-otteessa Maijan kerronta ilmentää kielteistä asennoitumista kuulokojeen saamiseen. Kuulontutkijan toteamukseen kuulokojeen sovittamisesta, Maija näyttää tyytyvän: *niin kai sitte*. Maijan puheenvuoro on tulkittavissa varauksellisena myöntymisenä kuulontutkijan ehdotukseen kojeen sovittamisesta. Jos muita vaihtoehtoja ei ole, niin Maijalla ei ole muuta mahdollisuutta kuin tyytyä tilanteeseen. Kuulontutkijan esitellessä kuulokojeita Maija vaihtaa puheenaiheen siihen, miten hän ei ollut odottanut saavansa kuulokojetta nyt käyttöön. Hän tuo esille yllättyneensä sen sovitukselta, koska oli itse odottanut vielä päätöstä korvien mahdollisesta leikkaushoidosta. Katson Maijan tulkitsevan kuulokojeen käyttöönoton ongelmallisena ja hänen odotustensa vastaiselta. Selvitäkseen tilanteesta Maija myöntyy kuulontutkijan ehdotukseen kuulokojeen sovittamisesta ja ilmaisee passiivista vastarintaa: *mut tietysti voihan sitä korjata kojeellaki sitä otoskleroosia*. Puheenvuorosta voidaan päätellä, ettei hän ollut pitänyt kuulokojeen käyttämistä ensisijaisena hoitomuotona kuulon alenemaansa, vaan hän tyytyi saamaansa hoitomuotoon.

Kun kuulontutkija esittelee Maijalle kuulokojetta, Maija jatkaa sen saamisen ihmettelyä ja tuo esille epäilynsä siitä, että hän ei ole saanut valita millaisen kojeen haluaa: *kysyttekö tuota, minkä näkösen kojeen halu-, minkä värisen kojeen haluaa, kysyttiinkö multa sitä tiedäksää, kun en mä siitä ees tienny että mulle niinku nyt tuli se koje, tällä istumalla (...) tai en minä muista mutta ei mun mie-, täällä (...) (kun) mä en, mun mielestä me ei puhuttu siis ollenkaan muusta ku että nyt arvioidaan se otoskleroosi, mä ihmettelinki et miks nyt on kuulontutkija-aika (...) ehe, vai onko mulle ittelleni vaan jääny päällimmäiseks se et jos siihen voi kirurgi, sesti vaikuttaa (jotenki)*. (T031KU2) Puheenvuorossaan Maija välittää edelleen kielteistä suhtautumista kojeen käyttöön. Hän korostaa ihmetystään kojeen saamisesta toistoin ja kielloin, mikä merkitsee tapahtuneen olleen hänen odotusten vastaista. Maija

näyttää olettaneen, että jos hänen kuulon alenemaansa voidaan parantaa kirurgisesti, hän ei tarvitse kuulokojetta.

Kun Maija sovittaa kuulokojetta ensimmäisen kerran, hän toteaa, että kojeen vahvistama äänimaailma tuntuu *iha hirveen erilaiselta* (T031KU2). Kun kuulokojeen vahvistamat äänet on saatu säädettyä, Maija toteaa että kojeen tuottamiin uusiin ääniin on vain totuttava tai ainakin kokeiltava, jos siihen tottuisi: *se taitaa että oli vaan että siihen pitää tottua, tai että voi kokeilla että tottuuko* (T031KU2). Puheenvuorossa ilmenee odotus siitä, että kojeeseen tottuminen on välttämätöntä ja epävarmaa, mutta Maija on valmis kuitenkin kokeilemaan sen käyttöä. Epäily kojeen käyttöön totumisesta ilmenee myös silloin, kun Maija on lähdössä kuulokeskukselta.

Aineisto-ote 3. Neuvottelija ja tyytyjä, toinen kuulokeskuskäynti, (T031KU2)

K: vahvistus nyt tähän muutetaan sitä ens kerralla sitte (---)

M: **tulekohan tästä pää kipeäksi he he siis ylipäätänsä tästä kojeen**

K: kuulolaitteesta

M: **ensimmäisestä päivistä nii**

K: niin tietenki se oudolta tuntuu

M: m, nii, jhoo, **kaikkeen tottuu, rillit, uudet rillitki on aina niin kummalliset alussa**

Aineisto-otteessa Maija pohtii naurahduksen säästämänä kojeen käyttöönoton seurauksia. Kysymys viestii kojeen vahvistamien äänten tuottamien ongelmien ennakoinnista ja vaikeudesta tottua niihin ensimmäisten päivien ajan. Päänsäryn pohtiminen kuulokojeen käytön seurauksena voidaan tulkita kuulokojeiden tuoman hyödyn epäilynä. Kuitenkin aineisto-otteen loppupuolella Maija korostaa toistoin kuulokojeen käyttöön tottumisen mahdollisuutta sen sijaan, että korostaisi epäilyään kuulokojeen käyttöön tottumisen suhteen. Niin kuin silmälaseihin, myös kuulokojeeseen todennäköisesti tottuu huolimatta siitä, että niiden molempien käyttö saattaa tuntua aluksi oudolta. Maijan kerrontaa ilmentää kuitenkin tyytyminen kojeiden käyttöön. Vaikka koje Maijan kerronnan mukaan tuntuu alkuun oudolta, hän pitää siihen tottumista mahdollisena, siten kuin *kaikkeen* muuhunkin tottumista. Hän ei pidä omaa panostaan kuitenkaan merkittävänä kojeen käyttöön tottumista edistävänä tekijänä.

Kahdeksan kuukauden kuluttua Maija kertoo haastattelutilanteessa, että hän oli päässyt leikkaushoitoon otoskleroosidiagnoosin vuoksi. Leikkauksesta on kulunut noin kuukausi, eikä vielä ole varmaa

tarvitseeko Maijan käyttää kuulokojetta jatkossa. Tähän mennessä Maija kertoo kuitenkin, että hän on käyttänyt kojetta aktiivisesti ja tottunut nopeasti sen käyttämiseen.

Aineisto-ote 4. Neuvottelija, haastattelu 8 kk sovituksen jälkeen, (T031HA)

H: mitä kaikkee tässä on matkan varrella tapahtunu

M: (---) **ei niinku yhtään en mä tienny et mulla on se koje korvassa,ei ei se ollenkaan oirehtinu niinku mä luulin että se joskus vingahtelis tai .hh, huutais suora(h)a huutoo** mutta .hh, niin et eikä se painanu ei se, **siis ei mitään**

H: oliks sillä sitte tota siihen kuulemiseen mitään vaikutusta

M: noo oli tietysis tilanteissa semmosissa **jus-just niissä hankalis tilanteis mikkä oli ollu niitä huovaikeita ku-kuultavia, .hh mutta tota mm ei se nyt mikään ihan selvä ratkasu siihen oo et ei se niinku kaikkea palauttanu**, että semmonen **tuntu ihmeelliseltä** että ku hh. tosta nurkan takaa Millan huoneesta **mä kuulin et siellä puhutaan ja jotaki niinku että mitäki siellä puhutaan (---) se oli ihme.**

Kuvailemalla kuulokojeen käyttämistä kieltojen ja toistojen kautta Maija korostaa kojeen käytön ongelmattomuutta. Toisin kuin Maija oli mahdollisesti odottanut, kuulokojeen käyttäminen ei ollutkaan epämiellyttävää, kun se ei vahvistanut ääniä siten kuin hän oli olettanut. Kuulokojeen käytöstä oli apua Maijan kokemissa haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Kuitenkaan koje ei vastannut kaikkiin Maijan sille asettamiinsa odotuksiin. Kuulokoje ei palauttanut kaikkia menetettyjä ääniä takaisin. Maija tuo puheenvuorossaan esille niin kojeen käyttöön liittyviä hyviä puolia, mutta myös huonoja puolia. Tällöin hänen kerronnastaan voidaan päätellä niin myönteistä kuin kielteistä asennoitumista kojeen käyttöön. Kuulokoje ei palauttanut kaikkia ääniä takaisin, mutta silti Maija kertoo hyötyvänsä sen käytöstä. Sen lisäksi, että hän kuuli puheen, hän kuuli myös mitä puhutaan. Maija kuvaa kokemustaan *ihmeelliseksi*. Odotuksistaan kuulokojetta kohtaan ja kuulokojeen saamisesta Maija kertoo seuraavalla tavalla.

Aineisto-ote 5. Erilaisuuden haastaja minimoimalla ja varautunut, haastattelu 8 kk sovituksen jälkeen, (T031HA)

H: minkälaiset ennakko-ole-odotukset sulla oli tost kuulokojesta ja sen käytöstä

M: no tota hmm siis **mähän olin ihan ne oli tuttuja mulle**, että sen takiaki se oli niinku ihan, **e-ei mitään mikään järkytys** että se kojeen käyttöönotto

H: mm

M: hhhh ja ja sitte tota mä en niinku: no no siis se **ei mua niinku hirvittäny yhtään** se ja sit mut sit mä odotin niinku että se ratkasis kaikki kuulo-ongelmat mut ei se sitä sitte ihan tehnykkään (---) ja mulle kyllä ehdotettiin sitä että tota mä voisin et nykyisin laitetaan kuulokojeet molempiin korviin mutta mä en sitte oikeen siitä innostunu kumminkaan ku mä aattelin et otetaan nyt yks että niinku **ohan se nyt**

kamalaa jos molemmis korvissa on kojeet (molemmat nauravat) **siinä tuli meikäläisenki raja vastaan**

H: joo

M: ja sitten se että (.) se oli jotenki pienempi juttu **helpompi niinku vastaanottaa se yks koje nyt näin aluksi**

Sen sijaan, että Maija alkaisi eritellä odotuksiaan kuulokojeen käytön suhteen, hän kieltää kuulokojeen käyttöönoton haastavuuden, koska kojeet olivat hänelle tuttuja jo entuudestaan. Hän erottaa puheessaan toisistaan sen, että häntä kuulokojeen käyttö ei hirvitä, mutta muita se mahdollisesti saattaisi *hirvittää*. Maija jatkaa puheenvuoroaan, että hänelle oli kuulokeskuksella ehdotettu kahden kuulokojeen käyttöä, mutta hän oli päättänyt ottaa vain yhden kojeen. Pääöstään Maija perustelee sillä, että **ohan se nyt kamalaa jos molemmis korvissa on kojeet** ja että **siinä tuli meikäläisenki raja vastaan**. Puheenvuorossaan Maija arvioi kahden kojeen käytön selkeästi ongelmaksi. Kerronta näyttää olevan ristiriidassa hänen aiemman puheenvuoronsa kanssa, jossa hän kielsi kuulokojeen käyttöönoton haasteellisuuden. Tulkintani mukaan Maija oli valmistautunut yhden kuulokojeen käyttämiseen ja se ei ollut hänestä kamalaa. Kahden kojeen käyttämisen hän näki sen sijaan ongelmallisena mahdollisesti siksi, ettei ollut valmistautunut siihen. Mielenkiintoista on, että haastattelutilanteessa Maija tuo esille suoraan, että kahden kojeen käyttäminen olisi kamalaa, kun taas kuulokeskuksella hän perusteli valintaansa yhden kojeen ottamisesta sillä, ettei hän tiennyt kahden kojeen käyttämisen olevan mahdollista.

Yhden kuulokojeen valitseminen kahden sijaan saattaa liittyä jollain tavalla Maijan toiveeseen käyttää mahdollisimman huomaamatonta kuulokojetta. Maijan kertoessa asennoitumisestaan kuulokojeen käyttöön suhteessa muiden käsityksiin siitä, hän asettuu haastamaan kuulokojeisiin liittyvät negatiiviset käsitykset.

Aineisto-ote 6. Erilaisuuden haastaja korostamalla ja neuvottelija, haastattelu 8 kk sovituksen jälkeen, (T031HA)

H: mitä sä arvioisit millanen se asenneympäristö nyt sitte tällä hetkellä on (4.0)

M: no sen asenneympäristö on **viisainta rakentaa ihan oma päänsä sellasena ku haluaa** että (.) mää **mulle on ihan se ja sama että (.) jos mä kerran jotain tommosta välinettä tarvin niin se on ihan sama mikä se sitte** .hh (.) piut paut asenneympäristölle et se (.) **ittestä se on kiinni ja ittestä se lähtee**. hh mut että kyllähän mullaki niinku pi:tkä koulutus siihen on ollu (.) että kyllä mä oon niinku .hh se että **se on tuttu** (.) siis onhan se (.) **paljon vieraampi laite ihmisille on tämä kuin silmälasit**

H: mm niin

M: ja se sitte seki vielä että **ku ei se näy**, hel-moni ainaki sano et onko näytä.hh (.) vaik on tukka tälleen kiinni et se ei sitä ei niin huomaa jossei se oo tommonen (.) kau(h)nis niinku

H: nii

M: sulla noi rillit

H: n(h)ii että korostetaanko sitä vai häivytetäänkö sitä tota

M: nii nii.hh siinä mielessä ois voinu vielä vaikka ottaa sen (retuliininki) mutta **mää ny kumminki otin t(h)on vähä vähän vähemmän näkyvän**

Muiden mielipiteistä piittaamattoman kerronnan kautta Maija pyrkii esiintymään *viisaana* ja *itsenäisenä*, omien tarpeiden mukaan kuulokojetta käyttävänä. Puheenvuorossaan Maija tuo esille, että hän ei ole kiinnostunut muiden ihmisten mielipiteistä kuulokojeen käyttöön liittyen, vaan hän muodostaa siitä oman mielipiteen. Erottautumalla niistä, jotka välittävät toisten mielipiteistä, Maija korostaa omaa erilaisuuttaan suhteessa heihin. Samalla hän haastaa kuulokojeen käyttöön liittyvän ongelmallisuuden. Toisin kuin Maija pyrki minimoimaan kuulokojeen erilaisuutta ja painottaisi sen tavallisuutta, hän ikään kuin hyökkää tässä aineisto-otteessa muiden käsityksiä ja odotuksia vastaan kuulokojeen käytöstä ja asettaa itsensä heidän yläpuolelleen. Maijan odotuksena saattaa olla se, että yleisesti mielipiteitä kuulokojeen käytöstä ei muodosteta itsenäisesti ja kuulokojeen käyttö ei ole ihmisille *ihan sama*, jos heillä on tarvetta kuulokojeen käytölle. Maija suosittelee olemaan välittämättä näistä muiden mielipiteistä kojeen käytön suhteen.

Aineisto-otteessa Maija korostaa lisäksi omaa tietämystään kuulokojeiden käyttöön liittyen. Hänelle kuulokoje on tuttu asia, mutta muille se on *paljon vieraampi laite*. Kuulokojeen vieraus ja sen huomaamattomuus saattavat olla Maijan kerronnan mukaan syynä ihmisten muodostamille asenteille kuulokojeesta. Kun Maija korostaa välinpitämättömyyttään muiden mielipiteiden suhteen kuulokojeen käyttöön liittyen, katson hänen puheenvuoronsa olevan ristiriidassa sen kanssa, kun hän kertoo valinneensa *vähemmän näkyvän* kuulokojeen. Hän kertoo, että olisi voinut valita kauniin ja näkyvämmän kojeen, mutta oli kuitenkin edellyttänyt kojeen huomaamattomuutta.

Vaikka kojeen huomaamattomuudella oli Maijalle merkitystä hänen valitessaan itselleen sopivaa kojetta, hän kertoo kuitenkin esittelevänsä sitä avoimesti sosiaalisissa tilanteissa: *mä kaikille reuhotan siitä kauheesti että ne ei sitte aattele sillä lailla et kauhee kato nyt (sil on) tommonen ku mitähän se nyt ja voiko siitä puhua* (T031HA). Maija jatkaa, että hän *reuhottaa* tällä tavalla sen vuoksi, ettei toisen osapuolen tarvitse ihmetellä asiaa. Hän korostaa sen käytön tavallisuutta ja sitä, miten siitä voidaan

yleisesti puhua: *luulen että se helpotti sitä vasta puolta sitte aina* (T031HA). Kuten näissä edellisissä aineisto-otteissa Maija esiintyy muiden mielipiteistä piittaamattomana kojeen käyttäjänä, joka reuhottaa kojeen käytöstä muille, Maija haastaa seuraavassakin esimerkissä kuulokojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden.

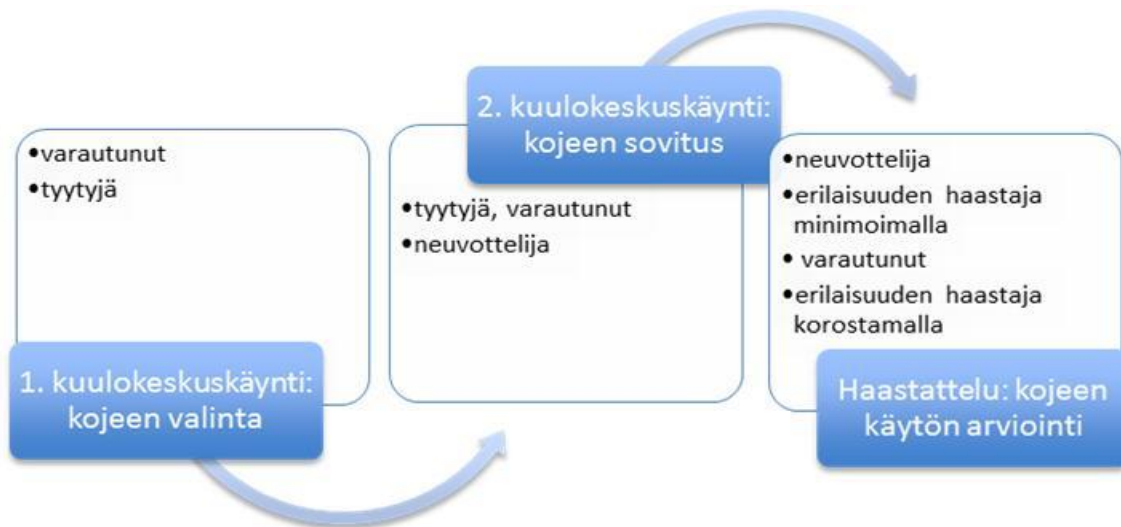
Aineisto-ote 7. Erilaisuuden haastaja korostamalla ja neuvottelija, haastattelu 8 kk sovituksen jälkeen, (T031HA)

H: hh mitä muuta sä haluaisit nyt tässä tilanteessa kertoa

M: (---) tota **mul on ollu helpompi suhtautua tähän** koska mä oon siis kuulokojeet ihan tommosina fyysisinä kapistuksina ja ja sitte myöski kuulovammasuus **on tullu tutuks työn ja henkilökohtasen elämän kautta** (1.4) että tavallaan se on kouluttanu sitä asennepuolta (---) ja sitte vielä siihen henkilökohtasiin ominaisuuksiin tai tähän kokemisen tapaan niin .hh niin tässä tapaukses ny oli hyötyä siitä että on **tämmönen vähä outolintu kaikessa** että .hh että tota niinku aa että **mielummin on ylpeä kuin .hh häpeilevä tommosen kojeen suhteen jos se kerran täytyy olla** .hh niin se on, se on hyvä puheenaihe (---) että mää oon nyt siitä onnellisessa asemassa **et mua ei tämmönen hetkauttanut eikä hetkauta vieläkään** .hh että **tietysti mä nyt toivon et mä en tarttis tätä** (.) kumminki mutta **ei se kyllä mua sitte haittaakkaan jos siitä kerran hyötyä vielä** on

Kerronnassaan Maija erottaa itsensä niistä kuulokojeen käyttäjistä, joille huonokuuloisuus ei ole tuttu asia ja jotka suhtautuvat kuulokojeen käyttöön häpeillen. Aineisto-otteessa on nähtävissä Maijan pyrkimys esittää kuulokojeen käyttöä asiana, josta voidaan olla *ylpeä* sen sijaan, että sitä tarvitsisi häpeillä. Hän perustelee erilaisuuttaan, ylpeää suhtautumistaan kojeeseen sillä, että hänen aikaisempi kokemuksensa työssä ja henkilökohtaisessa elämässä on helpottanut hänen suhtautumistaan kuulokojeeseen. Mielenkiintoista Maijan puheenvuorossa on kuitenkin hänen tapa puhua kuulokojeen käyttämisestä siten, että se olisi jotenkin pakollista, kun hänen *täytyy* sitä käyttää. Maija jatkaa puheenvuoroaan vastakkaisesta näkökulmasta esittämällä toivomuksensa siitä, ettei hänen tarvitsisi käyttää kuulokojetta. Hän korjaa kuitenkin, että ei siitä *haittaakkaan* ole, jos siitä on hänelle hyötyä. Tulkitsen Maijan puheen ristiriitaiseksi hänen aikaisemman puheenvuoronsa kanssa, jossa hän korosti ylpeää suhtautumistaan kuulokojeen käyttöön. Tulkintani mukaan Maijan kerronta ilmentää siis aluksi erilaisuuden haastajaksi positiointia, mutta muuttuu lopussa neuvottelijaksi positioitumiseen. Maijan kerronta neuvottelijan positioista ilmenee myös puheenvuorossa, jossa hän näyttää jo valmistautuneen siihen, ettei hänen todennäköisesti tarvitse käyttää kuulokojetta jatkossa: *kyllä kyllä koje kojeet on otettava sitte jos käyttöön niin tota jos tota aa sille vielä on niinku käyrän mukaan näyttää olevan tarvetta* (T031HA). Kuitenkin Maija painottaa myös valmiuttaan kojeen käyttöön, mikäli sille todetaan

tarve. Maijan ristiriitaista kerrontaa saattaa selittää se, että hänen kohdallaan kuulokojeen käyttämisen tarve on vielä epäselvää sen vuoksi, että leikkaushoidon tuloksellisuudesta ei ole vielä tietoa.

Kuvio 5: Maijan kuntoutumispolku

Maijan kerronnassa korostui kuntoutumisprosessin alussa, kuulokeskuskäynneillä varauksellinen suhtautuminen kuulokojeen käyttöön. Kojeen valinta- ja sovitustilanteessa Maijan asennoitumista ilmentävät varautuneen ja tyytyjän positiot. Maija asettui esimerkiksi vastustamaan ajatusta kahden kuulokojeen käyttämisestä ja kritisoi kojeen käytön sovitusta, koska hän ei ollut tietoinen, että hän saa kojeen sovitukseen. Hän oli odottanut lisätutkimuksia kuulon alenemansa syiden selvittämiseksi. Hän ilmaisi kuitenkin tyytymistään tilanteeseen. Sovitustilanteessa Maija asettui myös neuvottelijan positioon, kun hän toi esille epäilyään kojeen tuottamaan äänimaailmaan totumisesta. Haastattelutilanteessa, kuukausi Maijan korvien leikkauksen jälkeen Maijan kerronnassa korostuu hyvin ristiriitainen, samaan aikaan myönteinen ja kielteinen asennoituminen. Neuvottelijan positioista Maija kertoi yllättyneensä siitä, miten paljon paremmin hän kuuli kojeen avulla, mutta ei ollut kuitenkaan vakuuttunut kojeen käytöstä. Hän haastoi moneen kertaan kojeen käyttöön liittyvän erilaisuuden poikkeavuutena ja korosti itsensä erilaisuutta. Saman puheenvuoron aikana hän asettui kielteistäkin asennoitumista kuvaaviin positioihin ja kertoi esimerkiksi, miten kamalaa kahden kuulokojeen käyttäminen olisi ollut. Lisäksi hän kertoi toivovansa, ettei hänen tarvitsisi käyttää kojetta jatkossa.

7 Johtopäätökset

7.1. Positioiden vaihtelut kuntoutumisprosessin aikana

Tutkimuksessani olen tutkinut tapoja, joilla huonokuuloiset neuvottelevat identiteetistään kuulokojeen käyttöönottoprosessin aikana. Olen myös tarkastellut sitä, onko heidän asennoitumisessaan kojeen käyttöä kohtaan nähtävissä muutosta ajan kuluessa ja kontekstin vaihtuessa, mikä ilmeni heidän kerronnassaan tuottamissaan positioissa.

Aineistoa analysoidessani selvisi, että kuulokojeen käyttöönottoprosessin aikana kuntoutujat positioivat itseään kerronnassaan monella eri ulottuvuudella. Positioinnit näyttivät vaihtelevan ensinnäkin ajallisesti prosessin edetessä. Kuntoutujien positioinneissa oli nähtävissä asennoitumisen muutosta kojeen käytön myötä suhteessa heidän aiempaan elämäänsä. Toiseksi kuntoutujat asettuivat kerronnassaan eri positioihin muuttuvien tilanteiden mukaan. Kuulokeskuskäynneillä, kuulokojeen valinta- ja sovitustilanteessa sekä haastattelutilanteessa kuntoutujien positioinnit vaihtelivat. Kolmanneksi positioinnit vaihtelivat myös saman tilanteen aikana. Näiden positiointien vaihteluiden pohjalta konstruointi eri kuntoutuspolkutyyppejä, joista kerron myöhemmin selitettyäni ensin tarkemmin, miten huonokuuloisten positioinnit vaihtelivat näillä eri ulottuvuuksilla.

Kuulokojeen käyttöönottoprosessin myötä kuntoutujien positioinnit vaihtelivat siten, että prosessin alussa kuntoutujat näyttivät arvioivan kojeen käyttöä sekä myönteisesti että kielteisesti neuvottelijan positiossa, kun taas prosessin edetessä, heidän kerronnassaan saattoi korostua myönteinen asennoituminen eli vastaanottavaisen ja erilaisuuden haastajan positioon asettuminen. Kuntoutujat toivat esille epäilyään kojeen käytön suhteen, mutta saadessaan kojeen käyttöönsä he arvioivat hyötynensä siitä ja pitivät sitä normaalina asiana. Kuntoutujien asennoitumisessa on siis havaittavissa muutos myönteisempään suuntaan, vaikkakin joitain ongelmia otettiin esille myös prosessin loppupuolella. Positioinnit kehittyivät kojeen käytön myötä myös siten, että kuntoutujat ilmensivät tulkintani mukaan aluksi myönteistä asennoitumistaan kojeen käytön suhteen vastaanottavaisen ja erilaisuuden haastajan positiossa, mutta prosessin loppupuolella heidän kerronnastaan välittyi myös kielteistä asennoitumista. Tällöin kuntoutujat toivat esille neuvottelijan positiossa, ettei kuulokoje ollut vastannut täysin heidän odotuksiinsa, ja että kojeen käyttöön oli liittynyt ongelmia. Kuntoutujien

positioinneissa oli vielä havaittavissa seuraavanlainen muutos. Aluksi kuntoutujat näyttivät ilmaisevan kielteistä asennoitumistaan kojeen käyttöön varautuneen ja tyytyjän positioon asettumalla, mutta prosessin päättyessä heidän kerronnassaan oli havaittavissa muutos myönteisempään, mutta hyvin ristiriitaiseen, asennoitumiseen.

Prosessin aikana muuttuvien tilanteiden mukaan positiot vaihtelivat seuraavalla tavalla. Kuulokojeen valintatilanteessa kuntoutujien kerronnassa näytti korostuvan myönteinen asennoituminen kojeen käyttöön, kun he asettuivat vastaanottavaisen ja erilaisuuden haastajan positioon. Tällöin he kertoivat olevansa valmiita kojeen käyttöön ja arvioivat kojeen ulkonäköä positiivisesti. Asennoituminen kuulokojeen käyttöön vaihteli kuitenkin kuntoutujien kesken. Osa heistä näytti arvioivan kojeen käyttöä neuvottelijan positiossa ristiriitaisesti sekä mahdollisuutena kuulla sen avulla paremmin että ongelmallisena, epäilyttävänä laitteena. Neuvottelijan positiossa esimerkiksi edellytettiin kojeen huomaamattomuutta kojeen valintakriteerinä. Kojeen valintatilanteessa ilmeni tulkintani mukaan myös kielteistä asennoitumista, kun kuntoutujat asettuivat varautuneen positioon ja kieltäytyivät kuulontutkijan ehdottamasta kahden kojeen käyttöönotosta.

Sovitustilanteessa kuntoutujien kerrontaa kojeen käytöstä kuvasi niin myönteinen kuin kielteinen asennoituminen. Vastaanottavaisen, erilaisuuden haastajan ja neuvottelijan positiot näyttivät korostuvan kuntoutujien kerronnassa. Kojeen sovittamisen yhteydessä kuntoutujat kertoivat esimerkiksi kuulevansa paremmin ja arvioivat kojeen huomaamattomuuden positiiviseksi asiaksi. Osa kuntoutujista toi esille epäilyään kojeen vahvistamien äänien suhteen. Mielenkiintoista oli havaita, että ne kuntoutujat, jotka edellyttivät huomaamatonta kuulokojetta, arvioivat myös kojeen ulkonäköä positiivisesti ja asettuivat vastaanottavaisiksi kojeen käytön suhteen sen valinta- tai sovitustilanteessa. Tällainen positioituminen saattaa kertoa siitä, että kuntoutujien käsityksillä omasta osallisuudestaan ja vaikuttamismahdollisuuksistaan saattaa olla merkitystä kuulokojeen valintatilanteessa kojeen myönteisen arvioinnin kannalta.

Haastattelutilanteessa korostuivat samat positiot kuin kuulokojeen sovitustilanteessa. Kuntoutujat pohtivat paljon omaa ja toisten ihmisten suhtautumista kojeen käyttöön ja pyrkivät haastamaan siihen liittyvät ennako-käsitykset. He arvioivat käyttämänsä kuulokojeen huomaamattomuutta ja sen merkitystä sosiaalisissa tilanteissa. Kuntoutujat kertoivat olleensa positiivisesti yllättyneitä kojeen

käyttöön ja tulkitsivat kojeen käytön mahdollisuutena. Neuvottelijan positioon asettumalla kuntoutujat toivat esille olleensa hieman pettyneitä kojeen käyttöön, mutta tästä huolimatta he kertoivat luottavansa sen tuomaan apuun. Oman elämänsä asiantuntijan positio näytti korostuvan haastattelutilanteessa verrattuna tilanteisiin kuulokeskuskäynneillä. Tällöin kuntoutujat korostivat aktiivisesti oman toimintansa merkitystä kojeen käytössä ja kertoivat käyttävänsä kojetta tarpeellisiksi katsomissaan tilanteissa.

Osa kuntoutujista näytti asettuvan kerronnassaan myös samassa tilanteessa, kojeen valinta-, sovitus- tai haastattelutilanteessa, hyvin moniin eri positioihin. He saattoivat ottaa kerronnassaan monia toistensa kanssa ristiriitaisiakin positioita. Esimerkiksi kuulokojeen valintatilanteessa kuntoutujat asettuivat vastaanottavaisen positioon ja kertoivat olevansa valmiita kojeen käyttöön, mutta kuulontutkijan ehdottaessa kahden kojeen käyttöä, tulkitsin heidän asettuvan varautuneen positioon. Kieltäytymistään kuntoutujat näyttivät perustelevan asettautumalla oman elämänsä asiantuntijan positioon. He toivat esille tietävänsä itse parhaiten, millaisen kuulokojeen he tarvitsivat. Jotkut kuntoutujat ottivat jopa saman puheenvuoron aikana toistensa kanssa ristiriidassa olevia positioita. He korostivat esimerkiksi kojeen käytön tavallisuutta erilaisuuden haastajan positiossa, mutta toivat myös esille, miten tärkeää kuulokojeen huomaamattomuus heille oli neuvottelijan positiossa.

Kuntoutumisprosesseista on nähtävissä asennoitumisen muutos eli positiointitapojen muuttuminen ajallisesti ja tilanteisesti kuulokojeen käyttöönoton myötä. Prosessin myötä ajassa tapahtuvaa asennoitumisen muutosta saattaa selittää se, että kun kojetta on jonkin aikaa käytetty ja totuttu sen käyttöön, voivat vaatimukset sen käytön suhteen muuttua. Kojeen käytön myönteinen arviointi kojeen sovitustilanteessa saattaa muuttua kielteiseksi haastattelutilanteessa, jos kojeen säädöt eivät ole vastanneet omia tarpeita. Niissä tapauksissa, joissa kojeen käyttöön kohdistui epäilyä kuulokojeen valintatilanteessa, saattaa selityksenä olla kojeen käyttöönoton mukanaan tuoma muutos kuntoutujien arkeen. Kuntoutujat eivät välttämättä siinä tilanteessa vielä tiedä, miltä kuulokoje näyttää, näkyykö se korvassa ja miltä sen käyttö tuntuu. Kuulokojeen sovittaminenkin saattaa olla niin jännittävä ja hämmentävä tilanne, että se saa aikaan kojeen käytön epäilyä ja epävarmuutta, vaikka kuntoutujat muutoin olisivat välittäneet myönteistä asennoitumistaan sen käytön suhteen. Positiointien tilanteista vaihtelua saattaa sen sijaan selittää se, että kuulokeskuksella kuulokojeen säädöt saattavat tuntua hyviltä, mutta luonnollisessa ympäristössä, töissä tai vapaa-ajalla, sen vahvistama äänimaailma saattaa

tuntua yllättävältä ja liian kovalta. Kuntoutujat voivat tulkita kojeen käytön sosiaalisesta tilanteesta riippuen ongelmaksi (Hindhede 2010, 392).

Positioiden vaihtelun perusteella konstruoitui neljä kuulokojeen käyttöön asennoitumisen muuttumista kuvaavaa kuntoutumispolkutyyppeä tutkimukseeni osallistuvien kuntoutumisprosessien pohjalta. Polut ilmentävät siis positioiden ajallista ja tilanteista vaihtelua prosessin kuluessa. Kaikissa poluissa on nähtävissä niin myönteistä kuin kielteistä asennoitumista kojeen käyttöön. Polkuja erottaa toisistaan kuitenkin se, miten kuntoutujien asennoituminen vaihtelee polun edetessä eri tilanteissa ja ajankohtien muuttuessa. Polut kuvaavat siis kuntoutujien asennoitumistapojen muutosta prosessin edetessä. Osassa muutos on nähtävissä selkeästi ja osassa muutos on hienovaraisempaa. Asennoitumista ilmentävien positioiden tilanteista vaihtelua esiintyy kuitenkin kaikissa poluissa.

Ensimmäisessä kuntoutumispolussa on nähtävissä asennoitumisen muutos myönteisestä ristiriitaiseen, sekä myönteistä että kielteistä asennoitumista kuvaavaan kerrontaan. Kuntoutujilla on jo valmiiksi kuulokojeen käyttöönottoprosessin alkaessa myönteinen asennoituminen kuulokojeen käyttöön kuulokeskuksella. Polun edetessä kuntoutujien kerronnassa ilmenee sen sijaan myös ristiriitaista asennoitumista. Kun kuntoutujat valitsevat ja sovittavat kojetta ensimmäisen kerran, heidän kerronnassaan korostuvat vastaanottavaisen ja erilaisuuden haastajan positiot. He kertovat odotuksistaan, että kojeen käytöstä on heille hyötyä ja arvioivat kojetta myönteiseen sävyyn. Sovitustilanteessa kuntoutujat näyttävät arvioivan kojeen käyttöä myönteistä asennoitumista kuvaavien positioiden lisäksi myös neuvottelijan positiossa, kun he tuovat esille epäilyään kojeen käyttöön liittyen. Polun edetessä haastattelutilanteeseen kerronnassa ilmenevät samat, niin myönteistä kuin kielteistä asennoitumista kuvaavat positiot. Kuntoutujat kertovat hyötynensä kojeen käytöstä, mutta tuovat esille myös kohtaamiaan ongelmia.

Toinen polku alkaa päinvastaisessa järjestyksessä edelliseen verrattuna. Polkua kuvaa muutos ristiriitaisesta asennoitumisesta myönteisempää asennoitumista korostavaan kerrontaan. Prosessin alkaessa kuntoutujat näyttävät asennoituvan kojeen käyttöön neuvottelijan positiossa, mutta kojeen käytön myötä he korostavat kojeen hyviä puolia. Kojeen valintatilanteessa kuntoutujien kerronnassa on nähtävissä epäilyä kojeen käyttöä kohtaan, mutta sovitustilanteessa he näyttäytyvät asennoituvan kojeen käyttöön myönteisesti. Vastaanottavaisen positiossa kuntoutujat arvioivat kuulevansa kojeen

avulla jo paremmin ja erilaisuuden haastajan positiossa he tuovat kojeen positiivisia puolia esille. Haastattelutilanteessa kuntoutujien kerronnassa korostuvat tulkintani mukaan samat myönteistä asennoitumista kuvaavat positiot kuin kojeen sovitustilanteessa. Näiden lisäksi kuntoutujien kerronta oman elämänsä asiantuntijan positiossa voidaan nähdä myönteisenä asennoitumisena, kun he korostavat oman toimintansa merkitystä kuulokojeen käytön hallinnassa. Kuntoutujat sijoittavat itsensä kerronnassaan kuitenkin myös neuvottelijan positioon. He tuovat esille sen, miten kuulokoje ei ole täysin vastannut heidän odotuksiaan, mutta ilmaisevat kuitenkin luottamustaan kojeen tuomiin mahdollisuuksiin.

Kolmatta polkua kuvaa tulkintani mukaan muutos kielteisestä asennoitumisesta hyvin ambivalenttiin asennoitumiseen. Prosessin alkaessa kojeen valintatilanteesta kuntoutujat saattavat asettua varautuneen positioon ja kieltäytyä kuulontutkijan ehdottamasta kahden kojeen käytöstä. Lisäksi heidän kerronnastaan voi havaita tyytyjän positioon asettuminen, jolloin kuntoutujat ilmaisevat myöntymistään kojeen käyttöön. Prosessin edetessä kojeen sovitustilanteeseen kuntoutujien kerronnasta välittyy jälleen kielteinen asennoituminen. Varautuneen ja tyytyjän positiot toistuvat heidän kerronnassaan. Ristiriitaista, niin kielteistä kuin myönteistä kerrontaa saattaa esiintyä myös, kun kuntoutujat arvioivat neuvottelijan positioon asettumalla mahdollisuuttaan tottua kojeen käyttöön. He näyttävät ennakoivan kojeen käyttöön liittyviä ongelmia. Polku etenee haastattelutilanteeseen, jossa kuntoutujien kerronnassa korostuu sen sijaan myönteinen asennoituminen kuulokojeen käyttöön erilaisuuden haastajan positiossa. Kuntoutujien asennoituminen on nähtävissä kuitenkin hyvin ristiriitaisena, sillä samalla kun kuntoutujat näyttävät asettuvan erilaisuuden haastajan positioon, he sijoittavat itsensä myös neuvottelijan positioon. Kuntoutujat esiintyvät esimerkiksi ylpeinä kojeen käyttäjinä, mutta saman puheenvuoron aikana he myöntävät toivovansa, ettei heidän tarvitsisi käyttää kuulokojetta.

Neljännessä polussa kuntoutujien asennoitumisen muutos on hienovaraisempaa eikä suurta muutosta ole nähtävissä. Tulkintani mukaan kojeen käyttöä arvioidaan melko yhdenmukaisesti myönteistä ja kielteistä asennoitumista kuvaaviin positioihin asettumalla eri kuulokeskuskäynneillä ja haastattelutilanteessa. Kojeen valintatilanteessa saatetaan asettua moniin eri myönteistä ja kielteistä asennoitumista kuvaaviin positioihin, kuten vastaanottavaisen, erilaisuuden haastajan, varautuneen, neuvottelijan ja oman elämänsä asiantuntijan positioihin. Vaikka kuntoutujat kuvaavat valmiuttaan kojeen käyttöön ja arvioivat kojeen ulkonäköä positiivisesti, he edellyttävät kojeen

huomaamattomuutta ja kieltäytyvät kahden kojeen käytöstä. Myös sovitustilanteessa ilmenee kojeen käytön myönteinen ja kielteinen arviointi, samoin kuin haastattelutilanteessa. Sovitustilanteessa kuntoutujat kertovat mahdollisuudestaan hyötyä kojeen käytöstä vastaanottavaisen positiossa, mutta näyttävät myös epäilevän kojeen käytön opettelua neuvottelijan positiossa. Haastattelutilanteessa he saattavat arvioida kojeen käyttöä neuvottelijan, oman elämänsä asiantuntijan ja erilaisuuden haastajan positioissa. He tuovat esille, että kojeen käyttö on helpottanut vaikeista vuorovaikutustilanteista selviytymistä, mutta kuvaavat kojeen käytön vaativan vielä tottumista.

Kuntoutujien kerronta kuntoutumisprosessin kuluessa vihjaa siitä, että heidän sopeutumisensa kuulokojeen käyttöön on vielä meneillään. Sopeutuminen ei siis pääty esimerkiksi viimeiseen kontrollikäyntiin kuulokeskuksella. Toisin kuin Engelund (2006, 157, 162) toi tutkimuksessaan esille, huonokuuloisen neuvottelu identiteetistään jatkuu vielä kuulokojeen käyttöönoton jälkeen eikä se ole poistanut huonokuuloisuuden aiheuttamaa uhkaa identiteetille. Kuntoutujien tilanteen ja ajankohdan mukaan vaihtelevat positioinnit saattavat kertoa samantyyppisestä sopeutumisvaiheesta, jossa Engelund (2006, 150) havaitsi huonokuuloisten kulkevan ennen kuulonkuntoutukseen hakeutumista. Sopeutumisvaihetta kuvaa huonokuuloisten neuvottelu ongelmallisesta identiteetistään suhteessa heidän sosiaalisen ympäristönsä käsityksiin heistä. Joissain tilanteissa huonokuuloiset tunnustavat huonokuuloisuutensa, mutta joissain tilanteissa he eivät näe huonokuuloisuuttaan ongelmana. Samansuuntaista asennoitumista huonokuuloisuuteen ja kuulokojeen käyttöön välittävät tutkimuksessani tilanteiden ja ajankohdan mukaan vaihtelevat positioinnit. Kuulokojeen käytön tulkitseminen myönteisenä tai kielteisenä vaihtelee kuulokojeen käyttöönottoprosessin aikana.

7.2. Kuulokojeen käyttöönotto uhkana vai mahdollisuutena?

Tutkimuksessani kuntoutujien ajankohdan ja tilanteen mukaan vaihtelevat positioinnin tavat saattavat kertoa heidän pyrkimyksistään selviytyä identiteettiään uhkaavasta tilanteesta ja sopeutua kojeen tuomaan muutokseen arjessaan. Kun huonokuuloiset positioivat itseään tietyllä tapaa, he sijoittavat itsensä kulttuuristen tarinamallien tarjoamiin positioihin. Tarinamalleja on monia, mutta mielestäni tämän tutkimuksen kohteena olevat huonokuuloiset ottavat kantaa erityisesti kojeen käyttöön liitettyihin normaaliuden ja poikkeavuuden kulttuurisiin tarinamalleihin. Tarinamallit tarjoavat

monenlaisia vaihtoehtoisia positioita, joiden mukaisesti tai vastaisesti toimimme (Davies & Harré 2001, 264–266).

Tilanteen salliessa kuntoutujat positioivat itseään aktiivisesti kuntoutumisprosessin aikana pyrkimyksensä sopeutua tilanteeseen. Aktiivisen vastapuheen ja uudelleenpositioinnin avulla kuntoutujien on mahdollista normaalistaa eli lieventää huonokuuloisuuteen ja kuulokojeen käyttöön liitettyä leimautumisen kokemusta ja haastaa siitä seuraava uhka identiteetilleen. Erityisesti erilaisuuden haastajan positiossa katson huonokuuloisen kyseenalaistavan kojeen käyttöön liittyvän poikkeavuuden. Sen sijaan, että huonokuuloiset tulkitisivat kojeen käytön epänormaalina asiana, laitteena joka pitäisi piilottaa, he arvioivat kojetta positiivisesti ja painottavat kojeen käytön normaaliutta. He voivat jopa hyödyntää kojeen käyttöön liittyvää erilaisuutta esittämällä itseään poikkeavan sijasta normaalina kojeen käyttäjänä. Tähän positioon asettumalla katson, että huonokuuloiset pyrkivät haastamaan identiteettiänsä kohdistuvaa uhkaa korostamalla normaaliuttaan. Kun kuulokoje esitetään tavallisena, se ei uhkaa enää identiteettiä.

Vaikka kojeen käytön normaaliutta ei eksplisiittisesti tuoda kerronnassa esille, kun huonokuuloiset asettuvat vastaanottavaisen, oman elämänsä asiantuntijan, neuvottelijan ja varautuneen positioon, katson myös näihin positioihin asettumisen keinoina normalisoida tilannetta. Vastaanottavainen korostaa kojeen hyötyjä kuulon apuvälineenä, kun taas oman elämänsä asiantuntija hallitsee uhkaa esiintymällä tietäjänä oman kuulonsa ja kuulokojeiden käytön suhteen. Sekä oman elämänsä asiantuntijan että neuvottelijan positio voidaan tulkita niin myönteisenä kuin kielteisenäkin asennoitumisena. Mikäli oman elämänsä asiantuntijan positioon asettuminen nähdään kielteisenä, painottuu tulkinta position käytöstä resurssina aktiiviselle vastustamiselle. Myönteisestä näkökulmasta oman elämänsä asiantuntijuuden painottaminen voidaan sen sijaan nähdä osana kojeen käyttöön sopeutumista. Kun kuntoutujat korostavat oman toimintansa merkitystä kojeen käytön suhteen, he pyrkivät oman toimijuuden eli oman toimintansa ja vaikuttamismahdollisuuksiensa korostamiseen. Neuvottelijan positiossa huonokuuloinen käsittelee aktiivisesti kojeen käytöstä hyötymisen mahdollisuuttaan ja sen käyttöön liittyvää ongelmallisuutta esimerkiksi asettamalla ehtoja kojeen käytölle. Kuulokojeen huomaamattomuuden edellyttäminen kojeen valintatilanteessa voi edesauttaa kojeen käytön tulkitsemista normaaliksi ja näin ollen myös siihen sopeutumista.

Kaikissa tilanteissa kuntoutujilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta itsen aktiiviseen positiointiin, vaan he myöntyvät myös tilanteessa jo valmiina oleviin positioihin (van Langenhove & Harré 1999, 30). Tyytyjän positio poikkeaa tulkintani mukaan muista positioista siinä, että tällöin huonokuuloinen *joutuu* positioon sen sijaan, että hän aktiivisesti kerronnassaan pyrki tällaista kuvaa itsestään konstruoimaan. Kun muita positioita käytetään kerronnan resurssina, katson, että tyytyjän positioon asetetaan silloin, kun pyritään selviytymään tilanteesta, joka ei tarjoa mahdollisuutta kerronnalle ja omalle toimijuudelle. Tällöin huonokuuloiselle ei tarjoudu samanlaista mahdollisuutta aktiiviseen vastapuheeseen ja uhan normalisointiin. Samoin varautuneen position voi tietyissä kohdin tulkita tilanteen luonteesta johtuvaksi positioinnin tavaksi, mutta sitä myös aktiivisesti kerronnassa tuotettiin. Niissä muutamissa tapauksissa varautuneen positioon voidaan ajatella tilanteen normalisointina eli kojeen käytöstä seuranneen uhan lieventämisenä silloin, kun huonokuuloiset kieltäytyivät kahden kojeen käytöstä. Tällöin he saattoivat tulkita yhden kojeen käyttämisen vähemmän uhkaavaksi kuin kahden kojeen käyttämisen.

Hindhede (2010, 389–390) katsoo huonokuuloisuuden normaalistamisen olevan tapa neuvotella huonokuuloisuudesta silloin, kun huonokuuloinen ei välttämättä tunnusta omaa huonokuuloisuuttaan ja käyttää kuulokojetta vain lyhyinä ajanjaksoina. Täten kuntoutujan omat kojeen käyttöön liittyvät hallintayritykset voivat näyttäytyä kielteisenä asennoitumisena ja kuntoutuksen kannalta ongelmana. Huonokuuloisuuden ja kuulokojeen käytön normaalistamista voidaan kuitenkin ajatella myös toisesta näkökulmasta ja nähdä se keinona lieventää ja hallita uhkaa identiteetille, jolloin se voidaan nähdä osana kojeen käyttöön sopeutumista. Oman elämänsä asiantuntijaksi positioituminen voidaan nähdä esimerkiksi aktiivisena yrityksenä sovittaa koje osaksi omaa arkea. Aktiivinen vastapuhe ja tilanteen normaalistaminen mahdollistavat tilanteen kyseenalaistamisen ja hallinnan, jonka seurauksena kuulokojeen käyttöä ei välttämättä koeta niin uhkaavana. Normaalistaminen edellyttää kuitenkin myös sitä, että sille annetaan tilanteessa mahdollisuus. Tyytyjäksi positiointi esimerkiksi kuulokeskuksella osoitti, että siellä mahdollisuutta ei tarjottu. Aina kuitenkaan tilanteessakaan tarjottu mahdollisuus ei saa aikaan aktiivista itsen positiointia. Eroja tilanteissa saattaa selittää vuorovaikutuskumppani, koska kuulontutkijan valintoja tai toimintaa kuulokeskuksella ei välttämättä lähdetä helposti kyseenalaistamaan.

Myönteisestä tai kielteisestä asennoitumisesta kojeen käyttöön ei voida suoraan päätellä kuulokojeen käytön todennäköisyyttä tai sitä, että huonokuuloisen ryhmäjäsensyys tulkittaisiin yksioikoisesti ongelmallisena tai ongelmattomana identiteettinä. Tämä johtuu siitä, että kuulokojeen käyttöönottoon vaikuttavat yksilölliset ja sosiaaliset tekijät ovat hyvin monimutkaisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Kuntoutumisprosesseista on nähtävissä, miten huonokuuloisten asennoituminen kuulokojeeseen vaihtelee tilanteen ja ajankohdan muuttuessa. Havaitsemani positiot kertovat kojeen käyttöönoton haasteellisuudesta ja ristiriitaisuudesta identiteetin rakentumisen kannalta. Kuulokojeen käyttöä ei täysin hyväksytä mutta ei myöskään täysin vastusteta. Yhtäältä kojeen avulla on mahdollista kuulla ja toimia paremmin, mutta toisaalta taas siihen liittyy monenlaisia ongelmia, ja se saattaa leimata käyttäjänsä muista poikkeavaksi (vrt. Hindhede 2012, 2010).

Tutkimukseni valottaa kuulokojeen käyttöönoton moninaisuutta kuntoutujan identiteetin kannalta ja sitä, miten identiteetin rakentuminen on koko ajan käynnissä olevaa neuvottelua. Aikaisemmassa tutkimuksessa on löydettävissä samansuuntaisia näkökulmia siihen, miten huonokuuloisuudesta ja kuulokojeen käytöstä seuraa erilaisia identiteettineuvotteluja (esim. Hetú 1996; Englund 2006; Kent & Smith 2006; Hogan, Reynolds & O'Brien 2011; Hindhede 2012, 2010). Jatkossa onkin mielenkiintoista seurata Kommunikointi kuulokojeen avulla - tutkimushankkeen tulevia julkaisuja siitä, miten suurempi joukko kuulokojeen ensikäyttäjiiä asennoituu kojeen käyttöön eri tilanteissa, kun mukaan otetaan myös työelämässä ja kotona tapahtuvat vuorovaikutustilanteet. Onko esimerkiksi huonokuuloisten suhtautumistavoissa havaittavissa selkeitä eroja, kun toimitaan työpaikalla tai kun kuulokoje otetaan kuulokeskuksella vastaan?

Tutkimustuloksiani voidaan hyödyntää kuulonkuntoutuksessa, kun kuulokojeen käytön sopivuutta pohditaan kuulon apuvälineenä. Kuulokojeen käytön mukanaan tuoman muutoksen merkityksen tiedostaminen kuntoutujan arkeen ja hänen identiteettinsä rakentumisen ymmärtäminen vuorovaikutuksessa tapahtuvana toimintana voisi auttaa kuulonkuntoutukseen osallistuvaa henkilökuntaa kehittämään uusia menetelmiä kuulonkuntoutukseen. Se, millä tavoin vuorovaikutuksessa tulkitaan huonokuuloisen asennoitumista kojeen käyttöön, ei ole merkityksetöntä vuorovaikutuksen ja kuntoutusprosessin kulun kannalta. Tilanteen ja ajan mukaan vaihteleva asennoituminen kuuluu osaksi prosessia ja on osa kojeen käyttöön sopeutumista. Kuulokojeen ensikäyttäjillä on mahdollisuus osallistua ensitieto-kurssille, jossa tarjotaan neuvontaa, tukea ja

ohjausta kuulokojeen käyttöön liittyvissä asioissa. Katson, että tällaisissa keskustelutilanteissa kuulokojeen käyttöön liittyviä haasteita, kuten leimautumisen kokemuksia, olisi mahdollista käsitellä.

Kuulokojeen käyttöönotosta seurannutta identiteettineuvottelua voidaan soveltaa myös esimerkkinä siitä, miten muunlaisiin arkaluonteisiin elämänmuutoksiin suhtaudutaan. Esimerkiksi myös mielenterveyden ongelmia, fyysisiä sairauksia tai vaikkapa työttömyyttä kohdattaessa yksilö käy neuvottelua eri identiteeteistä. Yksilön asennoitumisen lisäksi elämänmuutoksesta selviytymiseen vaikuttavat häntä ympäröivä kulttuurinen sekä välitön tilanteinen ja sosiaalinen konteksti. Täten identiteetin rakentumisen ymmärtäminen monimuotoisena ja jatkuvana, kontekstistaan riippuvaisena prosessina voi olla hyödyllinen lähtökohta eri tilanteissa.

8 Pohdinta

Tutkimukseni osoitti, miten kuulokojeen käyttöönoton seurauksena huonokuuloiset kävivät omasta identiteetistään neuvottelua asettumalla hyvin ristiriitaisiinkin positioihin. Esitin yhtenä syynä ristiriitaiselle asennoitumiselle huonokuuloisuuden ja kuulokojeen käytön aiheuttamaa leimattua sosiaalista identiteettiä, joka saattaa luoda psykologisia esteitä kuulokojeen käytölle (esim. Hogan, Reynolds & O'Brien 2011). On kuitenkin tärkeää huomioida, että olettaessani leimautumisen vaikuttavan yhtenä tekijänä kojeen käyttöönoton taustalla, en kuitenkaan väitä, että tutkimukseeni osallistuvat välttämättä tulkitseivät kojeen käytön identiteetilleen uhkaavana. Uhan todellisesta kokemuksesta en voi edes tutkimuksessani saada tietoa, koska keskityn ainoastaan huonokuuloisten kerrontaan eli siihen, mitä he aineistossa itse kertovat.

On otettava huomioon, että tutkimukseni rajautuessa viiden huonokuuloisen kuulokojeen käyttöönottoprosessin tarkasteluun, ei yleisemmän kuvan luominen ilmiöstä ole mahdollista. Vaikka kuulonkuntoutusprosessi on kaikille sama, kukin kuntoutuja suhtautuu siihen yksilöllisesti, niin kuin tutkimukseeni osallistuneiden kohdalla tuli selväksi. Myös jokainen kuulontutkija on erilainen ja ohjeistaa kuulokojeen käyttöönotossa eri tavoin. Huonokuuloiset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, ja voi olla, että toisten huonokuuloisten kohdalla saadaan erilaisia tuloksia kuin tässä tutkimuksessa.

Aineiston keruun aikana huonokuuloisten kuulonkuntoutus oli vielä kesken, joten on tärkeä huomioida se, että heidän suhtautumisensa kojeen käyttöön saattaa muuttua vielä kuulonkuntoutuksen edetessä. Syynä saattavat olla huonokuuloisuuden ja kuulokojeen käyttöön sitkeästi liitetyt sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset poikkeavuudesta ja normaaliudesta. Kochkinin (2007, 50) mukaan kuulokojeen huomaamattomuuskaan ei poista sitä, mitä kuulokojeen käyttäjä ajattelee itsestään. Kuulokoje pidetään mielellään piilossa, vaikka kojeen käyttö mielletäisiin normaaliksi sosiaalisessa ympäristössä (Kent & Smith 2006, 470). Sosiaalisten ja kulttuuristen käsitysten muuttaminen on todennäköisesti hankalaa, mutta uskon, että kuulonkuntoutukseen osallistuvan henkilökunnan, huonokuuloisen itsensä sekä hänen sosiaalisen ympäristönsä myönteisellä ja esimerkillisellä toiminnalla on mahdollista edesauttaa yleisen asenneilmapiirin muutosta.

Eri konteksteissa kerätty tutkimusaineisto asetti haasteita identiteetin rakentumisen analyysille, sillä kuulokeskuskäynnit ja haastattelutilanne sisälsivät erilaista kerrontaa. Kuulokeskuksella kerrontaa mahdollistivat ja rajoittivat tilannetta säätelevät odotukset ja säännöt siitä, miten siellä kuului toimia. Muodolliselle institutionaaliselle vuorovaikutustilanteelle tyypillisesti huonokuuloinen kertoi yleensä kokemuksistaan vasta silloin, kun kuulontutkija tiedusteli niistä. On todennäköistä, että kuulontutkijoilla on tiukka aikataulu sen suhteen, mitä milläkin käynnillä tulee käsitellä, eikä tällöin huonokuuloisen kokemusten kertomiselle jää paljon tilaa. Haastattelutilanteessa sen sijaan oltiin kiinnostuneita nimenomaan haastateltavan kerronnasta, mutta sitäkin haastattelukysymykset ohjasivat. Haastattelun toteutuksen ajankohdalla oli merkitystä siihen, millaisia kokemuksia huonokuuloisilla oli kojeen käytöstä siihen mennessä kertynyt, sillä monet eivät olleet ehtineet käyttää kojetta vielä eri tilanteissa. Jos haastattelu oltaisiin pidetty hieman myöhemmin, olisi huonokuuloisilla voinut olla enemmän kerrottavaa, mutta toisaalta haastattelun toteuttaminen melko pian kojeen luovutuksesta mahdollisti kojeen käyttöönottoprosessista kertomisen tuoreeltaan. Identiteetin rakentumisen kannalta olisi ollut myös mielenkiintoista, jos huonokuuloisia olisi haastateltu jo ennen kuulonkuntoutukseen hakeutumista. Tällöin huonokuuloisten odotuksia ja asennoitumista kojeen käyttöön ennen ja jälkeen sen käyttöönoton olisi ollut mahdollista verrata keskenään ja suhteuttaa toteutuneisiin kuulokeskuskäynteihin.

Vaikka kuulokeskusaineiston ja haastatteluaineiston tarkastelu oli haastavaa, mahdollisti eri konteksteissa kerätty aineisto asennoitumisen mahdollisen muuttumisen tarkastelun ajankohdan ja

tilanteen vaihtuessa. Lisäksi pystyin aineiston avulla havainnollistamaan kuulokojeen käyttöön asennoitumisen ristiriitaisuutta ja löytämään selityksiä sille, miksi kuulokoje mahdollisesti jää käyttämättä. Kun tarkastelunäkökulma tutkittavaan ilmiöön kirkastui, mahdollisesti aineisto hyvin mielenkiintoisen lähestymistavan tutkittavaan ilmiöön.

Jälkikäteen arvioituna katson tekemiäni valintoja onnistuneiksi, vaikka myönnän että ilmiötä olisi voitu lähestyä monesta muustakin suunnasta. Molemmat tutkimusotteet, kerronnallisuus ja positiointiteoria, sopivat konstruktionistisilta lähtökohdiltaan tutkimukseni teoreettiseksi viitekehyyksi. Ne tarkastelevat identiteettiä sosiaalisten tilanteiden mukaan muotoutuneena. Kerronnallisuuden avulla minun oli mahdollista konstruoida huonokuuloisten kuntoutumisprosessit tarinamuotoon ja hahmottaa tällä tavoin identiteetin rakentumista ja uudelleenmäärittelyn ristiriitaisuutta ajassa ja paikassa. Positiointiteoria sen sijaan tarjosi konkreettisen työkalun aineiston analyysiin. Gradun laajuudessa työssä tosin vain toinen näkökulma olisi riittänyt teoreettiseksi lähtökohdaksi. Halusin kuitenkin säilyttää tutkimuksessani nämä molemmat näkökulmat, koska se mahdollisti identiteetin rakentumisen tarkastelun toiminnallisena prosessina, identiteettineuvotteluna.

Valintani kerronnallisuuden ja positiointiteorian käsitteiden soveltamisesta analyysissä asettivat kuitenkin rajoituksia tutkimustulosten tulkinnalle. Koska keskityin tutkielmassani yksittäisten henkilöiden kerrontaan, ei tutkimustuloksiani voida yleistää koskemaan kaikkien huonokuuloisten suhtautumistapaa. Kuntoutumisprosessit havainnollistavat kuitenkin sitä, miten tutkimukseeni osallistuvat viisi huonokuuloista kohtasivat kuulokojeen käyttöönoton. Täten katson tuoneeni esille uusia näkökulmia ja tapoja ymmärtää kuulokojeen käyttöönottoprosessin merkitystä kuntoutujan identiteetille.

Jälkikäteen ajateltuna olisi ollut mielenkiintoista ottaa vuorovaikutuskumppanin osuutta positioiden tuottamisessa enemmän huomioon. Valitsemissani kerronnallisen tutkimuksen suuntauksessa katsotaan kerronnan rakentuvan nimenomaan vuorovaikutuksessa sosiaalisessa ympäristössä. Ymmärrän, että tutkimuksessani kerrontaa tuotetaan vuorovaikutuksessa, vaikka analyysissäni olen keskittynyt ennen kaikkea huonokuuloisen kerrontaan. Jatkotutkimuksen kannalta olisi siis mielenkiintoista tutkia, miten ja millaisia positioinnin mahdollisuuksia kuulontutkijat tarjoavat huonokuuloiselle kuulokojeen käyttöönottilanteessa. Miten he puhuvat huonokuuloisuudesta ja kuulokojeista? Tutkimus olisi

tärkeä, sillä se saattaisi auttaa kuulonkuntoutukseen osallistuvaa henkilökuntaa tiedostamaan paremmin oman roolinsa merkityksen osana huonokuuloisten identiteettityötä. Tulokset saattaisivat auttaa myös yhä asiakaslähtöisemmän kuulonkuntoutuksen toteutuksessa.

Lähteet

Painetut lähteet

- Aaltonen, T. (2002) *Sanatonko tarinaton? Afaatikon intersubjektiivinen maailma ja kertoen rakentuva identiteetti*. Helsinki: Miina Sillanpään säätiö.
- Abbott, Porter H. (2002) *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ahti, H. (2010) Kuulovammaisen kuntoutuksen monimuotoiset ratkaisut. Teoksessa Eila Lonka & Kaisa Launonen (toim.) *Kuulonkuntoutuksen käytännöt muutoksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 138–174.
- Andersson, G., Andersson, S., Arlinger S., Arvidsson, T., Danielsson, A., Jauhiainen T., Jönsson, A., Kronlund, L., Laukli E., Lieth, L., Lyxell, B., Nielsen, P., Nyberg, E. & Rönnberg J. (2008) Kuntoutus. Teoksessa Tapani Jauhiainen (toim.) *Audiologia*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 213–248.
- Arlinger, S., Jauhiainen, T., Jensen J., Kotimäki J., Magnusson B., Sorri, M. & Tranebjaerg L. (2008) Kuntoutus. Teoksessa Tapani Jauhiainen (toim.) *Audiologia*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 164–212.
- Bamberg, M. & Georgakopolou, A. (2008) Small Stories as a New Perspective in Narrative and Identity Analysis. *Text & Talk – An Interdisciplinary Journal of Language, Discourse Communication Studies* 28:3, 377–396.
- Berger, P. & Luckmann T. (2002) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Tiedonsosiologinen tutkielma. 3. PAINOS. Helsinki: Gaudeamus.
- Clark, J. A. & Mishler, E. G. (1992) Attending to patients' stories: reframing the clinical task. *Sociology of Health & Illness*, 14:3, 344–372.
- Crocker, J., Major, B. & Steele, C. (1998) Social Stigma. Teoksessa Daniel T. Gilbert, Susan T. Fiske & Gardner Lindzey (toim.) *The Handbook of Social Psychology*. Boston: McGraw-Hill, 505–553.

- Davies, B. & Harré, R. (2001) Positioning. The Discursive Production of Selves. Teoksessa Margaret Wetherell, Stephanie Taylor & Simeon J. Yates (toim.) *Discourse Theory and Practice*. London: Sage, 261–271.
- De Fina, A. (2003) *Identity in Narrative. A Study of Immigrant Discourse*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Denzin, N. K. (1978) *The Research Act. A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. New York: McGraw-Hill.
- Engelund, G. (2006) “Time for hearing” – recognizing process for the individual. A grounded theory. Department of Nordic Studies and Linguistic Audiologopedics. University of Copenhagen & Oticon Research Centre, Eriksholm.
- Erler, S.F. & Garstecki, D.C. (2002) Hearing-Loss and Hearing Aid-Related Stigma: Perceptions of Women with Age-Normal Hearing. *American Journal of Audiology*, 11:2, 83–91.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Georgakopoulou, A. (2007) *Small Stories, Interaction, and Identities*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Goffman, E. (1963) *Stigma: Notes on the Management of the Spoiled Identity*. London: Penquin Books.
- Gubrium J. F. & Holstein, J. A. (2002) From the Individual Interview to the Interview Society. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Handbook of Interview Research. Context and Method*. Thousand Oaks: Sage, 2–33.
- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (2009) *Analyzing Narrative Reality*. Thousand Oaks: Sage.
- Harré, R. & Van Langenhove, L. (1999) The Dynamics of Social Episodes. Teoksessa Rom Harré & Luk Van Langenhove (toim.) *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*. Oxford: Blackwell, 1–13.

- Hasan, M. (2010) Puheterapeutti kuulokeskuksessa. Teoksessa Eila Lonka & Kaisa Launonen (toim.) Kuulonkuntoutuksen käytännöt muutoksessa. Helsinki: Gaudeamus, 22–37.
- Heikkinen, H. (2010) Narratiivinen tutkimus - Todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Painos. Jyväskylä: PH-kustannus, 142–157.
- Hetú, R. (1996) The Stigma Attached to Hearing Impairment. *Scandinavian Audiology* 43 (Suppl): 25, 12–24.
- Hietala, J. (2010) Huonokuuloisten työympäristön esteettömyys ja työllisyysnäkymät. Teoksessa Juha Hietala ja Anniina Lavikainen (toim.) Huonokuuloisena työelämässä. Työympäristön toimivuus ja yhdenvertainen osallistuminen. Helsinki: Kuuloliitto, 15–29.
- Hindhede, A. L. (2010) Everyday trajectories of hearing correction. *Health Sociology Review*, 19:3, 382–394.
- Hindhede, A. L. (2012) Negotiating hearing disability and hearing disabled identities. *Health*, 16:2, 169–185.
- Hogan, A., Reynolds, K. J. & O'Brien, L. (2011) Towards a Social Psychology of Living with Acquired hearing loss. *Perspectives on Aural Rehabilitation and Its Instrumentation*, 18:1, 13–22.
- Hole, R. (2007) Narratives of identity. A poststructural analysis of three deaf womens' life stories. *Narrative inquiry*, 17:2, 259–278.
- Hydén, M. (2005) 'I Must Have Been an Idiot to Let it Go On': Agency and Positioning in Battered Women's Narratives of Leaving. *Feminism & Psychology*, 15:2, 169–188.
- Hyvärinen, M. (1994) Viimeiset taistot. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, M., Hydén, L., Saarenheimo, M. & Tamboukou, M. (2010) Beyond narrative coherence: An introduction. Teoksessa Matti Hyvärinen, Lars-Christer Hydén & Marja Saarenheimo (toim.) Beyond Narrative Coherence. Amsterdam: John Benjamins Publishing. Company, 1–16.

- Jennings, M. B. (2005). Audiologic Rehabilitation Needs of Older Adults with Hearing Loss: Views on Assistive Technology Uptake and Appropriate Support Services. *Journal of Speech-Language Pathology and Audiology*, 29:3, 112–124.
- Juhila, K. (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.
- Jerram, J. C. & Purdy, S. C. (2001) Technology, Expectations, and Adjustment to Hearing Loss: Predictors of Hearing Aid Outcome. *Journal of American Academy of Audiology*, 12: 64–79.
- Kent, B. & Smith, S. (2006) They Only See It When the Sun Shines in My Ears: Exploring Perceptions of Adolescent Hearing Aid Users. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 11:4, 461–476.
- Kochkin, S. (2000) MarkeTrak V: ”Why my hearing aids are in the drawer”: The consumers' perspective, *The Hearing Journal*, 53:2, 34–41.
- Kochkin, S. (2007) MarkeTrak VII: Obstacles to adult non-user adoption of hearing aids. *The Hearing Journal*, 60:4, 24–51.
- Konola P., Töytäri O. & Kallanranta T. (2008) Apuvälinepalvelujen järjestäminen. Teoksessa Paavo Rissanen, Tapani Kallanranta & Asko Suikkanen (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Duodecim, 565–579.
- Kronlund, L. (2005) Tekninen kuulonhuolto. Teoksessa Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Yliopistopaino, 325–352.
- Laplane-Lévesque, A., Hickson, L. & Worrall, L. (2010) Rehabilitation of Older Adults With Hearing Impairment: A Critical Review. *Journal of Aging and Health*, 22:2, 143–153.
- Lavikainen, A. (2010) Huonokuuloisten kokemuksia Suomalaisesta työelämästä. Teoksessa Juha Hietala ja Anniina Lavikainen (toim.) Huonokuuloisena työelämässä. Työympäristön toimivuus ja yhdenvertainen osallistuminen. Helsinki: Kuuloliitto, 30–95.

- Lonka E. (2005) Huonokuuloisen aikuisen kommunikointitaitojen kuntoutus. Teoksessa Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Yliopistopaino, 287–304.
- Major, B. & O'Brien L. T. (2005) The Social Psychology of Stigma. *Annual Review of Psychology*, 56, 393–421.
- Moghaddam, F. (1999) Reflexive Positioning: Culture and Private Discourse. Teoksessa Rom Harré & Luk van Langenhove (toim.) *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*. Oxford: Blackwell, 74–86.
- Mäkelä, K. (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Ochs, E. & Capps, L. (2001) *Living Narrative: Creating Lives in Everyday Storytelling*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Polkinghorne, D. (1988) *Narrative Knowing and the Human Sciences*. Albany: State University of New York Press.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Ruusuvuori, J. (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 424–431.
- Ruusuvuori, J. (2010) Vuorovaikutus ja valta haastattelussa – Keskusteluanalyttinen näkökulma. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 269–299.
- Ryan, M. (2005) Narrative. Teoksessa David Herman, Manfred Jahn & Marie-Laure Ryan (toim.) *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge, 344 - 348.

- Schiffrin, D. (1996) Narrative as Self-Portrait: Sociolinguistic Construction of Identity. *Language in Society*, 25:2, 167–203.
- Sorri M. (2005) Kuulovikojen tyypit, etiologia ja esiintyvyys. Teoksessa Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin*. Helsinki: Yliopistopaino, 77–88.
- Sorri M., Huttunen K. & Rudanko S. (2008) Kuulo- ja näkövammaat. Teoksessa Paavo Rissanen, Tapani Kallanranta & Asko Suikkanen (toim.) *Kuntoutus*. Helsinki: Duodecim, 318–346.
- Southall, K., Gagné, J., Jennings, M. (2010) Stigma: A negative and positive influence on help-seeking for adults with acquired hearing loss. *International Journal of Audiology*, 49, 804–814.
- Tajfel, H. (1981) *Human Groups and Social Categories: studies in social psychology*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Tannen, D. (1993) What's in a Frame? Surface Evidence for Underlying Expectations. Teoksessa Deborah Tannen (toim.) *Framing in Discourse*. New York: Oxford University Press, 14–56.
- Van Langenhove, L. & Harré, R. (1999) Introducing Positioning Theory. Teoksessa Rom Harré & Luk Van Langenhove (toim.) *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*. Oxford: Blackwell, 14–31.
- Väätäinen, S. (2005) *Kuulolla! Opas kuulonkuntoutuksesta sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisille*. Helsinki: Edita.
- Wallhagen, M. I. (2010) The Stigma of Hearing Loss. *The Gerontologist*, 50:1, 66–75.
- Wilson, C. & Stephens, D. (2003) Reasons for referral and attitudes toward hearing aids: Do they affect outcome? *Clinical Otolaryngology*, 28, 81–84.

Elektroniset lähteet

Hyvärinen, Matti (2006) Kerronnallinen tutkimus.

http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf. Julkaistu kotisivuilla <http://www.hyvarinen.info/> Viitattu 13.2.2013.

Hannula, S. (2011) Hearing among older adults – An epidemiological study. Acta Universitatis Ouluensis D Medica 1132. Oulu: Oulun yliopisto.

<http://herkules oulu.fi/isbn9789514296321/isbn9789514296321.pdf> Viitattu 28.2.2013.

Hänninen, Vilma (2002) Sisäinen tarina, elämä ja muutos.

<http://www12.uta.fi/kirjasto/pdf/suoj/HanninenSisainen.pdf> Viitattu 13.2.2012.

Kuuloliitto ry. (2013) Erilaiset kuulovammat.

http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/huonokuuloisuus/erilaiset_kuulovammat/ Viitattu 23.2.2013.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Narratiiviset tarkastelutavat. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html Viitattu 13.2.2013.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2009) Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV.

Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf Viitattu 7.3.2013.

Vuorialho, A. (2006) Costs and effectiveness of hearing aid rehabilitation in the elderly. Acta Universitatis Ouluensis D Medica 896. Oulu: Oulun yliopisto.

<http://herkules oulu.fi/isbn9514282310/isbn9514282310.pdf> Viitattu 28.2.2013.

Liite 1

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

ASIAKAS

Olen saanut kirjallista tietoa kuulokojekuntoutuksen tuloksellisuutta ja vuorovaikutuksen laatua selvittävästä tutkimuksesta ja mahdollisuuden esittää siitä tutkijoille kysymyksiä.

Olen saanut tiedon, että aineistoa (videonauhoituksia, kyselylomakkeita) käsitellään seuraavasti:

1. Aineiston salassapito turvataan niin, että aineistoa käsittelevät allekirjoittavat vaitiolositoumuksen.
2. Aineisto muokataan muotoon, jossa ei käy ilmi tutkittavien nimiä ja asuin- ja työpaikkoja koskevia tietoja.
3. Tutkimusta raportoitaessa ja tieteellisissä esitelmissä kaikki tunnistamisen mahdollistavat tiedot poistetaan.
4. Tutkimuksessa kerättyä aineistoa käytetään vain tässä tiedotteessa mainittuun tieteelliseen tutkimukseen. Jos aineistolla on jatkokäyttöä uuteen tieteelliseen tutkimukseen, tähän pyydetään aina uusi lupa tutkittavilta.
5. Aineistoa säilytetään tieteellistä tutkimusta varten 25 vuotta tutkimuksen päättymisen jälkeen lukitussa arkistotilassa Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitoksessa ja Tampereen yliopiston sosiaalitutkimuksen laitoksessa.
6. Tutkittavien erillisellä luvalla aineistoa voidaan käyttää sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa ja yliopistollisessa opetuksessa.

Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus kieltäytyä siitä milloin tahansa syytä ilmoittamatta ja pyytää, että mahdollisesti jo nauhoitettu aineisto tuhotaan.

Suostun osallistumaan tutkimukseen:

(rastita sopiva vaihtoehto)

- täyttämällä kyselylomakkeet noin 8 kk kestävä tutkimusperiodin eri vaiheissa
- antamalla suostumukseni videointeihin ja täyttämällä kyselylomakkeet 8 kk kestävä tutkimusperiodin eri vaiheissa

Voidaanko videoaineistoa tämän tutkimuksen ohella käyttää myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten koulutuksessa ja yliopistollisessa opetuksessa?

- kyllä ei

Tutkittava

Suostumuksen vastaanottaja:

tutkittavan allekirjoitus

tutkijan allekirjoitus

nimenselvennys

nimen selvennys

syntymäaika

Helsingissä _____.____.20__

osoite ja puhelin

Helsingissä _____.____.20__

VASTAANOTTOAIKANI KUULOKESKUKSESSA ON: _____

(lääkäri, kuulokoesovitus)

Liite 2

HAASTATTELUN TEEMAT

1. Ennako-odotukset kuulokojeesta, sen käyttöönotosta ja vaikutuksista.
2. Käyttökokemukset ja käytön/käyttöönoton opastus ja neuvonta. Oliko riittävä?
3. Odotukset ja kokemukset kuulokeskuskäynneistä.
4. Kuulokojeen käyttöönottoon liittyvä aikataulu, miten toteutui? Kuinka nopeasti/hitaasti kuulokojeen käyttöön tottui vai tottuiko?
5. Kuulovian ja kuulokojeen käytön vaikutukset kommunikaatiokäyttäytymiseen.
6. Positiiviset ja negatiiviset kokemukset kuulokojeen käytöstä arkielämässä kotona, työssä, erilaisissa harrastuksissa ja vapaa-ajan tilanteissa.
7. Missä tilanteissa kuulokoje on käytössä/ei käytössä, kenen kanssa?
8. Muiden ihmisten suhtautuminen kuulokojeen käyttöön.
9. Kuulokojeen käytön vaikutukset yleisesti elämänlaatuun.